

İDARE DERGİSİ

İÇİŞLERİ BAKANLIĞINCA ÇIKARILIR

YIL: 23

EYLÜL - EKİM 1952

SAYI: 218

İÇİNDEKİLER

TETKİKLER:		Sayfa
Köy Hesap İşleri	Mustafa ARIKAN	1
Trafik Hukuku (Bölüm II)		
Kazaların Sebepleri ve Zabitanın İdari Görevi	Yusuf DANIŞMAN	12
İl İdaresi Kanununa Göre Valilerin Hukuki Durumları Görev ve Yetkileri	İhsan OLGUN	31
4753 Sayılı Kanun Karşısında Mahkemelerin medeni Kanunun 639 uncu Maddesi Gereğince Tescil Kararı vermeye Yetkili Olup Olmadığı		
Hususunda Bir Tetkik	Mustafa ÖNER	47
Mer'aların Hukuki Bünyesi	Salih TANYERİ	51
Hayvan Hırsızlığı	Turgut TİMUR	56
TERCÜMELER:		
Amerika Birleşik Devletlerinde Haklar Berati	İzzettin ERAYDIN	66
İngiliz Belediyelerinin Merkezden Denetlenmesi Usulü	Vecihi TÖNÜK	78
YABANCI MEVZUAT		
Romanya'nın 1928 Tarihli Mülki ve Mahalli İdareler Kanunu	Vecihi TÖNÜK	86
İDARİ COĞRAFYA:		
Araç İlçesi İdari Coğrafyası.....	M : Emin YÜZBAŞIOĞLU	102

ABONE BEDELİ

Türkiye için yıllığı: 500 kuruş.

Yabancı memleketler için yıllığı: 750 kuruş.

Abone bedelinin gönderilmesi şekli:

A — Türkiye’de:

Bulunulan yerin malsandığına tutarı yatırılarak mukabilinde alınacak (Hasılatı müteferrika makbuzu) aynen ve taahhütlü bir mektupla :

İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğü - Ankara

adresine gönderilmelidir. (Hangi nüshalara abone kaydedilmesi istenildiğini gösteren mektuplar arzuhal puluna tâbi tutulmalıdır.)

B — Yabancı memleketlerde:

Abone bedeline, makbuz pulu için 4 kuruş eklendikten sonra hasıl olan meblâğ, posta veya banka havalesi olarak yukardaki adrese gönderilmelidir.

YAZI İŞLERİ

İdareyi ilgilendiren mevzularda hazırlanacak etütler kabul olunur.

Gönderilecek yazıların iki nüsha olması ve 20 - 25 sahifeyi geçmemesi, makinada seyrek satırla yazılmış olması ve yarım sahifeyi geçmiyen ayrıca bir de özü bulunması lâzımdır.

Yayınlanan yazıdaki fikir ve mütalâalar, yazı sahiplerine aittir.

Dergiye dercolummayan yazılar iade edilmez.

Yazı işleri için İçişleri Bakanlığı Yayın Müdürlüğüne müracaat edilmelidir.

Sahibi : İçişleri Bakanlığı

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Mesul Müdür: **Sıtkı TUGAL**

TETKİKLER

KÖY HESAP İŞLERİ

Mustafa ARIKAN
Yenice Kaymakamı

Tüzel Kişilerin Hesap İşleri

Özel kişilerde bir yere para harcanması hiç bir şekilde bağlı değildir. Çünkü özelliği, parayı kazanan kendisi olmakla kendi parasının nereye ve ne şekilde sarfolunacağı hakkında kimsenin mütalaasını almaya ve herhangi bir formaliteye bağlanmaya ihtiyacı yoktur. Tüzel kişilerde, hele âme tüzel kişilerinde ise iş değişir. Burada geliri toplayan ve bu gelirleri sarfeden uzuv, geliri veren ve bunların sarfiyle meydana getirilen hizmetten istifade edecek olanlar değil, bunların tevkil ettikleri kimselerdir. Binaenaleyh, vekilin işlemlerinin müvekkilinin sarif veya zımni arzu ve menfaatlerine uygun olması ve bunun uygun olduğunu icabında isbat için de bazı formalitelere riayet etmesi ve bunları daima müvekkilinin emrine âmade bulundurması şarttır. Uyulan bu formaliteler, müvekkilin kontrolünü ne kadar iyi bir şekilde sağlayabilirse, müvekkil, vekilinin kendi arzusuna o kadar uygun hareket ettiğine kanaat getirir, ileriki yıllarda da kendisine daha güvenle vazife tevdi eder, böylece âme hizmetlerinin aralıksız ve sarsıntısız yürümesi sağlanmış olur.

İmdi bir âme tüzel kişiliği olan Köyün, gelirlerinin toplanması ve bu gelirlerin mahalline sarfi için ne gibi formaliteler ihdas olunmuştur? Ve bu mevcut formaliteler bugünkü ihtiyacı karşılayabiliyor mu? Noksanlar yarsa bu noksanların ikmal için daha ne gibi formalitelere ihtiyaç vardır? Bunları inceleyeceğiz.

Her Âme Tüzel kişiliğinin bir muhasebe Kanun, Tüzük veya yönetmeliği vardır. Devlet muhasebesi için (Muhasebe Umumiye Kanunu) ve (Devlet Muhasebesi Genel Yönetmeliği) ve (Bütçe Giderlerinde Aranacak Belgeler Cedveli), Özel İdareler Muhasebesi için (İdare Umumiye Vilâyet Kanunu) -Özel İdarelere ait kısmı- ve bu kanunun 101 inci maddesi gereğince düzenlenmiş (Vilâyet Muhasebe Hususiyelerinde tutulacak kuyut ve defatiri hesabiye hakkında tarifname), Belediye muhasebesi için (Belediye Kanunu) ve (Belediye Muhasebe Usulü Tüzüğü) ve (Belediyelerin Bütçe ve Muhasebe Usulü Yönetmeliği), Köy muhasebesi için de (Köy Kanunu) ve İçişleri Bakanlığınca yapılmış 6/2/1942 tarihli (Köy İdareleri Hesap Talimatı) mevcuttur.

Köy Bütçesi

Köy Kanunu ve Köy İdareleri Hesap Talimatında köy muhasebesi için ihdas olunan formaliteler: Hesap işleri esas itibariyle gelir ve gider

tahminlerini gösteren ve bu gelirleri toplamaya ve giderleri harcamaya izin veren (Büdcce) etrafında toplanmaktadır. Binaenaleyh hesap işlerini „ incelemek demek Bütçenin muhtelif safhalarını incelemek demektir. Bütçenin safhalarını da kısaca işaret edelim :

- 1 — Bütçenin hazırlanması,
- 2 — » kabulü,
- 3 — » tasdiki,
- 4 — » uygulanması (tatbiki),
- 5 — » denetlenmesi (murakabesi- kontrolü).

Şimdi bütçenin bu safhalarını sıra ile inceleyelim

I — Köy Bütçesinin Hazırlanması:

Köy bütçesi, köy idarelerinin bir yıllık tahmini gelir ve giderini gösteren ve bunların senesi içinde toplanıp kanunlarla tayin edilen işlere ve hizmetlere harcanmasına izin veren bir kararnamedir.

Köy bütçesinin hesap devresi, oniki ay olup ocak ayının birinci günü başlar ve aralık ayının son günü biter.

Köy bütçesini her yılın kasım ayı içinde köy ihtiyar kurulu hazırlar. Köyün ihtiyarî işleri arasından mecburî işleri arasına alınacak işlerle muhtar ücreti için alınacak köy derneği kararının bütçeye tasdikten evvel ilişitirilmesi lâzımdır.

Köy yıllık gelir ve giderleri köy bütçesinde iki kısımda gösterilir :

- 1 — Gelir kısmı,
- 2 — Gider kısmı.

1 — Gelir kısmının tahmin ve tesbiti :

Gelir kısmının tahminine 3 üncü fasıldan başlanır. Köy kanununun 17 nci maddesiyle (17 nci fıkrası hariç) 3434 sayılı kanunda ve diğer kanunların gösterdiği maddelerde yazılı gelirden hangileri o köyde mevcutsa ve hangilerinden gelir sağlanması mümkünse herbiri ayrı ayrı araştırılır ve miktarları tahmin edilerek bütçedeki fasıl ve maddelerine yazılır.

Gelirin tahmin ve tesbitine esas olacak rakam evvelki iki yılda bu gelirden yapılan tahsilat ile içinde bulunulan yılın kasım aya kadar yapılan ve bu tarihten yılsonuna kadar yapılacağı tahmin edilen tahsilât toplamlarının üçte biridir. Öteki kaynaklardan yeniden gelir sağlanması mümkün görülürse bu da ait olduğu fasıl ve maddelere ilâve edilir. Tahminlerde köylünün mahsul ve kazanç durumu ve ödeme yeterliği ve geçen yıl durumu ayrı ayrı gözönünde bulundurulur. Üç yıl ortalamasının azaltılması veya çoğaltılması halinde bu lüzum ve zaruretin gerekçeleri karar defterine yazılır ve bir örneği bütçeye ilişitirilir.

3 üncü fasılın 8 inci maddesine geçen yıldan programlı işler için ay-

rılıp ta toptan sarfedilmek için bekletilen ve bir de tahsiltattan sene sonuna kadar sarfolunamayarak kalan sandık mevcudu yazılır.

Köy kanununun 17 nci maddesinin 17 nci fıkrasında adı geçen ve 16 nci maddesinde işaret olunan ve gelir bütçesinin 1 inci faslını teşkil eden SALMA'nın tahmin ve tesbiti: Salmadan başka diğer bütün köy gelirlerinin toplamı köy işlerini görenlerin ücretleriyle köyde bir yıl içinde yapılacak işlerin masraflarını karşılayamayacak olursa genel masraflarla diğer gelirler arasındaki açık salma ile kapatılır. Aksi takdirde salma salmam az.

Gelir bütçesinin 2 nci faslını teşkil eden İMECE nin tahmin ve tesbiti: Köy işlerinde bizzat veya vasıtalarıyla birlikte çalıştırılacakların sayısı ve bunun para tutarı bu fasıl ve maddeye yazılır.

BAKAYA ya ait 5 inci faslın tahmin ve tesbiti: Geçen yıl salma v.s. diğer gelirlerinden tahakkuk edip te bakaya kaldığı takdirde bu fasla yazılır ve kimlerde ne miktar alacak kaldığına dair bir cedvel bütçeye eklenir.

2 — Masraf kısmının tahmin ve tesbiti :

Köyün aylıklı ve yıllık, sürekli ve geçici adamlarının yıllık ücretlerine ve köylerin çalışma programına girmiş ve o yıl içinde yapılacak işlere yetecek ödenek bütçedeki fasıl ve maddelerine konur. Olağanüstü hallerde önceden kestirilemeyen ve yılı içinde yapılması gereken işler için masraf bütçesinin % 5 ini geçmemek üzere umulmadık masraflara ödenek konur.

II — Köy Bütçesinin Kabulü :

Bütçenin sonu köy ihtiyar kurulunun kararıyla bağlanır. Burada dikkati çeken cihet gerek Devlet gerek Özel İdare ve gerekse Belediyelerde Bütçeyi hazırlayan, kabul eden ve tasdik eden uzuvlar ayrı ayrı olduğu halde köy bütçesinde bunlardan ikisi yâni hazırlamak ve kabul etmek işi tek uzva -Köy İhtiyar Kuruluna- verilmiştir.

Kararda o yıl içinde toplanacağı ve harcanacağı umulan gelir ve gider tutarı, imece yoluyla çalıştırılacakların hangi mevsimlerde kaç gün çalışacakları, salmanın kaç taksitte alınacağı, ve taksit zamanları, bedenen çalışacakların gündelikleri, aynen alınacakların ortalama değerleri... gösterilir. Ayrıca ihtiyarî işlerden olup ayrılan işlerin ilgili kanunların savı ve maddeleri ve bunlar hakkındaki dernek kararlarının gün ve sayılarıyla kaymakam veya valinin tasdikini tazammun eden emirlerin gün ve sayılarıyla kaymakam veya valinin tasdikini tazammun eden emirlerin gün ve sayıları kararnameye yazılacaktır.

Kararnamenin aynen köy karar defterine geçirilmesi ve altının köy ihtiyar kurulu tarafından imzalanması lâzımdır.

III — Köy Bütcesinin Tasdiki :

Köy ihtiyar kurulunca düzenlenen bütçe kasım ayı sonuna kadar kanunlara uygunluğu incelenmek üzere Bucak Müdürleri vasıtasıyla Kaymakam veya Valilere gönderilir. Bu makamlar tarafından aralık ayının 8 inci günü akşamına kadar incelenmesi tamamlanarak tasdik edilir ve hemen köylere geri gönderilir. Bunlardan noksan görülenlerin bir hafta içinde tamamlanması lâzımdır.

Bütceyi vaktinde hazırlamayan köy muhtar ve ihtiyar kurulu üyeleri hakkında köy kanununun 41 ve 46 ncı maddeleri uygulanır.

IV — Köy Bütcesinin Uygulanması :

Bütcenin uygulanmasında gelirlerin tahakkuku, tahsili, vezneye girmesi ve muhafazası, masrafların tahakkuku, ödenmesine emir verilmesi, bir de orta malların (demirbaşların) korunması kademeleri vardır.

A — Gelirlerin tahakkuku :

1 — Salmanın tahakkuku : Salma mükellefi, köyde oturanlarla, şehir kasaba veya başka bir köyde oturup ta bu köyde mal mülk veya herhangi bir kazanç vasıtası olan herhangi bir iş dolayısıyla maddî ilgisi bulunanlardır. Salmanın cinsi para veya buğday, arpa, mısır gibi mahsul olabilir. (Aynı salma). Bunları veremeyecek olanlar bedenen çalıştırılabilirler. Salma her ailenin hal ve vaktine göre salınır ve en yüksek haddi yirmi lirayı geçemez.

Salma hane başına tevzi edilir. Bir hanede oturanlardan kendilerine ait müstakil geliri bulunanlar olduğu takdirde bunlar dahi ayrı hane sayılırlar. Salma tevzi edilirken her hanenin tediye kudreti esas olarak göz önünde bulundurulur. Köy dışında oturup ta köyde maddî ilgisi bulunanların salma miktarı, o köydeki ilgi ve istifadelerinin derecesi nisbetiyle ölçülür ve ona göre tayin olunur.

Salma tevzi kararlarının ocak ayı içinde onbeş gün süre ile herkesin görebileceği yerlere asılmak suretiyle ilânı mecburidir. Tevzi cedvellerinin asılma ve indirilme işi hazır bulunanlar tarafından bir tutanakla tesbit ve tevsik olunur. Dışarıda bulunanlara ait salma ihbarnameleri, mükellefin bulunduğu yer mülkiye âmirleri vasıtasıyla tebliğ ettirilir. Bu suretle yapılacak tebligatın zamanında yerine getirilmesi ve tebligatın yapıldığını gösteren tasdikli ilmühaber köy muhtarlığına geri gönderilmesi lâzımdır.

Salma kararlarına karşı mükellefler on gün içinde ihtiyar kuruluna itiraz edebilirler ve karşılığında bir ilmühaber alırlar. Köy ihtiyar kurulu bir hafta içinde itirazlara bakarak kararını vermeğe ve itiraz edenlere bildirmeğe mecburdur. Bu kararlar aleyhine tebliğ tarihinden itiba-

ren onbeş gün içinde merkez ilçelerinde Valiye diğer ilçelerde Kaymakama müracaat edilebilir. Bunların verecekleri kararlar kesin olup aleyhine Danıştaya başvurulamaz.

Salma kararlarının köy karar defterine geçirilmesi ve tadilâtının işaret olunması mecburidir.

2 — İmecenin tahakkuku : İmecenin tahakkuk şekli hakkında ne köy kanununda ne de hesap talimatında açık bir hüküm yoktur. Bunun da salma kararı gibi bir mükellef listesinin yapılması ve ilân edilmesi uygun olur. Mükellefin cinsiyeti, yaşı, muafiyetler, imecenin en yüksek haddi v.s. hakkında da hiçbir hüküm yoktur. İhtiyar kurulunun takdirine, bırakılmıştır.

3 — Diğer gelirlerin tahakkuku : İcara verilecek köy orta malları varsa bunların gelirlerinin tahakkuku icar mukavelesiyle, resim harç hasılât para cezası teberru ilh. gibi diğer gelirler tahsilât yapıldıkça tahakkuk ederler.

B — Gelirlerin Tahsili :

1 — Köy tahsildarlığı : Köy gelirleri muhtarlar tarafından toplanır ve karşılığında maliye tarafından basılmış makbuzlar verilir.

İmece yoluyla çalıştırılan mükelleflere de kopyeli ve müteselsil numaralı vesika verilir.

Salma mükellefiyetini aynen veya nakten ifa edemeyenler bedenen çalıştırılabilirler. Bu gibi borçluların borçları, bütçe kararnamesinde tesbit edilmiş olan gündelik esası üzerinin işe çevrilir. Çalışma suretiyle borcunu ödeyen mükelleflere verilecek makbuzlara bu cihet işaret edilir.

2 — Tahsilât zamanları : Salma bütçe kararnamesinde tayin edilen taksid müddetleri içinde, imece yine kararnamede tesbit edilen çalışma mevsimlerinde diğer gelirler de tahakkuk ettikçe tahsil olunurlar.

3 — Tahsilât işlerinin kontrolü : Salma ve imece kontrol (yahut mükellef hesap) defteri ile sağlanırsa da bu hususta hesap talimatında açık bir maddeye rastlanmadığı gibi birçok köylerde de uygulanmamaktadır.

4 — Tahsilâtın cebren yapılması : Salma, ceza ve hükmedilen paraları vermeyenlerden tahsilât köy kanununun 66 ncı maddesine göre haczen yapılır. Mülkiye âmirleri haciz yetkilerini muhtarlar vasıtasıyla kullanabilirler.

5 — Makbuzların tesbit ve muhafazası : Mâliyeden alınacak makbuzları, muhtarlar il veya ilçe köy bürolarındaki makbuz defterine kaydettirirler. Makbuzlar sıra numarası takip edilerek kullanılır. Muhtar

makbuzları ve dip koçanlarını köy parasını muhafaza ettiği köy sandığına muhafaza eder. Makbuz cildleri bittiği zaman köy bürosundaki kaydına işaret verilir.

6 — Tahsilatta ihmali görülenlerin cezalandırılması : Toplanması isteğe bağlı olmayan paraları toplamayan ve toplattırmayan köy muhtar ve ihtiyar kurulu üyelerine köyün bağlı bulunduğu idare kurulunca 10 liradan 50 liraya kadar ceza kesilir.

C — Gelirlerin vezneye girmesi ve muhafazası (Vezne işleri) :

Köy veznedarlığını muhtar yapar. Köy gelirlerini toplayan muhtarlar topladıkları para ve ayniyatı iyi bir şekilde muhafaza etmeye mecburdurlar. Paralar köy sandığında muhafaza olunur. Muhafazasında müşkülât çekilen veya fiatının düşeceği umulan mahsulât ihtiyar kurulu kararıyla satılır ve bedeli köy sandığına yatırılır.

Banka olan yerlerde 25-50 liradan fazla köy paraları millî bankalarda köy tüzelkişiliği adına açılacak cari hesapta bulundurulur.

Ç — Masrafların tahakkuku ;

Masrafların tahakkuku, köy adına yapılan hizmetlerden dolayı köyün borcunu tayin suretiyle vukubulur. Masraf tahakkuk işinin müsbit evraka dayanması lâzımdır. Müsbit evraki köy muhtarıyla köy kâtibi hazırlar. Müsbit evraka dayanmayan sarfiyattan köy muhtarı ve sarfiyatı tasdik eden ihtiyar kurulu üyeleri sorumludurlar.

Masrafların tahakkuku için, köy bütçesinde karşılığı bulunması ve muhtar tarafından tasdik edilmesi şarttır.

Münakale, ek ödenek, olağanüstü ödenek: Olağanüstü hallerde veya bütçedeki ödeneğin yetmediği ve ertesi yıla kalmasında zarar umulan mecbur bir işin tamamlanması zorunda kalındığı takdirde masraf bütçesinin (umulmadık masraflar) maddesinden veya artacağı anlaşılan diğer maddelerden lüzumlu yerlere para, mahsul veya imece naklolunabilir. Münakale kararlarını ihtiyar kurulu verir ve bucak müdürü vasıtasıyla kaymakam veya valiye gönderilerek bu makamlarca onanır. Bütçe yılı içinde elde edilecek fazla gelirler de aynı şekilde lüzumlu maddelere eklenir. Olağanüstü ödenek te aynı usule tâbidir. Bunlarda dikkat edilecek şart, karşılığının salma salınmadan köyün diğer gelir kaynaklarından tedarik edilmiş olmasıdır.

Umulmadık masraflar maddesine konan paralar ihtiyar kurulu kararıyla sarfedilir.

D — Masrafların ödenmesine emir verilmesi : Muhtar tarafından olur. Köy bütçesinin ita amiri muhtardır.

E — Masrafların ödenmesi :

Karşılığı bulunan ve muhtarın tasdikile tahakkuk eden köy borcu pullu senet veya fatura karşılığı köy sandığından muhtar tarafından ödenir. Köyden aylık veya yıllık alanların muvakkatan çalıştırılanların ücretleri pullu senet karşılığında verilir. Satın alınan eşya ve levazım bedeli karşılığında pullu senet alınır. İnşaat işleri, mukavele yapılmışsa, bunların bedelleri mukavele ile tayin edilen zamanlarda ve iş yapıldıkça senet mukabilinde verilir.

Müsbet evraka dayanmayan sarfiyattan köy muhtarı ve sarfiyatı tasdik eden ihtiyar kurulu üyeleri sorumludurlar.

Hesap artıkları: Bütçe uygulanırken gelir kısmında tahminden fazla gelir olmuş ve bu da masraf kısmında gösterilen hizmetlere sarfedilmemiş veya sarfedildiği halde artmışsa ve bir de programlı işler için her yıl bütçesine ödenek konup ta biriktirilmesi icabeden paralar varsa bu paralar gelecek yıl bütçesine sandık mevcudu olarak devrolunur ve bütçenin 3 üncü faslının 8 inci maddesine yazılır.

Programlı olup ta bütçeye ödeneği konulan işler gelir noksanından veya başka sebeplerden yapılamamışsa bunlar belirtilir, hizmet yapılıp ta tahakkuk etmiş borç varsa yeni yılın gider bütçesinde mahsus maddesinde gösterilir ve alacaklıların listesi eklenir.

Bütçenin uygulanmasının yakın kontrolü :

Köy muhtarı her ayın birinci günü bir ay içinde nerelerden ne miktar tahsilât yapıldığını, köy sandık ve ambarından kimlere ne gibi işler için ödemede bulunduğunu bildirir bütün vesikaları köy ihtiyar kuruluna göstermeğe ve hesap vermeğe mecburdur. Bu kontrolün sonucu gelir ve gider defterinin altına yazılır ve ihtiyar kurulu üyeleri tarafından imzalanır.

F — Köy orta mallarının (Demirbaşların) korunması :

Köyün bir yerden diğer bir yere götürülebilen (taşıtılı) ve götürülemeyen (taşısız) bütün mallarının iyi korunmasından ve saklanmasından muhtar ve ona yardımcı mükellef diğer köy adamları vazifeli ve sorumludurlar. Muamele ve hesapları tamamlanan yeni yıl bütçesi, defterler, makbuz dip koçanları, senet ve faturalar ve diğer bütün köy evrakı, aylık ve yıllık hesap cedvelleri ayrı ayrı zarflar içinde ve bir sandıkta (veya dolapta) saklanır.

Köyün bütün ortamalları (Demirbaşları) numara sırasıyle Demirbaş Defterine kaydolunur. Kayıta malın cinsi, emlâkin müştemilâtı, arazinin yüz ölçümü, arazi ve emlakin sınırları, köyün ne suretle malı oldu-

ğü, değeri ve diğer bilgiler gösterilir. Bunlardan herhangi bir sebeple kullanılamayacak hale gelenlerle esas durumunda değişiklik olanların kayıtları ihtiyar kurulu kararla düşölür veya işaretenir.

Bina ve arazi gibi taşısız malların tapuları varsa bunların tapu tarih ve numaraları işaret olunur ve tapular köy sandığında saklanır.

Köy orta mallarının Demirbaş defterindeki kayıt numaraları birer etikete yazılıp bunların üzerine yapıştirılmak, gayrimenkul ise tapusuna işaret olunmalıdır.

Devir ve teslim : Muhtarlar, muhtarlıktan ayrıldıklarında bütün köy ortamalarını, köy sınır kâğıdını, zamanına ait sandık ve anbar hesaplarını, eski ve yeni dosya ve defterleri bir cedvelle birlikte birer birer sayıp ihtiyar kurulu huzurunda yeni muhtara teslim yeni muhtar ve ihtiyar ve yıllıkı adamlarının köy ortamalı hesaplarıyla ilgileri kesilmedikçe kendilerine istihkakları ve (Zimmet ve ilişği kesme mazbatası) verilmek.

V — Köy Bütcesinin Denetlenmesi (Murakabesi - Kontrolü) :

Köy bütcesi bir uygulama sırasında denetlenir. Bunu yukarıda bütçenin uygulanması sırasında gördük (IV-E).

Bütçenin asıl denetlenmesi, uygulanması tamamlandıktan sonra yapılır. Bu da kesin hesabın incelenmesiyle olur.

Kesin Hesap (Kat'i Hesap) : Her yılsonunda aybaşı hesap cedvelleriyle bütçe üzerinden bir yıllık son hesap yapılır. Altına bütçede olduğı gibi kararı yazılarak köy ihtiyar kurulu tarafından imzalanır. Her iki tablodaki genel toplamın aybaşı hesap cedvelleri genel toplamını tutması lâzımdır. Tasdik edilmek Üzere bucak müdürü yoluyla kaymakam veya valiye gönderilir,

*

**

Köy Hesap İşlerinin Noksanları ve Bu Noksanları Giderme Çareleri

Buraya kadar köy kanununda ve hesap talimatında köy hesap işlerine ait derpiş olunan hususları gördük. Şimdi bunların bugünkü ihtiyacı karşılayup karşılayamadığını, boşlukların nerelerde olduğunu ve bu boşlukların doldurulma çarelerini inceliyelim. Yine bunları da Bütçenin incelenmesine müvazi olarak hazırlanması, kabulü, tasdiki, uygulanması ve denetlenmesi safhalarında inceleyeceğiz.

I — Bütçenin Hazırlanmasında :

Burada bütçe formölü üzerinde durmak uygun olur. İçişleri Bakanlığınca hazırlanmış bir bütçe formölü vardır. Bu formüle göre bütçenin

gelir kısmı salma, imece, harç resim hasılat, asker ailelerine yardım adı altında (5) fasıldan; gider kısmı da idare işleri, ziraat ve ekonomi işleri sağlık ve sosyal yardım işleri, bayındırlık işleri, türlü işler, asker ailelerine yardım adı altında (7) fasıldan mürekkeptir. Yeni köy kanununda köy gelirleri ve köy giderleri sayılırken o suretle sıralanmalıdır ki bütçe hemen hemen o sıra hiç bozulmadan kolayca tanzim edilebilsin.

II — Bütçenin Kabulünde :

Köy kanunu ve hesap talimatında bütçenin hazırlanması da kabulü de aynı uzva yâni ihtiyar kuruluna verilmiştir. Halbuki gerek devlet, gerek özel idare gerekse belediye bütçelerinde bütçeyi hazırlayan, kabul eden ve tasdik eden uzuvlar ayrı ayrıdır. Köy kanununda da bu esasa riayet olunmalıdır. Kanaatımızca köy bütçesini köy kâtibi ile birlikte muhtar ve ihtiyar kurulu hazırlamalı, Köy Derneği (Meclisi) kabul etmelidir. Yalnız bugünkü köy derneği ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Kolay kolay toplanamaz. Esasen derneğin kimlerden kurulacağı hakkında da sarih bir madde yoktur. Kanaatimizce aynen belediyelerde olduğu gibi en küçük belediyelerin belediye meclisi üye sayısı kadar yâni (12) kişilik bir (Köy Meclisi) kurulmalıdır. Köy bütçesini kabul etmek bu meclise verilmelidir. Bu takdirde ihtiyar kurulu bu meclis arasından belediyelerde olduğu gibi seçilecek bir encümen şeklini alır.

III — Bütçenin Tasdikinde :

Köy bütçesinin kaymakam veya vali tarafından tasdik olunacağına dair köy kanununda açık bir hüküm yoktur. Her ne kadar hesap talimatında var ise de bu hükmün kanunda da yer alması ve bu tasdik makamlarının bütçe üzerinde tadiller yapıp yapamayacaklarının ihtilâf halinde ne işlem yapılacağıının belediye kanunundaki gibi açıkça belirtilmesi uygun olur.

IV — Bütçenin Uygulanmasında:

A — Gelirlerin tahakkukunda :

1 — Salmanın tahakkukunda : Verginin matrahı, her hanenin (Hal ve Vakti) dir. Hal ve vakit ise isabetli bir mefhum ise de tesbiti oldukça güç müphem ve genel bir mefhumdur. Bunun nasıl tesbit olunacağı hakkında bazı kıstaslar konulması uygun olur: Bu adamın menkul, gayri menkul malları, diğer gelir kaynakları, beslemeğe mecbur olduğu aile efradı sayısına göre indirim haddi gibi.

2 — İmecenin tahakkukunda : Burada da bütçenin uygulanmasında işaret edildiği gibi göze çarpan boşlukların doldurulması lâzımdır.

B — Gelirlerin tahsilinde :

1 — Köy tahsildarlığı : Köyün tahsildarı muhtardır. Muhtar, aynı zamanda bütçenin tahakkuk memuru, ita âmiri, muhasibi, veznedarı, masraf tahakkuk memurudur. Maliye ilminin kabul ettiği prensiplere göre bir kişi üzerinde bunlardan (bilhassa tahakkuk memurluğu, ita âmirligi ve muhasiplik görevlerinden) ikisinin birleşmesi caiz değildir. Halbuki bir tek muhtar üzerine bütçenin beş Ödevi de yani bütün bütçe işleri tamamen yüklenmiştir.

2 — Zamanaşımı : Kanunda açık bir madde yoktur. Filvaki bu hususta genel hükümlerin uygulanması hususunda Danıştay kararı mevcut ise de kanuna açık olarak yazılması daha uygun olur.

3 — Haciz işleri : Borcunu vermeyen mükelleften bu borç 66 ncı maddeye göre haczen tahsil olunur. Bu usulün bazı mahzurları olduğu meydandadır. Mülkiye âmirinin köye gitmesi ve haciz işlemini yapması bazı mahzurlar doğurabilir. Kanaatımızca bu madde yerine doğrudan doğruya (Tahsili Emlal Kanunu) na atıf yapan bir madde konulması mevzuatta yeknesaklığı sağlaması bakımından da uygun olur.

C — Vezne İşlerinde :

Vezne işleri de muhtarların üzerine yüklenmiştir. Burada bir de (Köy sandığı) ndan bahs olunur. Hakikatta ve fiiliyatta ise köy kasası diye bir şey yoktur. Köy paralarını muhtar cebinde taşımaktadır.

Bu da birçok suiistimallere ve karışıklıklara sebebiyet vermektedir.

Ç — Masrafların Tahakkuku,

D — ödenmesine emir verilmesi,

E — Ödenmesinde :

Masraf tahakkuk memurluğu, ita âmirligi ve muhasiplik üçü de muhtara yüklenmiştir. Halbuki yukarıda da belirtildiği gibi bu üç görevden ikisinin bir kişi üzerinde toplanması maliye ilmi prensiplerine aykırıdır. Gelir memurluğu, tahsildarlık, veznedarlık, masraf tahakkuk memurluğu ita âmirligi, muhasiplik gibi altı görevin tek bir kişi olan muhtar üzerinde toplanmasının mahzurları: Para gibi nazik bir mevzuun suiistimaline müsait bir zemin yaratılmış olmasıdır. Muhtar, menfaat veya başka bir saik tesiri altında icabında bazı gelirleri tahakkuk ettirmeyebilir. tahsildar ve veznedar da kendisi olduğundan bu gelirler zayı olmuş olabilir. Ve yine veznedarlık, masraf tahakkuk memurluğu, ita âmirligi ve muhasiplik kendisinde olduğu için bazan olmamış bir masrafi olmuş gibi göstererek senet tanzim eder, ödenmesine emir verir ve ödeme yapmış gibi mahsup yapar. Böylece köyün parası zayı olur. Buna karşı tedbir olarak her ay sonunda muhtarın ihtiyar kuruluna hesap vermek mecburiyeti gösterilebilirse de suiistimalin önlenmesi için bu kâfi değildir kanaatin-

deyiz. Muhtar, köydeki nüfuzundan istifade ederek ihtiyar kuruluna hesap vermez veya aylardan sonra hesap verir. Esasen birçok köylerde mühürler muhtarın yanında taşınır. Velhasıl neden sonra suiistimalin farkına varılsa, köy kanununun 56 ncı veya T. ceza kanununun 230, 240 veya 202, 203 üncü maddelerinin uygulanmasına geçilse bile bunların uygulanması hem geç ve hem güç olmakta ve bazan mahkemelerin adalet ve devletin af kanunlarıyla karşılaşılarak tatmin edici bir sonuç elde edilememektedir. Esasen formaliteden gaye, suiistimalin vukuundan sonra suçluyu cezalandırmaktan ziyade suiistimalin olmamasını sağlayacak tedbirleri almaktır.

Şu yukarıda izah edilen sebeplerle muhtarın üzerinden bu görevlerden bazılarını almak uygun olacaktır kanaatindeyiz. Bu da şöyle olur: Muhtar yine köyün başı ve ita âmiri olarak kalır. Bunun yanında tahakkuk, tahsilat, vezne işleri için ayrı bir adama ihtiyaç vardır. Buna (Koy mutemedi) adı verilebilir. Köy mutemedi, ihtiyar kurulu üyesinden birisi olur. Köy meclisi veya ihtiyar kurulu kendi üyeleri arasından seçer. Görevi şunlar olur: Bütçenin hazırlanmasında ihtiyar kurulu ile birlikte vazifelenmek, mâliyeden köy makbuzlarını almak, gelirleri tahakkuk ettirmek, tahakkuk eden gelirleri makbuz karşılığında tahsil etmek, tahsil edilen gelirleri muhafaza etmek (veznedarlık), muhtar tarafından ödenmesi emredilen yerlere senet mukabilinde ödeme yapmak, ay sonlarında muhtarla birlikte ihtiyar kuruluna hesap vermek.

Böylece hesap işleri bir kişi yerine iki kişi üzerine taksim edilmiş olur. Muhtar icra ve emir işlerini mutemet te para işlerini idare eder. Suiistimal tehlikesi de büyük ölçüde azalmış olur. Köy mutemetlerine bu hizmetlerine karşılık köy meclisi tarafından aylık veya yıllık maktu veya tahsilatla mütenasip nisbî bir ücret tahsis edilebilir. Köy demirbaş mallarının muhafazası da bu mutemede verilmelidir. Muhtar murakıp durumda kalır.

V — Köy Bütçesinin Denetlenmesinde :

Aylık hesap kontrolleri eskisi gibi ihtiyar kurulunda bırakılmakla beraber yıl sonu kesin hesap cedvelinin kontrolü ve kabulü ihdas edilecek olan köy meclisine bırakılmalı ve meclis tarafından kabul edilen kesin hesap ta bütçede olduğu gibi usulen bucak müdürleri tarafından vali veya kaymakama gönderilerek bu makamlar tarafından tasdik edilmelidir.

Netice itibarıyla şunu açıkça belirtmeliyiz ki memurin muhakemat kurullarının ve mahkemelerdeki memur muhakemelerinin büyük bir kısmını işgal eden muhtar suiistimallerinden şikâyet ve kovuşturmalarının önüne geçilmesi veya büyük mikyasta azaltılması muhtarların elinden para işlerini almakla kabil olacaktır kanaatindeyiz.

TRAFİK HUKUKU

BÖLÜM : 2

Kazaların Sebepleri ve Zabitanın İdarî Görevi

Yusuf DANIŞMEN

KAZALARIN SEBEPLERİ VE ZABITANIN İDARİ GÖREVİ

Trafik kazalarının belli başlı 4 sebebi vardır.

- 1 — Şahsa matuf; «Şoför, sürücü ve yaya müteallik»
 - a) Dikkatsizlik
 - b) Tedbirsizlik
 - c) Yorgunluk
 - ç) Sarhoşluk
 - d) Ehliyetsizlik
 - e) Çok yakından takip
 - f) Trafik kaidelerine riayet etmemek
 - h) Uygunsuz yükleme
 - ı) Yük üzerinde adam taşımak
 - i) Yayalara ait kusurlar
 - j) Yolun yanlış taraf mı takip etmek
 - k) Fazla sür'at
 - l) Uykusuzluk
 - m) Gailleli, ilâh...
- 2 — Vasıtaya ait;
 - a) Fren
 - b) Rotlar
 - c) Tekerlekler
 - ç) Lâstik patlaması
 - d) Lâmbalar
 - e) Makaslar
 - f) Ayna
 - g) Cam sileceği
 - h) Korna
- 3 — Yola ait;
 - a) Tehlikeli meyil
 - b) Dar yol
 - c) Keskin viraj
 - ç) Dar köprü
 - d) Çukur yol
 - e) Toprak çöküntüsü

- f) İşaretsizlik
- g) Tozlu
- h) Kuru
- ı) Islak
- j) Çamurlu
- k) Karlı
- ı) Buzlu
- 4 — Havaya ait;
 - a) Açık
 - b) Bulutlu
 - c) Sisli
 - ç) Karlı
 - d) Yağmurlu

1951 yılında memleketimizde vukua gelen kazaların sebeplerine göre nisbetleri

- 1 — Şahsa ait : % 94,8
- 2 — Vasıtaya ait : % 4,71
- 3 — Yola ait : % 1,11
- 4 — Havaya ait : % 0,10 dır.

İşte konumuz bu nisbetleri asgarî hadde indirmek için önleyici tedbir almak ve sanıkları tesbit ile hareketlerine terettüp edecek cezaları giydirmek üzere adalet makamına tevdiî eylemektir.

Bu işi kim yapacaktır?

Trafik kanunu tasarısının 3 üncü maddesini okuyalım.

Madde 3 — Bu kanun ve tüzüğü hükümlerini tatbik etmek **Genel zabıtanın vazifelerindedir** denilmektedir. Bu hüküm esasen 2559 sayılı Polis vazife salahiyet nizamnamesinin ruhuna da uygundur.

Zira Nizamnamenin 1. Maddesine göre :

«Madde 1 — Asayişî, Âmme, Şahıs, Tasarruf emniyeti ve mesken masuniyetini korumak ve halkın ırz ve canını ve malını ve âmmenin istirahatini temin etmekle mükellef olan Polis; bunlara her hangi bir suretle vukuu bulacak taarruzu, tecavüz ve sarkıntılığı men etmeğe ve mütecasirlerini yakalamağa ve haklarında kanunen yapılması lâzım gelen muameleye başlamağa mecburdur. Polisin umumî emniyete müteallik inzibatî vazifeleri iki kısımdır:

A) Kanunlara ve nizamlara ve hükümet emirlerine ve âmme nizamına uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden evvel önüne almağa çalışmak.

B) İşlenmiş olan bir suç hakkında Ceza Mahkemeleri Usulü Kanu-

nu ile diğer kanunlarda yazılı vazifeleri yapmak.»

Mademki Trafik kazaları ile halkın canı ve malı zarar görmektedir.

O halde :

Kanunlara, âmme nizamına uygun olmıyan bu gibi hareketlerin işlenmesinden evvel önünü almağa çalışmak sonra işlenmiş olan trafik suçları hakkında gerekli muameleleri yapmak Polisin vazifesidir.

Polisin trafikle ilgili olan vazifesi mezkûr kanunun 19. ve nizamnamenin 21. maddesinde daha vazih ve bir tafsil kayıt olunmuştur.

Nizamnamenin 21. Maddesi :

«Polis sokak, meydan ve umuma mahsus yerlerde intizamı temin eden seyrüsefer talimatnamesindeki vasıflara uygun olarak nakil vasıtalarını işlemekten ve bu vasıtaları sarhoş olarak veya seyrüseferin intizam ve selâmetini bozacak surette idare edenleri çalışmaktan menetmekle beraber haklarında derhal zabıt varakası tanzim eder ve mevzuat hükümlerine göre takibat yapılmak üzere salâhiyetli mercilere verir. Ancak nakil vasıtasının o andaki hal ve vaziyeti bir ehli hibre raporu ile sevk ve idarenin sarhoş olması halinde sarhoşluğu resmî doktor raporu ile tevsik edilerek bu raporlar tutulacak zabıt varakasına iliştilir.» denilmektedir.

Bu maddeye göre zabitanın önleyici tedbirleri şunlardır :

- a) Seyrüseferi tanzim
- b) Vasıfları sefere müsait durumda olmıyan vasıtaları işlemekten men
- e) Sarhoş olanları ve vasıtaları seyrüseferin intizam ve selâmetini bozacak surette idare edenleri çalışmaktan men keyfiyetidir.

Bir de elimizde 1580 sayılı Belediye kanunu vardır ki, bu kanunun 15. maddesine göre :

«Belediyelerin kanunlar ve nizamnamelerde muayyen hukuku, buna mukabil beldenin ve belde halkının sıhhat, selâmet ve refahını temin intizamını halelden vikaye maksadiyle yapacağı vazifeleri vardır.

Bu vazifeler aşağıda yazılanlarla ayrıca kanun ve nizamname ve talimatnamelerle muayyen hususlardır:»

İşte: Trafik kazaları halkın sıhhat ve selâmetiyle ilgili bulunduğu için bu hususun beledî hudutlar içinde temini Belediyelerin vazifesidir.

Esasen mezkûr maddenin 9, 10 ve 74 fıkraları da bunu sarahatle belirtmektedir;

«Fıkra 9 — Belediye sınırı dahilindeki, deniz, göl ve nehirlerde belde sınırı dahiline münhasır olmak üzere, seyrüsefer eden istimbote, motor-bot ve her nevi kayık, mavna ve salapurya gibi denizdeki ufak nakil va-

sıtalarıyla hususî sandal ve kayıklar ve karada belediye sınırı dahilinde umuma mahsus mahallerde seyrüsefer eden yük ve binek araba ve hayvanları ve otobüs, otomobil ve emsali (Şimendiferlerden maada) nakliye vasıtalarının sağlamlığına, temizliğine dikkat ederek bunları azamî haddi istiabisini ve tahammül derecelerini ve sınıflarını ve sıhhatlerini murakabe ve ücret tarifelerine riayetlerini temin edecek tedbirler ittihaz etmek ve icabında bunları bizzat temin ve idare eylemek ve mevzuu kanunlar mucibince selâhiyettar dairelerden verilen vesikalara müsteniden işlemlerini ruhsata bağlamak.

(Deniz vasıtalarının haddi istiabisini sağlamlığını tayinde mahallî liman dairesiyle ticaret müdürlüklerinin mütalâası alınır).

(Belde veya beldelerle köyler arasında seyrüsefer eden yük ve binek araba ve hayvanları ile otomobil, otobüs ve kamyonların sağlamlığına, temizliğine dikkat ederek bunların azamî haddi istiabisi ve tahammül derecelerini tesbit vasıtaların numaralarını tayin işletenlerin ehliyet ve sıhhatlerini murakabe etmek ve bu vesait sahiplerinin ikametgâhlarının mensup olduğu kaza belediye idaresine aittir.

«Fıkra 10 — Umuma ait yerlerde gelip geçmeğe, nakliye vasıtalarını nevi ve cinsine göre belde dahilinde azamî ve asgarî süratini ve işleyeceği ve işlemeyeceğini, duracağı yavaş gideceği yerleri tayin ve seyrüsefer tarifelerini tanzim ve ilân ve umumî intizamı temin etmek, beynelmilel otomobil seyrüseferlerinin talimatname mahsusuna tefrikan belediye sınırları dahilinde seyrüseferlerine muktazi işaretlerinin vasfı ile bu otomobile şoförlerin haiz olmaları lâzım gelen evsafı tetkik etmek;

Denizlere ait yerler için liman idaresinin mütalâası alınır.

«Fıkra 74 — Seyrüseferi tanzim için talimatnameler yapmak.»

Bu üç fıkraya göre: Zabitanın karada, Belediye sınırları dahilinde umuma mahsus mahallerde seyrüsefer eden yük ve binek araba ve hayvanları ve otobüs, otomobil ve nakliye vasıtaları üzerinde alacağı önleyici tedbirler şunlardır.

1 — Nakliye vasıtalarının sağlamlığını, ve azamî haddi istiabisini tahammül derecelerini, işletenlerin ehliyet ve sıhhatlerini murakabe ve riayetlerini temin edecek tedbirler ittihaz etmek ve icabında bunları bizzat temin ve idare eylemek;

2 — Umuma ait yerlerde gelip geçmeğe nakliye vasıtalarının işlemesine engel olacak, geçenlere zarar veya rahatsızlık verecek veya kaza çıkaracak şeyleri kaldırmak,

3 — Nakliye vasıtalarını nevi ve cinsine göre belde dahilinde aza-

mî ve asgarî sür'atini ve işleyeceği işlemeceği, duracağı durmayacağı yavaş gideceği yerleri tayin eylemek,

4 — Umumî intizamı temin eylemek.

5 — Beynelmilel otomobil seyrüseferlerinin talimatname mahsusuna tevfikân Belediye sınırları dahilindeki seyrüseferlerin muktazi işaretleri vazeylemek.

6 — Bu otomobille şoförlerin haiz olmaları lâzım gelen evsafı tetkik etmektir.

İşte memleketimiz Belediyeleri bu üç bende dayanarak talimatname yapmakta ve hükümleri dahilindeki seyrüseferi tanzim işini beldi zabitanın uhdesinde bırakmış bulunmaktadır.

Şüphesiz Trafik kanun tasarısı meriyete girdiği takdirde şehirler içindeki beledi zabitanın bu yetkileri evvelce arzettiğimiz 3 üncü maddeye göre: Genel zabıtaya intikal edecektir. Acaba bu mevzuata göre alınan önleyici, tedbirlerle ilgili olarak vazolunan emir ve tenbihlere muhalif harekette bulunacaklar için ne gibi müeyyideler mevcuttur?

1 — Beledî cezalar

2 — Türk ceza kanununun vazetmiş olduğu cezalar

a) Beledî suçlar umuru belediyeye müteallik ahkâmı cezaiyeye göre cezalandırırlar. 3764 sayılı kanunun 1. Maddesine göre Belediye meclisi ve encümenlerinin kendilerine, kanun, nizam ve talimatnamelerin verdiği vazife ve salahiyet dairesinde ittihaz ettikleri kararlara muhalif hareket edenlere Belediye kanun ve nizamlarına ve talimatnamelerle men veya emir ettiği fiilleri işleyenlere ve yapmayanlara 50 liraya kadar hafif para cezası tertibinde ve 3 günden 15 güne kadar ticaret ve san'at icrasından menne Belediye encümenleri salahiyetlidir. Şubelere ayrılan Belediyelerde bu cezaları encümen namına ve yerine şube müdürleri tayin ederler. 1608 sayılı kanuna göre de yukarıda zikredilen Belediye meclislerinin ittihaz edecekleri mukarrerata men veya yapılması emredilen hususların nevileri ve ceza miktarları tayin olunarak tenbihnamelerle mahallinde ilân olunur.

Tenbihnamelerde miktarı maktu olarak tayin edilen para cezaları tenbihnameye muhalif harekette bulunanlar tarafından rızalarıyla verildiği halde Belediye zabıta vazifesini ifa eden memurlar bu para cezalarını vermeyenlerle işledikleri fiilî gayri maktu cezayı müstelzem olanlar hakkında zabıt, varakası tütülür. Hüviyetini bildirmiyenler en yakın polis veya Belediye mevkiine ve muhalefetleri halinde zorla götürülür ve hüviyeti tesbit olunarak derhal serbest bırakılır.

Belediye suçlarına ait zabıt varakalarının bir aynı alâkadara tebliğ olunduktan sonra öbürü Belediye Encümenlerine (Şubelerine ayrılan yerlerde Şube Müdürlerine) verilir. Suçlu tebliğinden itibaren iki gün içinde Belediye idarelerine veya encümene müracaat hakkını haizdir. Bu müracaat haklı görülürse ceza tayinine mahal olmadığına karar verilir. Aksi halde lâzım gelen ceza tayin ve tebliğ olunur. Bu kararın nihayet beş gün zarfında verilmesi mecburîdir.

Ceza kararlarının tebliğ tarihinden itibaren beş gün içinde mahsus hakimlere ve olmayan yerlerde Sulh hâkimine müracaatla şifâhen veya tahriren itiraz olunabilir. İtirazı şifahi ise bir zabıt tutulur. Ve mütearrıza imza ettirilir.

Ticaretten ve san'attan men kararıyla para cezasını vermediğinden dolayı hapse tahvil hükmünün infazı itirazın neticesine kadar tehir olunur. b) Trafik kazalarını önlemek için Türk Ceza Kanunu ile yasak edilen fiiller ve müeyyideleri :

Türk Ceza Kanununun 1. maddesine nazaran, kanunun sarahaten cezalandırmadığına fiil için kimseye ceza verilemez. Kanunda yazılı cezalardan başka bir ceza ile de kimse cezalandırılmaz.

Bu sebeple mezkûr kanunun suç saydığı fiiller cürüm ve kabahat diye tefrik edilerek tadât olunmuştur.

Trafik suçlarının bir kısmı demiryollarına, deniz yollarına taallük etmektedir ki, tetkikatımız dışında bulunan bu mevzu ile ilgili 383 ve 389 maddeleridir. (*) Kara yolları trafiğine ait suçlara gelince: Biz şimdilik önleyici tedbirleri tedvin eden hükümlerle meşgul olacağımıza diğer bahisleri sonradan inceleyeceğimizi arz etmiştik.

Ceza kanunumuzda önleyici tedbirleri tedvin eden hükümler iki maddede yazılıdır.

Birincisi araba ve hayvanların idare ve muhafazasına aittir.

Madde 564 — Bir kimse bağlı veya bağısız koşum veya binek hayvanlarını açık yerlerde muhafaza etmez veya tecrübesiz kimselere verir veya sağlamca bağlamamasından veya teyakkuza sevk etmemesinden veya azdırıp korkutmasından dolayı başkasını tehlikeye maruz bırakırsa bir aya kadar hafif para cezası ile cezalandırılır.

(*) Madde 383 — Bir kimse tedbirsizlik veya dikkatsizlik veya sanat, meslekte tecrübesizlik veya nizam ve kaidelere riayetsizlik neticesi olarak bir yangına veya infilâka veya batmağa ve deniz kazasına veya umumî bir tehlikeyi mutazammın tahribata ve müsibetlere sebebiyet verirse 30 aya kadar hapse ve 100 liraya kadar ağır cezayı nakdiye mahkûm olur.

Madde 389 — Bir kimse tedbirsizlik ve meslek san'atına tecrübesizlik veya nizam ve emir ve kaidelere riayetsizlik neticesi olarak demir yolu üzerinde bir kaza vukuu tehlikesine meydan verirse 3 aydan 30 aya kadar hapse ve 200 lira kadar ağır cezayı nakdiye kaza vukuu tehlikesine meydan verirse 3 aydan 30 aya kadar hapse ve 200 lira kadar ağır cezayı naktiyeye mahkûm olur.

Eğer fail ruhsatnameye tâbi arabacı sürücü ise bir aya kadar meslek ve san'atın tâtili cezası da ilâve olunur.»

Bu maddeye göre bir fiilin suç sayılabilmesi için;

- 1 — Hayvanların iyi muhafaza edilmeyişi
- 2 — Tecrübesiz kimselere tevdi
- 3 — Teyakkuzla sevk olunmayışı
- 4 — Azdırılıp korkutulması

ve binnetice başkasını tehlikeye maruz bırakması gereklidir.

Bu fiillerden sorumlu olacak eşhas şunlardır :

- 1 — Bu fiili ika eyliyen hayvan sahibi veya
- 2 — Hayvanını bilerek tecrübesiz kimseye verenler
- 3 — Hayvanı sevk ve idare eden kimsedir.

Üç nevi cezası vardır.

- 1 — Para
- 2 — Hapis
- 3 — Muvakkaten meslek veya san'atın tatili (Eğer faili ruhsatnameye tabi arabacı ve sürücü ise)

Trafîği daha yakından ilgilendiren hüküm ise 565. Maddedir.

«Madde 565 — Bir kimse caddelerde ve umumun gelip geçtiği mahallerde hayvanları veya arabaları ve otomobilleri şahısların veya eşyanın emniyetine tehlike verecek tarzda şevki idare ederse 20 güne kadar hafif hapis ve 20 liraya kadar hafif cezayı naktiyeye mahkûm olur.

Eğer faili, ruhsatnameye tabi arabacı ve şoför ve sürücü ise bir aya kadar meslek ve san'atın tatili cezası da ilâve olunur.

Bu maddeye göre üç türlü taşıt vardır.

- 1 — Hayvanlar
- 2 — Arabalar
- 3 — Otomobiller

Traktörler, Bisikletler, Motosikletler ve diğer taşıtlar âdetâ bu maddenin şumulü dışında bırakılmış gibidir. Maddecin bu ifade şekli tereddüt yaratacağı için vazıı kanun «Motorlu veya motorsuz bircümle taşıtlar» dese idi daha hatalı olurdu. Bununla beraber hâkimlerimiz maddeyi geniş mânada uygulanmaktadırlar.

Yine bu maddeye göre bir fiilin suç sayılabilmesi için yukarıda tadat olunan taşıtların şahısların veya eşyanın emniyetine tehlike verecek tarzda şevki idare edilmesi lâzımdır.

Dikkat buyurulursa maddenin ifade şeklinden de anlaşılacağı veçhile suçun tahaddüsü için tehlikenin vukuu şart değildir. Bu madde önleyici tedbir mahiyetinde vazolunmuştur. Taşıtın tehlike verecek tarzda şevki idare edilmesi suçun tekevvününe kifayetlidir. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulunun içtihadı 25/12/944 karar 197 ye göre 565. madde hükmü bir önleme tedbiridir. Vâki tehlikeyi değil tehlike doğurabilecek bir hali suçlandırmıştır.

Bu şekilde taşıtı tehlikeli sevk ve idare eden bir kimse yaralanmış ise artık 565 uygulanmalıdır. Bu hal ilerde arzedeceğimiz 459. Maddeyi ilgilendirir. Esasen Yargıtay Genel Kurulu 14/10/946 esas 189 karar 181 e göre de «katileşen hükmün, ceza kanununun 565. maddesi mücerret hayvanların bu tarzda sevk ve idare edilmesi haline münhasır olup arabaların bu tarzda sevk ve idare edilışinden mağdurun yaralanması fiili vukua geldiğine göre sanıkların hareket tedbirsizliği nizam talimat ve emirlere riayetsizliği yani 459. maddenin unsurunu teşkil ettiği düşünölmeksizin hakkında ayrıca 65. maddeye göre ceza tayini cihetine gidilmesinde isabet görölmediğinden hükmün bozulmasına»

Bu maddede yazılı ceza neveleri :

1 — Hafif hapis

2 — Hafif cezayı nakti

3 — Ruhsatnameye tabi arabacı ve şoför ise muvakkaten meslek ve san'atın tadili

Bu madde Beledî mevzuatta yazılı müeyyidelerin kabili tatbik olduğu hallerde uygulanmamalıdır. Ezcümle :

Yargıtay 3. Ceza Dairesinin 20/3/949 tarih 5007 kara ve 3385 esasa göre :

Kamyon istiap haddinden fazla yolcu almak ve arabayı sür'atle idare etmekten ibaret eylemin Belediye nizamatına aykırı bir hareket olup olmadığı sonucuna göre görev cihetinin düşünölmesi yolsuzdur. «Bu maddenin uygulanabilmesi için başka bir şartla fail şevki idare de kusurlanmalıdır.

Meselâ sanık fren yapmış ve fakat lâstikler incelmış ve yolun da yokuş olması hasebiyle otomobili durduramamış ise ve kendisine bir kusur isnad olunmuyorsa 565. madde ile ceza tayini yolsuzdur. Nitekim Yargıtay 2. Dairesi de 30/12/948 gün, esas 12861 karar 13177 bu yolda içtihadda bulunmuştur.

Diğer taraftan taşıtın yalnız eşhasa değil ve diğer eşyanın emniyetini ihlâl etmesi de bir suçtur. Nitekim, Yargıtay 2. Dairesi 7/11947 esas 1436 karar 11373 göre; «Sanığın idare etmekte olduğu kamyonu önünde giden arabanın sağ tarafında koşulu olan öküze çarpıtılarak yaralamış olmasına göre sanığın fiili 565. maddeye uyduğu halde ökünün eşya ve şahıslar tâbirine dahil bulunmadığından bahisle berat kararı verilmesi yolsuzdur. «Yine bu mevzu ile ilgili olarak Yargıtay 3. Ceza Dairesinin 20/5/ 949 esas 3385 karar 5007 göre sanığın taayyün eden fiilinin caddede dikili meyvasız akasya ağacına, idaresindeki kamyonu çarpıtmaktan ibaret olmasına göre hareketin ceza kanununun 565. maddeye uyduğu teemmül olunmaksızın hadisede uygulanma kabiliyeti olmıyan 1528 sayılı kanunun 27. maddesiyle ceza tayini yolsuzdur.»

565. maddenin son fıkrası faalin meslek ve san'attan mahrumiyet cezasına mütedairdir.

Bu müeyyidenin uygulanabilmesi için failin ruhsatnameye tabi bulunması lâzımdır ki askerî otomobilleri arabaları sürenler ruhsatnameli şoför ve sürücü addolunamazlar. Nitekim Yargıtay 2. Ceza Dairesinin 26/ 4/949 esas 4261 karar 4274 kanaati de bu yoldadır. Diğer taraftan tacir olanların hususî otomobillerini kullanmış bulunmaları şoförlüğü meslek ve san'at ittihaz etmiş sayılmamalıdır. Bu hususta da Yargıtay 2. Ceza dairesinin 24/2/948 gün ve esas 1703 karar 1845 içtihadı mevcuttur.

ZABITANIN TAKİP İŞİ

Buraya kadar trafik kazalarının önlenmesinde mevzuat gereğince kimlerin görevli bulunduğunu ve ne gibi suçlar ve müeyyideler olduğunu inceledik, şimdi biraz da kazaları önlemenin yollarını araştıralım :

Atlı arabaların yavaş hareketli çağı 20 nci yüz yılda kanlı, gürültülü motorlu âleme intikal etmiş bulunuyor. Eski günlerin sâlim sükûnlu hatıraları yad edilmekle beraber artık geriye dönülmeyecektir. O halde ne yapılmalıdır? Bu faciadan kim sorumludur? Sorumlarının mahiyeti nedir?

Evvelâ Trafik neden tereküküp eyler? Formülü tesbit edelim.

Şahıs, taşıt, trafik

Şahıstan kasıd: Yaya, şoför ve sürücüdür. Tek başına taşıt trafik bakımından kaza üzerinde müessir değildir. Taşıt kazalarından daima bir veya bir kaç kişi sorumludur. O halde şahısların tarzı hareketlerinin trafiğin selâmetinde başlıca rolü vardır. Her şahıs nefisini sâlim kılacak şekilde harekâtını düzenlerse trafik kazaları asgari hadde düşer.

Ancak birçokları trafik kaidelerini bilmekle beraber bu kaideleri ihlâl ettiği takdirde kendisini veya başkasını tehlikeye soktuğuna kani olma». Yani bazı kimseler vardır ki kanuna kendiliklerinden mutaavat gös-

terirler. Bazıları ise kanuna lüzumsuz veya gayri adil bulur bilmemezlikten gelirler.

Zabita işte bu sonuçların mevzuatı ihlâl etmelerine fırsat vermemeli edenler hakkında takibata girişmeli ve icabında zor kullanmalıdır. Bu taktirde ikinci gurupta kendiliğinden birinci sınıfa girer ve bu mevzuata haklı olarak hörmet gösterirler. Aksi vaki olursa birinci gurup İkinciye karışır ve kanun, riayet olunmayan bir takım şekli kalıplar durumuna intikal eder ki, kanuna karşı olan bu saygısızlık itiyat halinde geliştii mi bir daha onu tashih etmek te güçtür.

Bu suretle kanun bekçiliği vazifesini üzerine alan zabita evvelce de arzettiğimiz gibi zorlu gerektiği kadar ölçülü kullanmalıdır.

1952 yılı başında memleketimizde vuku bulan trafik kazalarının yüzde nisbetleri şöyledir:

1 — Dikkatsizlik, tedbirsizlik, seyrüsefer kaidelerine riayetsizlik	% 52
2 — Sür'at	% 14
3 — Yayalara ait kusurlar	% 10
4 — Sarhoşluk	% 2
5 — Vasıtaya ait kusurlar	% 5

1 — Trafik kaidelerinin neler olduğunu tafsilâtı ile izah etmiştik, Kaza ekseriya bu kaidelerinin ihlâli yüzünden doğmaktadır.

Meselâ: İstanbul Karaköyde Vagonli şirketinin önünde park yasağı levhası vardır. Polis devriye memurlarının gözü önünde otomobillerin buralarda park yaptıklarına sık sık tesadüf edilmekte idi. İşte: bu hal o bölgede trafik akımına mâni olmakta ve tıkmıklı yaratmakta, dolayısı ile kazalara sebebiyet vermekte idi. İşte: bir taraftan yaya devriye diğer taraftan motörlü devriye bu gibi ihlâlleri metodik rasyonel bir şekilde takip ederse yurdumuzdaki kazalar % 52 nisbetinde bir tenzil gösterecektir.

Diğer taraftan mükerreren trafik suçlarını işliyen şoför ve sürücüler temizlenir yalnız ehil olanlara müsaade olunursa yollarımız daha emin bir duruma girer.

Motörlü motorsuz taşıtları özel araçları sevk ve idare etmek veya bunları kontrol altında bulundurmamak yâni şoför ve sürücülük yapmak bir hak değil bir imtiyazdır.

Zira otomobil çok tehlikeli bir âlettir. Ancak onu iyi kullananlar bu imtiyazdan faydalanabilirler. Esasen yeni trafik kanun tasarısında da şoför ve sürücülük yapacakların evsafı hakkında gereken hükümler mevcuttur.

Madde: 26 — Şoför ve sürücü lisansı almak için :

- a) Bisiklet kullanacak olanların II, amatör lisansı alacakların 18, profesyonel lisansı alacakların 21 yaşını doldurmuş olmaları,
- b) Şoför lisansı alacakların ilk tahsillerini yapmış olmaları sürücü lisansı alacakların okuryazar olmaları,
- c) Evvelce verilmiş bir lisansın daimî olarak geri alınmış olması,
- ç) Sağlık muayenesinde şoför veya sürücülüğe mâni bir özürü bulunmadığının veya uyuşturucu maddelerle keyif verici içkileri kullanmağa müptelâ olmadığının anlaşılması,
- d) Yapılacak ameli ve nazari meleke imtihanlarının başarılması,
- e) Profesyonel lisans almak veya yenilemek isteyenlerin, meslek ve san'atının icrası müddeti içinde ceza kanununun 414 ilâ 419 (419 hariç) 429 ilâ 491 ilâ 494, 495 ilâ 504, 508 ilâ 511 inci maddelerinde yazılı suçlardan bir veya bir kaçını ile mahkûm olmamış bulunması şarttır. Lisansı verilirken sahibinin parmak izi alınır.

Madde/58-26 Maddenin (e) bendinde belirtilen suçlardan birisini işlemekten mahkûm olan şoför ve sürücülerden lisanslarının geri alınmasına da hükmolunur. Lisansların geri alınmasını gerektiren suçlardan sanık olanlar hakkındaki kanunî takibat neticeleninceye kadar ilgili hâkim lisansın tedbir mahiyetinde muvakkat olarak geri alınmasına karar verebilir.

Bu kanunla yetkili kılınmış makam ve memurlardan başka hiç bir makam ve memur tarafından şoför ve sürücü lisanları geri alınmaz.

Diğer taraftan 28 inci maddesi de şoför ve sürücülüğü takyit etmektedir.

«Madde 28 — Şoför ve sürücüler tüzükte belirtilen trafik suçlarını mükerreren işledikleri veya sıhhi durumlarında tüzükte belirtilecek arızalar müşahede edildiği takdirde trafik zabitasının teklifi ve il trafik komisyonunun kararı ile tekrar muayene ve sınava tâbi tutulabilirler.

Bu suretle ehliyetname yalnız yetkili ve kabiliyetli kimselere mahfuz tutularak kötü sürücü ve şoförler imtihana tabi tutulmaktadır.

Hele şoför ve sürücü lisansı alınmadıkça kayıt ve tescili mecburî kılınmış olan taşıtları karayollarında kullanmak veya ehliyetsiz kimselere kullanırmak büsbütün yasak bir fiildir. (Tasarının 24. maddesine bak)

Evvelce de arzettığımız gibi zabıta faaliyetini bu cihetlere tevcih ettiği takdirde kazalar % 52 nisbetinde bir azalma arzedecektir.

2 — Sür'at: Memleketimizde mevcut kazaların % 14 ü sür'atten ileri gelmektedir. Memleketimizde yollarımızın rüyet mesafesi kısadır. Döşeme bozuk, genişlik gayri müsaittir. Bu şartlar altında gayri tabii sür'at ekseriya kazaya sebebiyet verir.

Sür'at belediye kanununun 15. maddesi 10. fıkrası ve her belediyenin seyrüsefer talimatnamesine göre takip olunmalıdır.

Sür'atle ilgili trafik kanunu tasarısı maddesi 33. maddedir.

Madde 33 — Şoför ve sürücüler; işaret levhalarında gösterilen sür'at hadlerinde gösterilen sür'at hadlerine riayet etmeğe mecbur olun lüzumu halinde taşıtlarının sür'atlerini; yolun veya özel aracın ve trafik durumunun icap ve şartlarına uydurmakla da mükelleftirler;

Her taşıt veya özel aracın, önünde gidişine açık olan en kısa mesafede emniyetle durabileceği sür'atle sürülmesi mecburidir.

Taşıt ve özel araçların sür'ati yalnız trafik zabıtasınca ve karayolları trafik emniyeti teknisyenlerince teknik vasıtalarla tayin ve tesbit olunur.

Zabıta sür'ati nasıl murakabe edecektir?

Son bendde beyan olunduğu gibi teknik vasıtalarla, zabıta işaret levhalarıyla gösterilen sür'at hadlerinin bulunduğu bölgede 100 metrelik veya 50 metrelik bir mesafeyi metre ile ölçer ve işaretler. Buradan taşıtların ne kadar zamanda geçtiğini saatle tesbit eder. Bu işaretlerin basında ve sonunda gizli mahallerde telsizle mücehhez birer Polis otomobili bulundurulur ise zabıta telsizle muhabereleşerek faili kolaylıkla yakalayabilir.

Amerika'da İsveç'de bugün sür'at murakabesinde «Elektro - Matic speed Meter» denilen radar cihazı kullanılmaktadır. Bu cihaz Kara yollarında giden taşıtların sür'atlerini kendiliğinden bildirmekte ve kayıt etmektedir ki «Automatik signal Divison of industry» müessesesi tarafından yapılmıştır. Şu parçalardan teşekkül etmektedir.

- 1 — Alıcı-verici
- 2 — İndicateur-amplificateur
- 3 — Enerji kaynağı

Çalıştırılması için: Hususî mahiyette teknik bir bilgiye ihtiyaç yoktur. Adı geçen üç aletten alıcı-verici sür'at cihazı yol seviyesinden az bir irtifaya konması kâfidir. Meselâ, bir köprünün parmaklığı veya otomobilin çamurluğu üstü gibi cihaz yol istikametine göre vaz olunmalıdır. Yerden irtifası ne kadar artarsa tesir sahası da o kadar artar. Hacminin küçük olması fark edilmesine mânidir. Diğer parçalar ise her tarafa gizlenebilir.

Alıcı-verici cihazı, kablo vasıtasıyla indicateur-amplificateur'e veya arabanın bataryasına da bağlanabilir. Aleti çalıştıracak adam (indicateur-amplificateur) üstündeki kommütatör'ü yol istikametine çevirmesiyle radarın ise başlaması bir olur. Her araba behemehal (faiseau) şeklinde intişar eder micrometrik dalgaların bulunduğu radar sahasından geçecektir.

Arabanın karoserine çarpan her dalga in'ikâs ederek kaynak yerine döndüğünde alıcı vasıtasıyla tesbit edilir. Alıcıya akseden bu dalgaların uzunluğu arabanın artan veya azalan hızıyla değişir. Vericiden çıkan dalgalarla alıcıya akseden dalgalar arasındaki fark, cihazda bulunan bir âlet vasıtasıyla mile tahvil edilerek saatte ne kadar hızla yürüdüğünü tesbit ve otomatikman kayıt eder.

Müşahede edilen sür'at eğer fazla ise giden arabanın numarasını almaktan başka yapılacak bir iş yoktur. Çünkü elinde münakaşa kabul etmez ve itiraz edilemez maddî bir delil mevcuttur.

Sür'at tesbit eden diğer yeni âlette «TACHOGRAF» dır. Kienzle müessesesi tarafından imâl edilmiştir.

Bu makine otomobile takılmakta ve içinde bulunan grafikler otomobilin 24 saat zarfında,

- 1 — Ne zaman ve ne kadar yürüdüğünü,
- 2 — Ne zaman ve ne kadar tevakkuf ettiğini,
- 3 — Topyekûn ne kadar mesafede katettiğini,
- 4 — Sür'ati,
- 5 — Yürüyüş tarzının ekonomili olup olmadığını tesbit eder.

Bu gibi makine ile teçhiz olan otomobilin sür'atini zabıta kontrol etmek istediği takdirde makineden diyagramı çıkaracak her zaman bakabilir. Ancak bu makinenin her otomobile takılı bulunması şarttır.

Bugün bütün dünyada tatbik edilen sür'at tesbit metodu vardır ki o da sür'atli gittiği sanılan motörlü taşıtın peşine takılmak ve arabadaki mesafeyi aynen muhafaza etmek ve taşıdığımız sür'at ibresine bakarak öndeki taşıdın sür'atini bulmak. Bu türlü murakabe basit olmakla beraber tehlikeli, münakaşalı ve pahalıdır.

Yeni trafik kanun tasarısının madde 58. bend B ye göre: Sür'at suçundan dolayı bir yıl zarfında iki defa ceza görenlerin 1 ay, 3 ceza görenlerin 3 ay ve müteakip her cezada 6 şar ay müddetle şoför ve sürücü lisanslarının geri alınmasına hükmolunur.»

Sür'at artıkça şoför ve sürücünün rüyet sahası daralır ve taşıt üzerindeki kontrolü azalır.

Kısaca: Sür'at üzerindeki ihlâller devamlı rasyonel takip ve murakabeye tâbi tutulduğu takdirde kazalar % 14 nisbetinde bir azalma kayıt edecektir.

Sarhoşluk :

Bir miktar alkol alanın yürüyüşünde, konusunda ve diğer hareketlerinde tutukluk, gevşeklik ve kifayetsizlik görülür. Bu gibi şahsın direksiyon gerisinde yapmasının daima tehlikeli olduğu tıbbî tetkikler so-

nunda bulunmuştur. Hele sarhoşluğu zahire belli olanların direksiyon başında kalmaları hiç bir şekilde tecviz edilemez.

Şoför ve sürücüler içtimai vazife olarak şu parolayı kabul etmelidirler. «Alkol alanlar sürücülük, şoförlük yapmamalıdır. Sürücülük veya şoförlük yapacaklar alkol almamalıdır. «Zira alkol imtisal yoluyla kana karışır ve dimağın hücrelerine ve cümle asabiyeye tesir eder. Bu yüzden sarhoş adamın intikal zamanı çok zayıftır. İradî hareketleri bâtidir. Anî tehlike karşısında refleksler seri harekete geçemez. Şoför, tehlikeyi görmesine müteakip otomobilini 12 metrede durdurabildiğine göre: Bir şişe bira için şoför otomobilini ancak 12,30 metrede, 2 şişe bira için 12,75 metrede, 3 şişe için 12,90, 4 şişe bira için 13,50, 5 şişe bira için 16,05 metrede durabilecektir. Görülüyor ki alkol alış nisbeti fazlalaştıkça intikal devresi fren mesafesi artmaktadır. Bu rakamlar Amerika'da laboratuvar tecrübelerinden elde edilmiştir. Diğer bakımdan kanda bulunan alkol nisbeti eşhasın efalinden de karine yoluyla takribî şekilde elde etme imkânı vardır. Bu da Amerika'da ilmen tesbit edilmiştir.

Kanda % 5 nisbetinde alkol bulunduğu takdirde tesir belirsiz, sarhoş kibar ve naziktir, % 15 nisbetinde sarhoş, neşeli ve çakır keyiftir, % 20 nisbetinde itidsizdir.

% 30 nisbetinde sarhoş bedbin ve gayri şuuridir.

% 40 nisbetinde sarhoş kendinden geçmiştir.

% 50 nisbetinde sarhoş ölüdür.

Dikkat : Sarhoşun vücudundaki alkol nisbetinin tayini diğer metodlarla da tesbit edilmektedir. Bunlar: salya, amudi fıkâriden alınan su idrar ve nefesidir.

Nefes yoluyla kandaki alkol nisbetinin tayini için yeni bir takım âletler keşfedilmiştir ki bunlardan birisi «Alcometer» dir.

Alcometer otomatik ve pratik laboratuvar hizmeti görür. Fennî şekilde sanığın yanında bulunan alkol nisbetini ölçer ve tesbit eder. Verdiği bilgi sıhhatli, seridir. Kayıt ettiği yazıyı mahkemeye tevdi etmekte kabildir.

Ağızdaki alkollü havayı ziyaa uğratmadan sür'atli ve sıhhatli toplar ve kayıt eder. Bu neticede alkollün oidene pentoxide elde edilir.

Alcometer ibresi 0.5 kadar ise şoför ve sürücünün durumu kabili müsamahadır. 0,5 ile 15 arasında ise sürücünün havası trafik emniyeti bakımından şüphelidir. 15 ve daha fazla ise şoför ve sürücü sarhoştur. Bu cihaz Arthur S. La Oine and. Co Chi cago - illinois tarafından imâl edilmiştir.

Bu hizmeti ifa eyliyen diğer bir cihazda Drunkometer'dir. Aynı

esaslara göre kurulmuştur. Bir üçüncü de Balonlardır. Her tecrübe için bir Balxon kullanılır. Bu âletler memleketimizde de zabıta tarafından kullanıldığı takdirde mevzuatımızda bir değişikliki yapmak icap etmektedir. Zira, Polis vazife ve salahiyet nizamnamesinin 21 inci maddesine göre: Zabıta nakil vasıtası kullananların trafiğin intizam ve selâmetini bozacak surette idare edenleri çalışmaktan menetmekle beraber sarhoşluğu doktor raporiyle tevsik etmelidir.

Yeni trafik kanun tasarısının 41. maddesi sarhoşlara ve uyuşturucu madde alan şoför ve sürücülere mütealliktir.

« Madde: 31 — Uyuşturucu madde veya keyif verici maddelerle bilmuayene trafik emniyetine tehlike verecek derecede içki kullanmış olanların taşıt veya özel araç kullanması yasaktır.»

Bu maddeye göre kokteyle gitmiş de bir kadeh içki almış ve kanında % 15 den fazla alkol bulunmayan sürücü ve şoförün durumu suç değildir.

Suç olması için trafik emniyetine tehlike verecek derecede içki alması lâzımdır. Yine mezkûr kanun tasarısının 58 inci maddesinin «c» fıkrasına göre bu gibi suçtan dolayı bir yıl zarfında bir defa mahkûm olanların lisansları 3 ay; 2 defa mahkûm olanların daimî olarak şoför ve sürücü lisanslarının geri alınmasına hükmolunabilmektedir.

Mekanik Kusurlar :

Memleketimizde vasıtaya atfedilen kusurlardan ileri gelen kazalar ileri gelen kazalar % 5 dir. Taşının seyrüsefere salih olup olmadığı muntazam zamanlarda mecburî muayeneye tabi tutulmalıdır. Bu suretle şoför ve sürücü sâlim olmayan bir taşıdı kullanmaktan kendini sakınır ve bu suretle taşıt bakımının ehemmiyetini zihnine hâk eyler, taşıtın durumu hakkında sahibine bilgi verir sorumludur. Bakım taşıdın evsafını yükseltir ve ömrünü azaltır.

Taşının muayeneye tabi tutulacak akşamı : Fren, ışık, korna, ön cam sileceği arkayı gösteren ayna, rot ve tekerleklerdir.

Bunlardan biri bozuxsa taşıt yoluna devamdan alı konulmalıdır. Esasen zabıta, Polis vazife ve salahiyet nizamnamesinin 21. maddesine göre: Seyrüsefer talimatnamesindeki vasıflara uygun olmıyan nakil vasıtalarını işlemeden meneder. Yeni Trafik Kanun Tasarısı mer'iyete girinceye kadar bu konuda ve beledî mıntaka içinde bu işleri tedvire Belediye kanununun 15 inci maddesi 9. bendine göre Beledî Zabıta yetkilidir. Trafik kanun tasarısında bu konu ile ilgili olan hüküm 22. maddededir.

Madde: 22 — Trafiğe salih olduğundan şüphe edilen taşıtlar, her

zaman muayene ve kontrole tutulurlar. Bu muayene ve kontrol salahiyetli teknik uzmanlar tarafından yapılır.

Trafiğe salih olmayanlar trafikten men olunur.

Fennî mahzur görülmeyenler kayıt ve tescil belgeleri alınmak ve plâkaları sökülme suretiyle alıkonulmaz.

Yayalar :

Memleketimizdeki kazaların % 10 nu yayalara matuf kusurlardan ileri gelmektedir. Yayalara ait kazalar şehirlere göre incelenirse daha da vahim bir durum arz eyleyecektir. Bunun sebebi nedir? Nasıl sakınılabılır?

Yollarımız eski çağların icaplarına göre inşa edilmiştir. Buna mukabil büyük şehirlerimizde son altı yıl içersinde takriben % 400 nisbetinde motörlü taşıt artımı kayıt olunmuştur. Trafik kaidelerine bihaber olan, tedbirli hareket etmeyen halk da yollara dökülünce durum bu akıbete çaresiz müncer olmaktadır. O halde evvelâ halkı eğitmek, ondan sonra müeyyidelere başvurmamak gerektir. Son yıllara kadar belediye talimatnamelerinde yayalara mahsus bir ceza mevcut değildi. İhtiyaç ve zaruretlar bilhassa İstanbul ve Ankara'da böyle bir müeyyidenin kabulüne yol açtı.

Yeni Trafik Kanun Tasarısının 45. maddesi yayalara mütealliktir.

Madde: 45 — Yayalar mevcut yaya kaldırımları, banketler, emniyet adaları ve geçitleri dışında yol üzerinde yürüyemezler. Bu yerler dışında yolun amüden veya ihtiyatla katetmeğe geçiş hakkı diğer taşıt ve özel araçlara vermeğe mecburdurlar. Yayaların; taşıtların seyrini güçleştirecek şekilde yol üzerinde durmaları, grup halinde yürümeleri veya başkalarına rahatsızlık verecek şekilde eşya taşımaları yasaktır.»

Müeyyidesi 56 ncı maddenin A bendinde yazılıdır. «3 liradan 5 liraya kadar para cezasıdır.»

Zabitanın önleyici tedbirler alması bahsinde, trafik kazalarının ekseriya veya bir kaç şahsın mevzuatı ihlâl etmesinden ileri geldiği başka bir deyimle mevzuatı ihlâl etmenin daima tehlike yarattığını izah eylemiştik. Şimdi tatbikatta zabıtaya bir kolaylık olmak üzere yeni trafik kanun tasarısının cezalara müteallik kısmını topluca sunmayı faideli bulduk.

Bu tasarıya göre yasak fiiller 3 madde içinde ve tehlike yaratma derecesine göre sıralanmıştır.

a) Bisiklet kullananların diğer taşıtların seyrini aksatacak veya tehlikeye düşürecek şekilde veya başka taşıtlara asılarak veya yan yana ikiden fazla olarak gitmeleri;

Yayaların mevcut yaya kaldırımları, banketleri, emniyet adaları, ve geçitleri dışında yol üzerinde yürümeleri taşıtların seyrini güçleştirecek şekilde yol üzerinde durmaları, grup halinde yürümeleri veya başkalarına rahatsızlık verecek şekilde eşya taşınmaları;

Hayvanları veya hayvan sürülerini bunları sevkeden veya kontrol altında bulundurmaktan âciz kimseler idaresine tevdi edilmesi veya başı boş bırakılması, hayvanların şehir içi karayollarında sür'atli sürülmesi;

Trafik durumunu gözönünde tutmadan makul bir mesafeyi aşacak kadar yakından takip edilmesi kol ve grup halinde seyreden taşıtlar özel araçlarla insan toplulukları veya hayvan sürüleri arasından gelip geçecek diğer taşıtların emniyetle girecekleri bir açıklık bırakılmaması;

Taşıt ve özel araçlardaki ses ve ışık cihazlarının icapsız olarak kullanılması ve meskûn mahaller dışında görüş alanının elverişli bulunmadığı yerlere yaklaşırken ses ve ışık cihazlarıyla gelişlerinin bildirilmemesi;

Kavşaklarda ve dönemeçlerde sapış işareti verilmemesi ve emniyetle dönülmemesi;

Memnu olan yerlerde park edilmesi;

Taşıt şoför ve sürücüleri trafik permisi ile taşıt sicilli ve plâkaları daima kullanılabilir şekilde ve taşıt üzerinde bulundurmağa ve bu kanunla yetkili kılınmış kimselerin her isteğinde gösterilmemesi (Bu ehliyetsiz şoför ve sürücülerle mücadele içindir).

Taşıt ve özel araçların şoför ve sürücüleri gitmekte oldukları istikamete göre yolun sağını takip etmeleri ve hayvan sürücülerinin yolun sol varışını serbest bırakacak şekilde sağdan sevk etmemeleri yasaktır.

Bu maddelere aykırı hareket edenler 3 liradan 5 liraya, 5 liradan 10 liraya, 15 liradan 20 liraya kadar para cezasıyla cezalandırılırlar.

b) Bisikletini il trafik bürosuna kayıt ve tescil ettirmeden trafiğe çıkaranlar; trafik permitinde vaki olan değişikliği 10 gün içinde bildirilmemesi;

Şoför ve sürücü lisansları alınmadan kayıt ve tescili mecburi kılınmış taşıtların karayollarında kullanılması;

Şoför ve sürücülerin taşıtın sürülmesi sırasında lisanslarını yanlarında taşımamaları ve yetkili kılınmış kimselerin her isteğinde göstermemeleri, aynı istikamete gitmekte olan bir taşıdı geçmek için geçecek taşıdın şoförü ve sürücüsünün yolun serbest görüş alanını gözetmemesi geçtiği taşıttan emniyetli bir mesafe uzaklaşmadan yolun sağma geçmesi tramvaylarla vazife icabı geçiş üstünlüğünü haiz taşıtlar dışında diğer taşıtların sağından geçilmemesi;

Ses ve ışık cihazlarıyla geçeceği taşıt sürücüsünün haberdar edil-

memesi; kavşaklara yaklaşan ve trafik işareti ve cihazı bulunmayan yerlerde geçiş üstünlüğünün tanınmaması yasaktır. Bu maddelere aykırı hareketler 10-20 15-25 lira para cezasına çarptırılır.

c) Trafik işaret ve cihazlarına müdahale yapılması; Trafik işaret, levha ve cihazlarıyla bildirilen veya gösterilen hususlara uyulmaması; Profesyonel veya özel lisans sahiplerinin tüzükte belirtilecek çalışma süreleri dışında taşıt veya özel araç kullanmaları veya kullanmağa teşvik veya icbar edilmeleri;

Geçme yasağı olduğunu gösterir işaret levhasının bulunduğu bir yerde önündeki taşıdın başka bir taşıdı geçtiği hallerde kavşaklarda, dönemeçlerde, ham zemin geçitlerde, tepe üstlerine yaklaşırken, köprü, tünel, menfez ve yaya geçidi gibi yerlerde;

Emniyet adası olmayan duraklarda durmakta olan bir tramvayın sağından geçilmesi;

Günün kararmasından itibaren veya görüş imkânlarını azaltan hava şartları altında seyreden taşıt ve özel araçlarda ön lâmba ve farlarla arka plâka lâmbasının devamlı olarak yakılmaması;

Süresi dolmuş lisanslarla taşıt kullanılması yasaktır.

bu maddelere aykırı hareket edenler 25 liradan 50 liraya kadar para cezasıyla cezalandırılır.

ç) İşaret levhalarında gösterilen sür'at hadlerine riayet edilmemesi;

Lüzumu halinde taşıtların sür'atlerini, yolun taşıt ve özel aracın ve trafik durumunun icap ve şartlarına uydurulmaması,

Her taşıdın ve özel aracın önünde gidişine açık olan en kısa mesafede emniyetle durabileceği bir sür'atle sürülmemesi;

Geçilen bir taşıdın şoför veya sürücünün duyulur ve görülür bir geçiş işareti alınca sağa yanaşmaması, sol yanını geçişe serbest bırakmaması ve tamamıyla geçilinceye kadar sür'atini artırmaması;

Taşıtlara istiap haddinden fazla yük ve yolcu alınması gabari dışında eşya yüklenmesi ve açık yük üzerine veya taşıt üstüne yolcu bindirilmesi veya tehlikeli maddeler yüklenmesi; Karayollarından izin almadan yarış ve koşular yapılması yasaktır.

Bu maddelere aykırı hareket edenler 10 liradan 25 liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

d) Belediye sınırları dışında karayollarının her iki tarafında 15 metrelik mesafe içinde ruhsat alınmadan trafiği güçlüğe düşürecek şekilde tesis inşası ve kesif ağaçlıklar ihdası;

Belediye sınırları içindeki karayollarının kenarında Belediye ve İl

trafik komisyonunun ruhsatını almadan ebniye inşa ve tesisi yasaktır.

Bu maddelere aykırı hareket edenler 50 liradan 100 liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

e) Karayollarında trafiği güçleştirecek, tehlikeye düşürecek veya mani olacak surette bir şey atmak, bırakmak veya dökmek;

Bisiklet sürücüleri dışında taşıdım kayıt ve tescil ettirmeden veya muvakkat trafik permisi almadan trafiğe çıkmak yasaktır.

Bu maddelere aykırı hareket edenler 50 liradan 100 liraya kadar hafif para cezası veya 10 güne kadar hapis veya bu cezaların her ikisi ile;

f) Şoför ve sürücü lisans almadan bir taşıdı karayollarında kullanmak veya ehliyetsiz şahıslara kullandırmak;

Uyuşturucu veya keyif verici maddelerle bilmuayene trafik emniyetini tehlikeye verecek derecede içki almış olmak;

Ölüm veya müessir bir fiil ile neticelenen veya eşya ve hayvanlara zarar veren her hangi bir kazada taşıtlarını durdurmamak yasaktır.

Bu maddelere aykırı hareket edenler bir aya kadar hapis, 100 liradan 200 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

g) Karayollarındaki trafik işaret levhalarıyla cihazlarını bozmak, tahrip etmek veya yerlerini değiştirmek.

Şoför veya sürücü olup ta kazanın vukuunda gerekli ihtimam ve yardımı göstermeyenler tedbirleri almamak ve vak'ayı en yakın zabıtaya kısa zamanda haber etmemek yasaktır. Bu maddelere aykırı hareket edenler 150 liradan 300 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

h) Karayollarının veya yollardaki san'at yapılarıyla emniyet tesisleri gibi eserleri bozan ve tahrip edenler Türk Ceza Kanununun 392 nci maddesi mucibince cezalandırılırlar.

Yukardaki cezalardan başka (d) fıkrasındaki tesisler hemen kaldırılır. (c) fıkrasında yazılı fazla sür'atten dolayı bir yıl zarfında iki defa ceza görenlerin lisansları 3 ay, iki defa mahkûm olanların 6 ay, 3 defa mahkûm olanların daimî olarak şoför ve sürücü lisansları geri alınır.

Keyif verici madde ve içki almış olanların taşıt veya özel araç kullandıkları takdirde bir yıl zarfında bir defa mahkûm olanların 3 ay, iki defa mahkûm olanların 6 ay, üç defa mahkûm olanların daimî şoför ve sürücü lisansları geri alınır.

Lisansın geri alınmasını gerektiren suçlardan sanık olanlar hakkındaki kanunî takibat neticeleninceye kadar ilgili Hâkim lisansın tedbir mahiyetinde muvakkat olarak geri alınmasına karar verebilir. Başka hiç bir makam tarafından şoför ve sürücü lisansları geri alınmaz.

İl idaresi Kanununa göre :
VALİLERİN HUKUKÎ DURUMLARI, GÖREV VE YETKİLERİ

İhsan OLGUN

Vali il'de devletin ve hükümetin temsilcisi ve ayrı ayrı her bakanın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtasıdır.

Bu sıfatlarla Vali'nin yapacağı işleri kanun on iki fıkra halinde saymıştır.

A) Valilerin sorumluluğunu ifade etmektedir. İl İdaresi Kanununun yeniden tanzimini gerektiren sebeplerden biri de Valilerin yetkilerinin genişletilmesinden ibaret olmasına ve yetkinin sorumluluktan ayrılması kabil olmamasına binaen kanun tedvin olunurken sorumluluğu ehemmiyetle gözönünde bulundurmıştır.

Valiler her bakanın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtası olduğuna göre her bakana karşı sorumlu bulunması tabiidir. Bu sebeple fıkra şu şekilde kabul edilmiştir.

(Valiler İlin genel idaresinden her bakana karşı ayrı ayrı sorumludur. Bakanlıklarına ait işler için Valilere re'sen emir ve talimat verirler Bakanlar Valiler hakkında Bakanlar kuruluna taltif ve tecziye teklifinde bulunabilirler.

Bu fıkra üç hükme ihtiva etmektedir :

1 — Valilerin her bakana karşı ayrı ayrı sorumluluğunu ifade ederken bu sorumluluğun (İl'in genel İdaresinden) doğacağına işaret etmektedir.

2 — Bakanların kendi bakanlıklarını ilgilendiren işlerin İl sahasına taallük edecek tatbikatı için Valilere emir ve talimat vereceklerini göstermektedir. Büyük Millet Meclisine karşı sorumlu olan bakanların kendi bakanlıklarını ilgilendiren işlere taallük eden mevzuatın memleketin her tarafında aynı şekilde tatbik edilmesi için Valilere umumî şekilde talimat vermeleri tabii olduğu gibi, bu işlerle ilgili herhangi bir hadise veya mesele hakkında mevzuata uygun olmak üzere Bakanlığın görüşünü ve o işin hâl suretini bildirecek emirler vermesinde bakanların yetkili bulunması lüzumu meydandadır. Dokuzuncu maddenin (a) fıkrasının ikinci cümlesi Bakanların bu yetkilerini ifadeye matuftur. Verilecek bu emir ve talimatların re'sen yani doğrudan doğruya bakanlıkça verilebileceğini kanunun vazı tasrihe lüzum görmüştür. Hiyerarşiye tâbi birer memur olan Valiler, Büyük Millet Meclisine karşı mes'ul olan ve icabı halinde işin Büyük Millet meclisi karşısında müdafaasını yapmak mevkiinde bulunan Bakanla-

rın kendi bakanlıklarını ilgilendiren hususlara ait mevzuata uygun olmak üzere verecekleri emir ve talimatlara riayet etmeleri zaruridir.

3 — Valilerin tâltif ve tecziyeleri hususlarına yukarıda temas edilmiştir. Bu fıkranın üçüncü cümlesi Bakanların Valilerin tâltif ve tecziyeleri hususunda Bakanlar Kuruluna teklifte bulunabileceklerine işaret etmektedir. Bu da birinci cümleinin tabii bir neticesidir. Valiler Bakanlara karşı sorumlu olunca, Bakanların da bu sorumluluğun icabı olarak haklarında tâltif veya tecziye yolunda bir muameleye teşebbüs etmeleri tabii görülür. Kanun vazıı bakanlara bu yolda bakanlar kuruluna teklifte bulunmak yetkisini kabul etmiştir.

B) Bakanlıklar ve tüzel kişiliği haiz genel Müdürlükler il genel idare teşkilâtına ait bütün işleri doğrudan doğruya Valiliklere yazarlar ve Valiler de İl'lere ait işler için ilgili bakanlık veya tüzel kişiliği haiz genel müdürlüklerle doğrudan doğruya muhaberede bulunurlar. Ancak Valiler hesabata ve teknik hususata ait işlerde idare şube Başkanlarına Vali adına imza yetkisi verebilirler).

9. ncu maddenin bu fıkrası il'lerle bakanlıklar ve tüzel kişiliği haiz genel müdürlükler arasında cereyan edecek yazışmalar hakkında kesin bir hüküm koymaktadır. İl'de genel idareden sorumlu bulunan Valinin genel idare teşkilâtına dahil bulunan bütün şubelere verilecek emirlerden haberdar olması, bu emirlerin tatbikatının takibi ve bu emirlerin tatbikinde hal ve şartların icabına göre alınması lâzım gelen tetbirlerin vaktinde itihazının temini gibi bir çok bakımdan zarurî bulunduğundan Bakanlıklar ve Tüzel kişiliği haiz genel müdürlükler tarafından kendilerini ilgilendiren işler hakkında yazılacak yazıların behemahal doğrudan doğruya valiliklere yazılması mecburiyeti kesin bir esas olarak tesbit edilmiştir. Yani Bakanlıkların ve tüzel kişiliği haiz genel müdürlüklerle il'e ait yazacakları bütün yazılarda muhatapları ancak valiler olacaktır.

Bir de bu yazışmanın mukabil cephesi vardır ki o da il'lere ait işler için bakanlıklara ve tüzel kişiliği haiz genel müdürlüklere illerden yazılacak yazıların kimin tarafından yazılacağı meselesidir.

Kanun vazıı bu bapta il'lere ait işler için Bakanlıklarla ve tüzel kişiliği haiz Genel Müdürlüklerle doğrudan valilerin muhaberede bulunmaları esasını kabul etmiştir. Yani bu yolda yazılacak yazıları valilerin imza etmeleri esastır. Vali Muavinleri bahsinde işaret edildiği veçhile Vali Muavinleri Valilerin tayin ve tesbit ettiği işlerde yardımcılığını yapacaklarına göre Valiler icabına göre bazı hususlarda imza yetkisini Vali Muavinlerine bırakabilirler.

Kanun mutlak olarak bu hükmü tesbit ettikten sonra bu esasa bir istisna olmak üzere Valilerin hesabata ve teknik hususata ait işlerde idare

şube başkanlarına vali adına imza yetkisi verebileceklerini kabul etmiştir Şu kadar ki istisnanın hududunu aşmamaya itina etmek icabeder. Yani esaslı meselelerle hesapla veya teknik bir hususla alâkası bulunduğu bahanesile idare şube başkanları valilerin vereceği bu imza yetkisini kullanırken valilerin salahiyetlerine tecavüz etmemelidir.

C) - (Vali Kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarının neşr ve ilânını ve uygulanmasını sağlamak ve bakanlıkların talimat ve emirlerini yürütmekle ödevlidir. Bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tetbirleri almağa yetkilidir.)

Bu fıkrayı tahlil edince iki hükmü ihtiva ettiği görülür.

Biri kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarının neşr ve ilânı diğesinde de bunların uygulanmasının sağlanması ve bakanlıkların talimat ve emirlerinin yürütülmesidir.

Kanun ve tüzüklerin neşr ve ilânı:

İl İdaresi kanun yukarıki hükümleri arasında kanun ve tüzüklerin il'de neşr ve ilânı ile Valinin muvazzaf bulunduğunu tasrih ettiği cihetle kanunların ve tüzüklerin neşr ve ilân sureti ve mer'iyeti tarihi hakkında 26/Mayıs/1928 tarihli ve 1322 sayılı kanun hükümlerinden burada bahsetmek uygun görülür.

Kanun ve tüzüklerin ve bunlara ait tefsirlerin evvel emirde resmî gazete ile neşri mecburî olduğu gibi tüzüklerin hükümlerini tavzif etmek veya kanun veya tüzüklerin tatbikinde memurlara rehber olmak ve bakanlık tarafından münferiden veya alâkalı bakanlıklarca müştereken veya Bakanlar Kurulunca kaleme alınan yönetmelikler (Talimatnameler) de bu suretle resmî gazete ile neşre tabidir.

Kanun, Tüzük ve yönetmelikler evvelleri valilere tebliğ olduğu gibi her bakanlıkça kendi memurlarına ayrı ayrı tebliğ edilirken bu usul kaldırılmış ve bunların tebliği Valilere verilmiştir. Kanun ve tüzükler vesairenin yetiyecek miktarda basılmış nüshaları il; ilce ve bucaktaki daire ve makamlara tevzi olunmak üzere Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Müdürlüğünce doğrudan doğruya İl'lere gönderilir.

Valiler İl merkezinde kanun, tüzük vesairenin kâfi miktarda matbu nüshalarını adlı, mülkî ve askeri bütün dairelerine, belediyelere, barolara, ticaret ve sanayî ve ziraat odalarına ve resmî kütüphanelere tatil günleri hariç en çok kırk sekiz saat zarfında zimmetle tevzi ettirecekleri gibi ayrıca il gazeteleri ile ilân ederler.

Bu makamlar bu kanun ve tüzükleri vesaireyi il merkezindeki memuriyetlerinin dairesi içinde bulunan alâkalılara münasip suretlerle derhal tebliğ ederler.

İlçe kaymakamları bucaklara ait olan nüshaları bucaklara gönderirler Gerek kaymakamlar gerek bucak müdürleri ilçe ve bucak içindeki daire ve müesseselere zimmetle tebliğ ederler.

Valilerin başlıca vazifelerinden biri kanun ve tüzüklerin kendi il'leri dahilinde uygulanmasını sağlamak olduğu şüphesizdir.

Bakanlıklar kendi işlerini ilgilendiren kanun ve tüzüklerin tatbikatında memurlara rehber olmak üzere talimatlar (yönetmelikler) çıkarabilecekleri gibi hadis olan meselelerin hallini kolaylaştırmak ve bakanlığın görüşünü belirtmek ve takip olunması lâzımgelen hareket tarzını göstermek üzere emirler verebilir.

Valiler kanun ve tüzüklerin uygulanmasını temini çalışacakları gibi Bakanlıkların ve tüzel kişiliği haiz genel müdürlüklerin verecekleri talimat ve emirleri de yürütmeye uğraşacaklardır.

Valilerden beklenen bu vazifelerin ifası bir takım tetbirlerin alınmasına ihtiyaç hissettirebilir. Bu işlerin lâykile yürütülmemesi halinde kendilerine sorumluluk tevcih edilecek olan valilerin buna mukabil bir salahiyetle teçhiz edilmeleri icabedeceği tabiidir. İşte bu sebeple kanun vazısı bu işlerin gerçekleştirilmesi için gereken bütün tetbirleri almak hususunda Valilerin yetkilerini kabul etmiş bulunmaktadır.

Cezaya, vergiye, askerliğe ve halkı alâkalandıran diğer hususlara ait kanun, tüzük vesaire derhal şehir veya kasabalarda mutadî veçhile belediyeler ve köylerde muhtarlar vasıtasıyla ilân ettirilir ve keyfiyet zabıt varakasıle tesbit edilecek dosyasında saklanır.

Kanun ve tüzükler metinlerinde başka suretle sarahat bulunmadığı takdirde resmî gazete ile neşrini takip eden günün başlangıcından hesap edilme üzere kırkbeşinci günün hitamından itibaren Türkiye'nin her tarafında aynı zamanda mer'î olur.

Kanun ve tüzüklerin meriyet müddeti kırk beş günden az ve hükümlerinin acele ilânı zarurî bulunduğu takdirde Başbakanlık tarafından Valilere telgrafla tebliğ edilir. Valiler matbu nüshaların vusulünü beklemeksizin bu kanun ve tüzükleri çoğaltarak yukarıda yazıldı şekilde tevzi ve ilân ederler. Her malî yıla ait kanun ve tüzük vesairenin her yerde bir arada muhafazası ile seleften halefe devri mecburidir.

Kanun ve tüzük vesaireyi tatil günleri ve esbabı mucibe hariç tehhürlerle tevzi, tebliğ ve ilân ederler. Vazifelerini ihmal suçundan dolayı Türk Ceza Kanununun 230 ncu maddesine tevfikân ceza görürler.

Ç) - (Kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarının verdiği yetkiyi kullanmak ve bunların yüklediği ödevleri yerine getirmek için Valiler genel emirler çıkarabilir ve bunları ilân ederler.)

9. ncu maddenin (c) fıkrasında ve buna ait izahat sırasında işaret edildiği veçhile Valilerin kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarının uygulanmasını temin için gereken bütün tetbirleri almaya yetkili olduğu kabul edildiğine göre bu tetbirler cümlesinden olarak genel emirler çıkarmağa lüzum görebilirler. Bundan evvelki kanunlarda genel emir çıkarmak hususunda Valilere yetki verildiğine dair bir kayıt yoktur. Kanun vazın bu fıkra ile Valilere bu hususta yetki vermiş bulunmaktadır. Şu kadar ki bu yetkinin hangi hususları şumulü içine aldığı bilhassa tasrih edilmiştir. Çıkarılacak Genel emirler kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarının Valilere verdiği yetkiyi kullanmaya ve kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarının Valilere yüklediği vazifeleri yerine getirmeye matuf olacaktır.

D) - Vali dördüncü maddenin son fıkrasında belirtilen adli ve askerî teşkilât dışında kalan bütün devlet daire ve müesseseler ve işletmelerin özel iş' yerlerini, özel idare, belediye ve köy idareleriyle bunlara bağlı tekml müesseseleri denetler, teftiş eder.

Bu denetleme ve teftiş Bakanlık veya Genel Müdürlük müfettişleriyle veya bu dairelerin âmîr ve memurlarile de yaptırılabilir.

Bu fıkra hakkında izahata girişmeden evvel denetim tabiri üzerinde durmayı lüzumlu görmekteyim.

Bundan evvelki kanunlar gözden geçirilince görülür ki 1329 tarihli ve İdareî Umumiyeî Vilâyet adlı muvakkat kanunun 23. ncu maddesinde (Vilâyetin bilcümle devair ve şubâtı idaresi Valinin tahtı teftiş ve nezaretindedir.) denildiği gibi 1929 tarihli ve 1426 sayılı Vilâyet İdaresi Kanununun Muaddel 35. nci maddesinde (Adli, askerî daireler müstesna olmak üzere Vilâyette mevcut bulunan devlet daire ve müesseseleri Valinin teftiş ve mürakabesi altındadır) hükmü mevcuttur.

Evvelki kanunlarda İl İdaresi kanunun 9. ncu maddesinin (d) fıkrasına mütenazır olan maddelerinden birinde denetleme ve teftiş kelimelerine karşılık olmak üzere (teftiş ve nazaret) değerinde (teftiş ve mürakabe) tabirleri kullanıldığı görülmektedir. Teşkilâtı esasıye kanunun türkçeleştirilmiş şekli olan ana yasada da denetleme tabirini mürakabe yerinde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Teftiş kelimesi aynen muhafaza edildiğine göre (D) fıkrasındaki denetleme kelimesine mürakabe manası vermek icabeder.

Valinin denetleme ve teftişine tabî olan daireleri lâyikile anlamak için evvel be evvel bu denetleme ve teftişten istisna edilenleri göz önüne getirmek doğru olur. Kanunun 4. üncü maddesinde Valinin emri altında bulunan teşkilât sayılırken (Hakimler kanunu ile icra ve iflâs kanununda

yazılı yargıç Cumhuriyet savcısı ve yargıç sınıfında bulunanlarla bu kanunlarda yazılı adalet memurları askerî birlikler, askerî fabrika ve müesseseler, askerlik daire ve şubeleri bu hükümden (Yani Vali'nin emri altında bulunmak hükmünden) müstesna olduğu gösterildiği gibi şimdi bahsimize konu teşkil eden (d) fıkrasında da 4. ncü maddenin son fıkrasında belirtilen adlî ve askerî müesseseler teşkilâtı dışında kalan tabirile yukarıda fıkraya işaret edilmiştir.

Kanunun 4. ncü maddesinin izahı sırasında (Hakimler) ve (İcra ve İflâs kanunlarının hükümlerine temas edilmiştir. Bu suretle Valinin denetleme ve teftişinden açıkça istisna edilenler hariç çıkarıldıktan sonra geriye kalan il sahası içindeki bütün devlet daire ve müessese ve işletmeleri özel iş yerleri, özel idare, belediye, köy idareleri ve bunlara bağlı tekml müesseseler Valinin denetleme ve teftişine tabidir.

Bundan evvelki kanunlarda (Vilâyetin bilcümle devair ve şubâtı idaresi) ve (Adlî ve askerî daireler müstesna olmak üzere Vilâyette mevcut bulunan devlet daire ve müesseseleri) denildiği halde bu kanunda devlet işletmeleri, özel iş yerleri, özel idare, belediye, köy idareleri ve bunlara bağlı tekml müesseselerin Valilerin denetleme ve teftişine tabidir. Denilerek Valilerin denetleme ve teftiş sahası çok genişletilmiştir. Gerçi Özel İdareler üzerinde Valilerin salahiyetleri (İdareî Umumiyeî Vilâyet) adlı muvakkat kanunun halâ tatbik mevkiinde bulunan (İdareî Hususiyeî Vilâyet) kısmında musarrah olduğu gibi 1426 sayılı Vilâyet idaresi kanununun 40. ncü maddesinde Valilerin Vilâyet dahilinde bulunan Belediyeler üzerindeki mürakabe ve teftiş hakkını belediye kanununa göre kullanacağı yazılı ve köy kanununda da bu yolda bazı işaretler mevcut bulunmuş ise de kanun vaznı bunların kâffesini bir araya toplayarak Valilerin denetleme ve teftişine tabi olduğunu sarahatle ifade ettiği gibi bunlara bağlı tekml müesseseleri ve özel iş yerlerini de bu araya katmıştır.

Fıkranın yazılış tarzından anlaşıldığı üzere Valiler bu denetleme ve teftiş bizzat yapacakları gibi Bakanlık veya Genel Müdürlük müfettişleri veya bu dairelerin amir ve memurları marifetile yaptırabilirler.

E) - (Valiler İl'in her yönden Genel İdare ve genel gidişini düzenlemek ve denetlemekten sorumludur.) Valilere tanınan denetleme yetkisinin tabii neticesi bu denetlemeler sırasında göreceği her türlü yolsuz muameleleri islâh ve tashih etmek olduğuna göre gerek denetlemenin gerek düzenlemenin yapılmamış olmasından dolayı sorumlu tutulmaları icabeder. Bu fıkra bilhassa bu maksadı sarahatle ifade etmek üzere kaleme alınmıştır. Düzenleme ve denetlemenin ne kadar geniş telâkki ettiğini kullanılan (İl'in her yönden genel idare ve genel gidiş) tabirlerinin mutlak ve umumî mahiyetini pek alâ anlaşılmaktadır.

F) - Bazı işler olabilir ki il dahilinde o işle meşgul olacak teşkilât veya memur bulunmayabilir. Böyle bir iş çıktığı zaman bunun doğrudan doğruya alâkalı memur bulunmadığı cihetle bu işin görülmesinde müşkilât çıkabilir. Böyle bir vaziyette işi neticelendirebilmek için Valiye bir yetki tanımak uygun görülmüş ve bu hüküm şu suretle tesbit edilmiştir.

(Vali İl'de teşkilâtı veya görevli memuru bulunmayan işlerin yürütülmesini ve bu işlerin görülmesinde yakın ilgisi bulunan herhangi bir idare şube veya daire başkanından isteyebilir. Bu suretle verilen işlerin yapılması mecburidir.

G) - Vali İl içindeki idare ve müesseselerde çalışan uzman veya fen kollarına dahil memur ve müstahdemlerden aslı vazifelerine halel getirmemek şartile il'in genel ve mahalli hizmetlerine mütalilik işlerin görülmesini isteyebilir.

Bu memurlar verilen işleri yapmakla ödevlidirler. Vali keyfiyetten ilgili bakanlığa ve tüzel kişiliği haiz Genel Müdürlüğe bilgi verir.

İl'in genel ve mahallî hizmetlerine müteallik islerden bazılarının icabettiği fennî ehliyet ve ihtisası haiz memurlar bu işlere ait kadrolarda bulunmayabilir. Bu işler nadiren çıktığı ve memleketimizde bu gibi ihtisas erbabı da kolaylıkla bulunmadığı cihetle işler bu yüzden sekteye uğrayabilir. Halbuki bu işleri görebilecek fen ve ihtisas sahipleri İl dahilindeki diğer müesseselerde mevcut bulunabilir. Bu takdirde bunların vücudundan istifade ederek o işlerin görülmesini de temin hususunda Valilere bir salahiyet kabul edilmiştir. Şu kadar ki kendilerinden böyle bir hizmet istenilecek fen ve ihtisas sahibinin bu yüzden asıl hizmetinin sekteye uğratılmaması şarttır. Binaenaleyh Valiler il dahilindeki idare ve müesseselerde çalışan bir fen veya ihtisas sahibinden diğer bir genel veya malî hizmete müteallik bir isin görülmesini isteyebilmesi için bu istenecek isin o memurun aslı vazifesine halel getirmemesi evel be evel gözönünde bulundurulacak bir keyfiyettir.

Böyle bir işin diğer bir daire veya müesseseye mensup bir fen veya ihtisas sahibinden istenmesi takdirinde Valilikçe keyfiyetin ilgili bakanlığa veya tüzel kişiliği haiz genel müdürlüğe bilgi verilmesi icabeder.

Valilerin Mâliyeve Müteallik İşlerdeki Durumu :

H) - Vali Devlet gelirlerinin tahakkuk ve tahsilini ve ödeme işlerini muntazam bir şekilde yapılmasını ve gelir kaynaklarının gelişmesini sağlamak için tetbirler alır ve uygular. Lüzumunda bu maksatla ilgili bakanlıklara ve genel müdürlüklere tekliflerde bulunur.

İl idaresi kanunu Devlet mâliyesine ait hususlarda da Valiye ehemmiyetli bazı görevler tahmil etmiştir.

Devlet gelirlerinin muhtelif kaynaklardan elde edildiği malumdur, Bunların nasıl tahakkuk ettirileceği ve ne şekilde tahsil olunacağı kanunlarla müeyyettir. Esasen bunlar üzerinde Valilerin bir salahiyeti mevzu bahis değildir. İl İdaresi kanunu ile bu defa Valilere tanınan görevde genel olarak devlet gelirlerinin tahakkuk ve tahsilini ve gelir kaynaklarının gelişmesini sağlamaya matuf tetbirlerin alınmasıdır. Maliye işleri arasında ödeme işlerinin ehemmiyeti meydandadır, Ödeme İşlerinin muntazam bir şekilde yapılmasını sağlamak üzere bazı tedbirler almaya lüzum ve ihtiyaç görüldüğü takdirde bu tetbirleri almak ve uygulamak hususunda da Valilere görev verilmiştir.

Gerek gelirlerin tahakkuk ve tahsili ve kaynakların gelişmesi gerek ödeme işlerinin tanzimi hususunda alınması icabeden tetbirler Bakanlıkların veya genel müdürlüklerin yetkisi dahilinde bulunduğu takdirde bu maksatlarla tekliflerde bulunması da tabiidir.

VALİLERİN DEVLET, İL, BELEDİYE VE DİĞER KAMU TÜZELKİ-ŞİLİKLERİNE AİT MÜKELLEFLERİN TEHLİKEDEN KORUNMASINA MÜTEALLİK TETBİRLER HAKKINDA YETKİSİ :

İ) - Vali Devlet, İl, Belediye, köy ve diğer kamu tüzelkişiliklerine ait genel ve özel mülklerin yangın ve benzeri tehlikelere karşı korunmasını iyi halde tutulmasını değerlenmesini ve iyi hale iadesini sağlayacak tetbirlerin uygulanmasını ilgililerden ister ve denetler.

İl idaresi kanunun Valilere yeniden ve serahatle verdiği görevlerden biri de gayrimenkullerin muhafaza ve iyi bir şekilde idaresini sağlayacak tetbirlerin alınması ve denetlemesidir.

Bu gayrimenkullerin ciheti aidiyeti itibariyle başta devlet olmak üzere kamu tüzelkişilerinin kâffesini içine alacak geniş bir ifade kullanıldığı gibi bu mülklerin ister genel, ister özel mülkler olsun hepsine şamil olduğunu bildirmiştir.

VALİLERİN DEVLET DAİRELERİNİ TOPLU BULUNDURMAĞA AİT TETBİRLER HUSUSUNDA YETKİLERİ:

İ) - Vali il, bucak merkezlerinde ve çevrelerinde kiralı, kirasız binalarda vazife gören bütün dairelerin mahallin hizmet şartlarına ve hazine menfaatına en uygun şekilde bir veya birkaç binada toplamak üzere gereken tetbirleri aldırır ve uygulanmasını denetler. Devlet Dairelerinin içinde hizmet gördükleri binaların bir arada ve vatandaşlar için temin edeceği kolaylık ta meydandadır.

Diğer taraftan denetimin tatbiki bakımından da faydası şüphesizdir. Bu sebeple mahallin hizmet şartlarına ve hazine menfaatına en uygun şekilde toplanmasını temin edecek tetbirleri düşünmek ve uygulamak

hususunda da Valilere bir görev vermeye kanunun vazıı uygun görölmüştür :

Valilerin Resmî Törenlerdeki Görevi :

K) - Vali Cumhuriyet Bayramında İl'de yapılacak resmî törenlere başkanlık yapar ve tebrikleri kabul eder. Valilere kabul edilen devletin temsili salahiyet icabından olmak üzere Cumhuriyet Bayramında İl'de yapılacak törenlere Valilerin başkanlık etmeleri ve tebrikleri kabul etmeleri de ayrıca tasrih edilmiştir.

Valilerin Kolluk Teşkilâtı İle Münasebetleri :

Kanunun II. nci maddesi Valilerin vazifelerinden bazılarını aşağıda gösterildiği veçhile yedi fıkra halinde saymıştır,

A) - Vali İl sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvet ve teşkilâtının âmiridir. Suç işlenmesini önlemek, kamu, düzen ve güvenliği korumak için gereken tetbirleri alır. Bu maksatla Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdam eder. Bu teşkilât âmir ve memurları Vali tarafından verilen emirleri derhal yerine getirmekle hükümlüdür.

B) - Memleketin sınır ve kıyı emniyetini ve sınır ve kıyı emniyeti ile ilgili bütün işleri yürürlükte bulunan hükümlere göre sağlar ve yürütür.

C) - İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin kişi dokunulmazlığının tasarrufa müteallik emniyetin kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi Valinin ödev ve görevlerindedir. Bunları sağlamak için Vali gereken karar ve tetbirleri alır. Bu hususta alınan ve ilân olunan karar ve tedbirlere uymayanlar hakkında 68. inci madde hükmü uygulanır.

Huzur ve Güvenlik :

Valilerin her şeyden evvel ve her şeyden ziyade ehemmiyetle uğraşacakları işleri başında il'de huzur ve güvenliğin sağlanması geleceğinde şüphe yoktur. II. nci maddenin yukarıda aynen naklolunan (c) fıkrası il sınırları içinde huzur ve güvenliğin evvel be evvel zikrettikten sonra Valinin ödev ve görevlerini şu suretle saymıştır.

Kişi dokunulmazlığı tasarrufa müteallik emniyet kamu esenliği önleyici kolluk ehemmiyetleri izaha muhtaç olmayan bu beş noktayı sağlamak hususunda Valilerin muvaffak olabilmeleri için haiz olmaları lâzım gelen yetkinin genişliği de kendiliğinden anlaşılır. Kanun vazıı (C) fıkrasında Valilerin bunları sağlamak için gereken karar ve tetbirleri alacağını (a) fıkrasında da kezalik suç işlenmesini önlemek ve kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tetbirleri alacağını bilhassa tasrih etmiştir.

Bu maksadı temin için Devletin genel ve özel kolluk kuvvetlerini istihdama yetkili bulunması zaruridir. Bu sebeple valiyi il sınırları içinde bulunan genel ve özel bütün kolluk teşkilâtının âmiri olarak kabul etmek ve bu teşkilâta dahil âmir ve memurların Vali tarafından verilecek emirleri derhal yerine getirmeye mecbur tutmaktan daha tabîi bir şey olamaz.

3201 sayılı emniyet teşkilâtı kanununda memleketin umumî emniyet ve asayişî işlerinden dahiliye vekili mes'ul olur. Bu işleri kendi kanunları dairesinde hareket eden emniyet umum müdürlüğü ile umum jandarma komutanlığı ve icabında diğer bütün zabıta teşkilâtı vasıtasile ifa ve lüzum halinde icra Vekilleri heyeti kararile ordu kuvvetlerinden istifade eder.

Denilmekte olup her bakanlığın ve emniyet işleri münasebetile bilhassa İçişleri Bakanlığının mümessili olan Vali il idaresi kanununun kendisine verdiği yetkiye dayanarak ve her çareye başvurarak il sınırları içinde huzur ve güvenliğin sağlanmasına uğraşmakla mükelleftir.

Kanunda Valinin bu husustaki vazifeleri muhtelif şekillerde ifade edilmiştir.

Huzur ve güvenliğin sağlanması suretile üç kelime ile ifade edilen vazifenin şümül sahası fevkalâde genişdir. Türk Ceza Kanununda sayılan bütün fiiller ile diğer kanunlarda aynı surete ceza tehdidi altında men edilen fiil ve hareketler neticesi itibarile huzur ve güvenlik üzerine az çok tesirde hali kalmayacağı cihetle zabıta bunların meydana gelmemesi için daima uyanık bulunmak ve mümkün olduğu kadar önüne geçmeğe çalışmakla mükelleftir. Şukadar ki kolluk ne kadar kuvvetli ve mütekamil olursa olsun ve ne kadar uyanık ve dikkatli bulunursa bulunsun suç ikama kat'iyetle mani olmak mümkün değildir. Fi'ilin vuku'u anından olduğu ve suç meydana geldiği cihetle iş artık adli zabıtının çalışacağı sahaya intikal etmiştir.

Yukarda aynen nakledilmiş olan II. inci maddenin (C) fıkrasında sayılan hususlardan huzur ve güvenliğe temas edildiği gibi diğer noktalar üzerinde de kısaca tevakkuf etmek yerinde olur.

Kişi Dokunulmazlığı :

Bundan maksat herkesin şahsi taarruzdan masun olarak emniyette bulunması ve bu emniyetin onların zihinlerinde yer etmiş bulunmasıdır.

Kişi dokunulmazlığının temininde kuvvetli müeyyidelere ihtiyaç tabî'idir.

Ana yasanın 70. inci maddesinde kişi dokunulmazlığı diğer hak ve hürriyetlerin başında yazıldığı gibi 71 inci madde de (Cana, inala, ırza, konuta hiç bir veçhile dokunulamaz) 72. inci madde de (kanunda yazılı hal ve şekillerden başka türlü hiç bir kimse yakalanamaz ve tutulamaz.)

denilmiş ve bilhassa bu madde ile kişi dokunulmazlığı açıkça tarif edilmiştir.

Şukadarki: kişi dokunulmazlığının teyit kuvveti olmak üzere konulan bu hükümler kâfi görülmeyerek her memleketin ceza kanunlarında olduğu gibi Türk Ceza Kanununda da bu yolda hükümler konulmuştur.

Kişi dokunulmazlığında fertlerin zihinlerinde bu emniyetin yer etmiş olması keyfiyetinin büyük ehemmiyeti vardır. Bu kanaatin husulü fertlerin ancak kanunla yasak edilmiş olmayan fi'îl ve hareketlerinde tamamen serbest olması ve yine yalnız kanunda gösterilen sebep ve suretlerde kanunların yetkili kaldığı memurlar tarafından yakalanmak, tutulmak ve ceza tatbik edilmekle kabildir.

Fertlere hangi sebeplerden dolayı ve ne yolda ceza tatbik edileceği bazı fi'îllerin men ve bazı vazifeler tahlil eden ve aksi hareket edildiği takdirde ne gibi cezalar tatbik edileceğini gösteren Türk Ceza Kanunu ile diğer bazı kanunlarda gösterilmiştir.

Fertlerin kimler tarafından ve ne suretle yakalanacakları ve tutulacakları ve cezalarını ne suretle hükme bağlanıp ne vechile icra olunacağı da ceza muhakemeleri usulü kanununda yazılı bulunmaktadır.

Kişi dokunulmazlığının temini düşünülürken buna muhalif her hangi bir hareketin Devlet otoritesini temsil eden bir memur tarafından vazifesini sü'i istimal suretile yapılması mümkün olduğu gibi her hangi bir fert tarafından da yapılması mümkün olduğunu kabul etmek icabeder. Bununda men'i maksadile Türk Ceza Kanununda ayrıca cezalar tesbit edilmiştir.

Tasarrufa Müteallik Emniyet :

Kişi dokunulmazlığı bahsinde aynen naklolunan anayasanın 71. inci maddesi-cana olduğu gibi malada hiç bir vechile dokunulamayacağı salâhiyetini taşımakta olup burada tasarrufu geniş manasiyle kabul ederek ferdin mülkiyetine girebilen her nevi mal üzerindeki tasarrufunun hiç kimse tarafından ihlâl edilmemesi ve bu emniyetin yukarda işaret edildiği vechile fertlerin zihinlerinde yer etmiş bulunmasıdır.

Türk ceza kanununun 10. uncu babı mal aleyhinde cürümlere tahsis edilmiş olup hırsızlık, yağma ve yol kesme, dolandırıcılık, emniyeti sü'i istimal, hakkı olmayan yerlere tecavüz ünvanı altında muhtelif fasıllarda işlenecek cürümlerin cezaları tesbit olunmuştur. Mal aleyhine işlenecek cürümlerin herhangi bir olursa olsun memleketin huzur ve güvenliği üzerinde müessir olacağına şüphe yoktur. Memleketin huzur ve güveninden sorumlu bulunan Valinin bu vaziyete müessir olabilecek her hangi bir fi'îl olursa olsun önüne geçmeye çalışarak huzur ve güveni sağlaması vazifelerin başında geldiğine göre tasarrufa müteallik emniyet hakkında da mümkün olan her tedbiri almağa çalışması tabiatile ödevleri dahilindedir.

Kamu Esenliğinin Sağlanması :

Gerek bundan evvelki Vilâyetler idaresi kanununda gerek daha evvelki kanunlarda bu ifadeye tesadüf edilmektedir. Şukadarki: Türk ceza kanununun ikinci kitabının 7. inci babı'nda yazılı ammenin selâmeti aleyhindeki cürümlerin vatandaşın huzuru bakımından hususi bir ehemmiyeti bulunduğundan bu selâmetin temini hususunda Valilerce bilhassa itina edilmesi vucubuna işaret olmak üzere kanun vaz'ı kamu esenliğinin sağlanması keyfiyetini Valinin ödevleri arasında saymaya lüzum görmüştür.

Türk ceza kanununda bu suçlar genel olarak şu suretle sayılmıştır, (yangın, su baskını ve gark ve sair büyük tehlikelere müteallik suçlar, nakliye ve muhabere vasıtaları aleyhine işlenen suçlar, umumun sıhhati ne, yenecek ve içecek şeylerle müteallik suçlar, olmak üzere 369-413 üncü maddelerde suçların mahiyeti ve unsurları ile cezaları tesbit edilmiştir.

Ceza kanununda ammenin selâmeti aleyhindeki suçlar olmak üzere sayılan bu fi'illere mani olmaya çalışmak Valilerin ehemmiyetli ödevlerinden olmakla beraber (kamu esenliği) tabirinin şumulüne girecek huzur ve emniyetin sağlanması bahsinde daha şumullü düşünmek ve ona göre tedbir almak icabeder.

Önleyici Kolluk :

Onbirinci maddenin -(a) fıkrasında Valilerin suç işlenmesini önlemek, kamu düzen ve güvenini korumak için gereken tedbirleri alacağı ifade edildiği gibi bu fıkrada da (önleyici kolluk) un Valinin ödev ve görevlerinden olduğu tasrih edilmiştir. Kanunlara ve tüzüklere ve hükümet emrine ve amme nizamına uygun olmayan hareketlerin işlenmesinden evvel önünü almaya çalışmak demek olan önleyici kolluk (zabıta-i mania) o kadar çok konulara ve mesleklere taallük eyler ve o kadar muhtelif hal ve şekillerde tecelli eder ki bunları saymağa imkân görülemez. Yukarda da işaret edildiği gibi kolluk teşkilâtı ne kadar kuvvetli ve mütekâmil olursa olsun bir memlekette suç işlemenin temamilen önüne geçmek mümkün olmayacağından bunu imkânın müsait olduğu mertebede en az hadde indirebilmek için en yüksek dikkat ve itina sarfetmek lâzımgelir.

Bu fıkraya eklenmiş olan fıkra üzerinde biraz tevakkufa lüzum görülür. İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin kişi dokunulmazlığının tasarrufa müteallik emniyetin kamu esenliğinin sağlanması için Valiye gereken karar ve tedbirleri almak yetkisi kabul edilmekle beraber bu karar ve tedbirlerin tatbik mevki'ine konulmasını temin için ayrıca bir teyit kuvvetine ihtiyacı takdir eden kanun vaz'ı bu hususta bir hüküm şevkine lüzum görmüştür. Şukadarki : bu alınan karar ve tedbirleri uygulanma-

yanlar hakkında ceza tatbik edilebilmek için alınan bu karar ve tedbirlerin ilân olunması şarttır.

Bu hususta alınan ve ilân olunan karar ve tedbirlere uymayanlar hakkında 66. İnci madde hükmü uygulanacağı gösterilmiştir.

(66. inci madde İl genel kurulu veya idare kurulları veyahut en büyük mülkiye amirleri tarafından kanunların verdiği yetkiye istinaden ittihaz ve usulen tebliğ veya ilân olunan karar ve tedbirlerin tatbik icrasına muhalefet eden veya müşkilât gösterenler veya riayet etmeyenler hakkında hareketi ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde Türk ceza kanununun 526. ncı maddesi uygulanır.)

Türk ceza kanununun 16/6/1950 tarihli ve 5665 sayılı kanunla değiştirilmiş olan 526. İnci maddesinin ilgili fıkrası aynen aşağıya naklolunmuştur.

(Salahiyetli makamlar tarafından adli muameleler dolayısıyla yahut amme emniyeti veya amme nizamı veya umumî hıfzıssıhha mülahazasile kanun ve nizamlara aykırı olmayarak verilen bir emre itaat etmeyen veya bu yolda alınmış bir tedbire riayet eylemeyen kimse fi' il ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir aya kadar hafif hapis veya (150) liraya kadar hafif para cezasile cezalandırılır.)

Şu üç hükmün telifi halinde mahallinde en büyük mülkiye âmiri bulunan Vali tarafından il sınırları içinde huzur ve güvenliğin kişi dokunulmazlığının tasarrufa müteallik emniyetin kamu esenliğinin sağlanması için alınan ve ilân olunan karar ve tedbirlerin tatbik ve icrasına muhalefet eden veya müşkilât gösterenler veya riayet etmeyenler hakkında bir aya kadar hafif hapis veya (50) lira kadar hafif para cezası hüküm olacağı neticesine varılır. Şukadarki bu hareketin ayrı bir suç teşkil etmemesi meşrut olup ayrı bir suç teşkil ettiği takdirde o suça ait cezanın tatbiki tabiidir.

Ç) - Jandarma, Polis, gümrük muhafaza ve diğer özel kolluk kuvvetlerinin bütün ast ve üstlerinin il içine munhazır olmak üzere geçici veya sürekli olarak Vali tarafından yerleri değiştirilebilir. Ve bundan hemen içişleri gümrük ve tekell bakanlıkları ilgi verir.

Jandarma, Polis gümrük muhafaza ve diğer özel kolluk kuvvetlerinin kuruluş ve dağılımları merkezce tesbit olunmuş bulunmakla beraber ilin huzur ve güvenliğinden sorumlu bulunan Valilerin mahalli şart ve hallerin icabına göre geçici veya sürekli olarak değişiklik yapılması icabında kararına vardıkları takdirde bütün kolluk kuvvetlerinin yerlerini değiştirmek ve ilgili bakanlıklara malûmat vermek yetkisi kabul edilmiştir.

Valinin Askerî kuvvete müracaat yetkisi :

D) Vali İl içindeki kolluk kuvvetleriyle bastırılmayacak olağan üs-

tü ve anî hadiselerin cereyanı karşısında kalırsa en yakın askerlik (kara, deniz hava) kuvvetleri komutanlarına mümkün olan en seri vasıtalarla müracaat ederek yardım ister ve bu yazı ile teyit eder bu talep derhal yerine getirilir.

Valilerin ciheti askeriye ile münasebetleri bahsinde tekrar temas edileceği veçhile devletin kanun ve tüzüklerinin tenfizi ve il dahilinde huzur ve güvenliğin muhafazası için valinin emri altında bulunan genel ve özel bütün kolluk kuvvetlerinin kullanılması halinde dahi bastırılması mümkün olmayacak anî ve olağan üstü hadiselerin zuhurunu da düşünmek icabeder. Bu gibi vaziyetlerde hadiselerin olduğu yerde bastırılması ve yayılmasına meydan verilmeksizin durdurulması için müracaat edilecek yegâne çare askerî kuvvet olmak zaruridir. İşte bu gibi olağan üstü ve anî hadiseler karşısında Valiler için derhal askerî kuvvet komutanlarına müracaat yetkisi kabul edilmiştir. Valiler deragap en seri vasıtalarla en yakın kara, hava, deniz askerî kuvvetleri komutanlarına baş vurarak istemeğe yetkilidir. Bu müracaat bilfarz şifahen veya telefonla da yapılabilir. Ancak bunun yazı ile temin edilip de kanun vazı lüzumlu gördüğünden bu kaydı da ilâve etmiştir. Memleket huzur ve emniyetinin iadesi keyfiyetinin fevkalâde ehemmiyetine binaen bu müracaatların komutanlıklarca hemen yerine getirileceği tasrih edilmiştir.

Sınır ve kıyı emniyeti :

II inci maddede il'in genel huzur ve güvenliği ile ilgili Valinin ödevleri sayılırken (B) fıkrasında işaret edilen cihet üzerinde de biraz tevakkuf etmek icabeder. Memleketin sınır ve kıyı emniyetini ve sınır ve kıyı emniyeti ile ilgili bütün işlerin yürürlükte bulunan hükümlere göre sağlamak ve yürütmekle Valilerin ödevli oldukları tasrih edilmiştir. Her memleketi diğer komşu memleketlerden ayıran bir sınırı olmak tabiidir. Deniz sahili bulunan memleketlerde ise hududun o kısmını deniz teşkil eder. Her memleket kendi sınır ve sahillerini muhafaza için icabeden tedbirleri almağa uğraşır. Ahvali âdiyede bu muhafazadan maksat memleket için uygunsuz ve muzir addedilen veya kanunen memlekete girmesi memnu bulunan şahısların içeriye girmelerine mani olmağa matuf olduğu gibi bir taraftan da memlekete sokulması caiz olmayan maddelerin sokulmamasını ve diğer maddelerin de usulü dairesinde gümrük resmi vermeksizin sokulmasına meydan bırakılmamasının teminini istihdaf eder ki kanun bunları kaçakçılık namı altında toplamaktadır.

İleride kaçakçılık bahsine temas edeceğimiz cihetle tafsilattan sarfinazar ve yalnız il idaresi kanununa göre sınır ve kıyı emniyeti ve sınır ve kıyı emniyetiyle ilgili bütün işler hakkında mevcut kanun ve tüzükler hükümleri dairesinde sağlamak işini Valilerin başlıca vazifeleri arasında yer aldığını söylemekle iktifa edeceğim.

İş yerlerinin Valinin gözetimi ve denetimi altında bulunması :

E) Devlete, Özel İdareye, Belediyeye ve köylere ait olan veya bunlara bağlı bulunan veya bunların gözetim ve denetimi altında iş gören daire ve müesseselerle diğer bütün gerçek ve tüzel kişiler tarafından işletilen malî, ticarî, sınaî ve İktisadî müesseseler, işletmeler, anbarlar, depolar vesair uzman, fen adamı, teknisyen, işçi gibi personel bulunduran yerler devlet ve memleket emniyet ve asayiş ve iş hayatının düzenlenmesi bakımından valinin gözetim ve denetimi altındadırlar.

Buralarda bulunan ve çalışanların kimlik ve nitelikleri hakkında Valiler bu yerlerden bilgi isteyebilirler. İstenilen bilgiler hemen verilir.)

Türkiye’de iş hayatını tanzim etmek ve faydalı bir hale getirmek ve öylece idame ettirebilmek için kurulmuş olan Çalışma Bakanlığının mürakabe teşkilâtı henüz lüzumu kadar kuvvetli bir halde olmayıp halbuki iş hayatının ziraî, sınaî, İktisadî alanlarında sür’atle inkişaf edebilmesi iyi bir kontrol cihazının çalışmasını vabeste bulunduğu cihetle kanun vazı bu vazifenin devlet ve hükümet mümessili bulunan Valiler tarafından ifasını uygun bulmuştur.

Valilere verilen bu vazife bir taraftan iş hayatının düzenlenmesine matuf olduğu gibi diğer taraftan da devlet ve memleket asayişini korumayı istihdaf ettiğinde şüphe yoktur.

Valilerin askerlik işleri hakkında vatandaşların müracaatlarını kabul yetkisi :

F) Valiler, halkın askerlik muameleleri hakkındaki müracaat ve şikâyetlerini kabul ederler. Askerlik şubelerine ve dairelerine yazarlar cevabı kâfi görmedikleri takdirde askerlik şubelerinin bağlı bulunduğu bölge, tümen veya kor komutanlıklarına ve Millî Savunma Bakanlığına müracaat ederler. Bu makamlar tarafından lâzım gelen soruşturma yapılarak kanunî gereği ifa edilir ve sonundan Valilere bilgi verilir).

Valinin ciheti askeriye ile münasebetleri bahsinde tekrar edeceğim veçhile Valiler halkın askerlik muameleleri hakkındaki müracaat ve şikâyetlerini kabul etmeye yetkilidir. Askerlik şube ve dairelerinden alacakları cevabı kâfi bulmadıkları takdirde tümen veya kor komutanlıklarına ve Millî Savunma Bakanlığına müracaat edecekleri ve bu makamlarca yapılacak muamelelerden bilgi verileceği kanun vazı tarafından ehemmiyetle belirtilmiştir.

Valilerin yabancılara taallük eden işlerde konsolosluklarla münasebetleri :

Memleketin her tarafında bir takım yabancılar bulunduğu gibi, yabancı devletlerin konsoloslukları da bulunmaktadır. Bunlar Valilere her

zaman müracaatta bulunabilirler. Valilerin bunlarla muhabeleri ve bunların müracaat ve ziyaretlerinin kabulü hakkında kanun vaznı il idaresi kanununa bir madde koymayı lüzumlu görmüştür.

(Madde 12 — Valiler, Devletler Genel ve Özel hukuku hükümlerine ve ikâmet, seyahat, konsolosluk, ticaret ve seyrüsefain mukavelelerine göre yabancıların hususî durumlarını ve deniz, kara ve hava ticaretlerini ilgilendiren işlerde konsolosluklarla muhabere ve bunların müracaat ve ziyaretlerini kabul ederler.)

Bilindiği gibi Devletler arasındaki münasebetlerde Devletler genel hukuku ilminin koyduğu esaslar gözönünde bulundurulduğu gibi yabancı devlet uyruklığında bulunanlar için de devletler özel hukuku kaideleri uygulanmakta ve aralarında iyi münasebetler mevcut olan devletlerin vücade getirdikleri ikamet, seyahat; konsolosluk, ticaret ve seyrüsefain mukaveleleri hükümlerini tatbik etmekte bulduklarına göre münhasıran Dışişleri Bakanlığını ilgilendiren siyasî münasebetler sahasına girmek üzere yabancıların hukukî durumlarını ve deniz, kara ve hava ticaretlerini ilgilendiren işlerde konsolosların müracaatlarını ve ziyaretlerini kabul ve onlarla muhabere edebilmeleri hususunda Valilerin yetkileri belirtilmiştir.

4753 Sayılı Kanun karşısında Mahkemelerin Medenî Kanunun 639 uncu maddesi gereğince tescil kararı vermeye yetkili olup olmadığı hususunda bir tetkik

Mustafa ÖNER
Boğazlıyan Kaymakamı

Memleketimizde son yıllarda hem çiftçilikte makineleşmeye doğru gidiş ve hem de hububatın fiatlarındaki yükseliş halkın boş olan arazileri kapışırçasına işgal etmeleri neticesini doğurmuştur.

Bu arada birçok açık göz kimseler ellerindeki gayrimenkulleri bir yolunu bulup ta adlarına tapuya tescil ettirmek ve böylece açıktan ve sebepsiz olarak gayrimenkul sahibi olmak hevesine kapılmışlardır.

Böylece diyebilirim ki, her gün yüzlerce kişi aynı konu için mahkemelere müracaat etmekte ve çok kere de etraftan temin etmiş oldukları yalancı şahitlerle, daha dün meradan söktükleri tarlaları yirmi yıldanberi ekip biçiyormuşçasına adlarına tescilini talep etmektedirler.

Boş arazinin bu şekilde sürülmesi bilhassa orta Anadoluda hayvancılığın öldürmekte ve aynı zamanda Çiftçiyi Topraklandırma Kanununun ilerde tatbikini güçleştirecektir.

Halkın işgalden dolayı mahkemeye müracaatlarının hukukî mesnetleri:

Mevzuumuz dahiline giren gayrimenkuller iki şekilde bulunmaktadır.

1 — Metrükler. 2 — Medenî Kanunumuzun 641 inci maddesi gereğince Devletin hüküm ve tasarrufu altındadırlar.

1 — Metrük gayrimenkuller tasfiye kanunları ile ve bahusus 1331 sayılı kanunla devlete geçerler. Yâni devletin mülküdürler. Bu kanunun 7 nci maddesini tefsir eden B. M. M. i 146 sayılı tefsir kararında bu çeşit gayrimenkullerin tapulu hükmünde olduğunu kabul etmekle bunları devletin özel mülkiyeti altına sokmaktadır.

Medenî Kanunumuzun 635 inci maddesi aynen şöyledir. «Tapu siciline göre sahihsiz bir şey haline geldiği anlaşılmayan bir gayrimenkul işgal tarihi ile iktisap olunamaz.» Yukarda arzettiğim şekilde bir kanunla devlete intikal eden ve kanun mahiyetinde olan bir tefsir kararıyla devletin özel mülkiyeti altında bulunduğu kabul edilen bir gayrimenkulün

M. K. 639 uncu maddesine göre yirmi yıllık işgalden dolayı tescilinin mümkün olmadığı bedihidir. Zira aksi halde devletin mallarının sahibi olmadığı hususunun karşı tarafça isbatı gerekir. Ve zaten 639 uncu madde tescil talebi için nizasız ve fasılasız olarak yirmi sene malik sıfatıyla işgal etmeyi şart koştuğuna göre devletin malik olduğu bir gayrimenkule başka bir kişinin de malikiyeti bahis mevzuu olamayacağına göre bu şekildeki metrük gayrimenkullerin M. K. 639 uncu maddesine göre tescillerinin yapılamıyacağı tabiidir.

2 — Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan topraklara gelince: Medenî Kanunumuzun 641 inci maddesine göre sahihsiz şeylerle menfaati umuma ait olan mallar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Ve yine bu maddenin son fıkrası bu çeşit şeylerin ihraz ve işgali için ahkâmı mahsusa vazolunacağı amirdir. (Buradaki şey tabiri geniş manâda alınmıştır ki gayrimenkuller de bu tabire girer. M. K. 632).

Medenî Kanunumuzun 633 üncü maddesi gayrimenkulün mülkiyetinin iktisap şekilleri arasında işgale de yer vermiştir. Yâni işgal yolu ile de gayrimenkul iktisabı mümkündür.

İşgal iki türlü olabilir. 1 — Sahipli malların yâni özel mülkiyet konusu olan gayrimenkullerin işgali. 2 — Özel mülkiyet mevzuu olmayan ve böylece devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan gayrimenkullerin işgali. Yine Medenî Kanunumuzda işgal hakkında iki ayrı hüküm vardır. Bunlardan birincisi 639 uncu maddedeki hükümdür ki buna göre tapu sicilinde mukayyet olmayan bir gayrimenkulü nizasız ve ihtilâfsız yirmi sene müddetle ve malik sıfatıyla yedinde bulunduran kimse bu gayrimenkulün adına tescilini talep edebilir. İkincisi ise M. K. muzun 641 inci maddesinin son fıkrasındaki hükümdür ki buna göre Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan gayrimenkullerin ihraz ve işgali hakkında ahkâmı mahsusa vazolunacağına dairdir.

Medenî Kanunumuzun birbirini takip eden iki maddesinde işgal için iki ayrı hükmün konulmuş bulunması sebebi herhalde bir karışıklık veya zühul neticesi değildir. Ve kanaatımızca iki ayrı konu için konulmuş iki ayrı hükümdür. Şöyle ki M. K. 639 uncu maddesindeki hüküm özel mülkiyet mevzuu içindir. Bunun böyle olduğu gerek M. K. 635 ve gerekse 639 uncu maddenin son fıkrasında tatad edilen hallerin tetkikinden de kolayca anlaşılır. Bu hususta verilmiş Yargıtay kararları da vardır. Ezcümle Yargıtay birinci hukuk dairesinin 4.10.940 gün ve 750/2161 sayılı kararında da Medenî Kanunun 639 uncu maddesinin birinci fıkrası hali ve sahihsiz olan gayrimenkuller hakkında olmayıp hususî mülkiyet üzerine tasarruf edilegelen gayrimenkullere tatbik edileceği belirtilmektedir.

Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan gayrimenkullerin işgaline gelince: Yukarılarda da arzetmiş olduğum üzere M. K. 641 inci

maddesi bu çeşit gayrimenkullerin işgali için ahkâmı mahsusa vazolunacağını âmirdir. Ve bu ahkâmı mahsusa bugün için vazolunmuştur ki 4653 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu.

Medenî Kanunumuz bakımından tetkik etmiş olduğumuz bu durumu biri de 4753 sayılı kanun ve hukukun umumî esasları bakımından inceleyelim.

4753 sayılı kanunun 8 inci maddesi bu kanun gereğince dağıtılacak toprakları belirtmekte ve bunların başında Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki toprakları saymaktadır. Ve yine bu kanunun 10 uncu maddesi bu çeşit gayrimenkullerin kanunun yürürlüğe girmesiyle Tarım Bakanlığı emrine geçeceğini kabul etmiştir. Kanun 15.6.945 gününden beri yürürlüğe girdiğine göre bu gayrimenkuller Tarım Bakanlığının emrine geçmiş bulunmaktadır.

Böylece Tarım Bakanlığının emrine geçmiş bulunan bu topraklar üzerindeki işgalde yeniden bu kanuna konulan hükümlerle tanzim edilmiştir. Şöyle ki bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren geçecek altı ay içinde, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan topraklar üzerinde ağaç dikmek bağ yapmak veya açmak suretiyle tasarrufta bulunanların iskân haddi dahilinde belli olacak hakları tanınacaktır. Yalnız altı aylık süre içinde müracaat etmiş olması lâzımdır.

Böylece aynı konuyu tanzim eden iki ayrı kanun karşısında kalmış bulunuyoruz. Bunlardan birisi daha eski ve daha umumî olan Medenî Kanun, diğeri ise daha yeni ve daha hususî olan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunudur. Hukukun umumî esaslarına göre yeni olan ve hususî olanın tatbik edilmesi tabî olduğu gibi, 4753 sayılı kanunun 64 üncü maddesi zımnen Medenî Kanunun işgal hakkındaki hükümlerini kısmen ilga etmiştir.

Eğer 4753 sayılı kanun karşısında M. K. nun 639 uncu maddesi bu çeşit gayrimenkullere üzerindeki işgallere tatbik edilebilse idi bu kanuna işgal, imar ve ihya hakkında hüküm koymağa lüzum hissedilmezdi.

Yine 4753 sayılı kanunun geçici maddesinin son fıkrası aynen şöyledir. «Altı ay içinde başvurmayanların veya dilekleri kabul edilmeyenlerin işgalleri altında bulundukları topraklarla iskân haddi üstündeki miktarlar ve devletin özel mülkü olup belediye sınırları içinde bulunmayan gayrimenkuller, gayrimenkule tecavüzün menî hakkındaki kanunda yazılı usuller dairesinde süre ve şarta bağlı olmaksızın Tarım Bakanlığının isteği üzerine bu yerleri ellerinde bulunduranlardan geri alınır.» Bu arada açıkça görüyoruz ki kanunumuz bu çeşit gayrimenkulleri muayyen bir süre içinde elinde bulunduranlara ancak şarta bağlı olarak İdarî makamlardan namlarına tescili talep etmek hakkını tanımıştır. Ve yine 4753 sayılı kanunun 64 üncü maddesinin son cümlesi «Bu kanuna aykırı sair

hükümler arazi hakkında cari olamaz» demek suretiyle ve arazi tabirini kullanarak tatbik sahasını çok genişletmiş ve 37 nci maddesinde de «Arazi bu kanun hükümlerine uygun olarak Tarım Bakanlığınca verilir.» şeklinde pek kat'î bir hüküm koymuş bulunduğuna göre, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan bu gayrimenkulleri işgal edenlerin namlarına tescil için Adalet Mahkemelerine müracaatları ve onların da bu davaları kabulle bakmaları kanaatımızca mahkemelerin vazifeleri dışına çıkmalarından başka bir şey değildir. Zira Yargıtay birinci hukuk dairesinin 1.2.946 gün ve 4865 sayılı kararında da «4753 sayılı kanunun 64 üncü ve geçici maddesi gereğince bu gibi İmar ve İhya dolay isiyile ve Tapu kanununun 6 ncı maddesine girebilecek bir surette açılan tescil davalarının mahkemelerin görevi dışında olduğu» kabul edilmiştir.

4753 sayılı kanunun bazı maddelerini tadil eden 5618 sayılı kanunda 4753 sayılı kanunun koymuş olduğu altı aylık müracaat müddetindeki tahdidi kaldırarak aynı şekilde iskân haddi dahilinde olan kısmının şağil adına idari makamlarca 4753 sayılı kanun hükümleri dahilinde tescilini kabul etmiştir.

Bütün bunlar açıkça göstermektedir ki devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan gayrimenkuller hakkında Adalet Mahkemelerinin tescil için karar vermelerine kanunî cevaz yoktur ve mahkemelerin bu şekilde vaki olan talepleri Hukuk Usulü Muhakemeleri kanununun 7 nci maddesi gereğince reddetmeleri lâzım gelmektedir.

Bugünkü durumun meydana gelmesinin sebebi kanaatımızca 4753, sayılı kanunun iyi tetkik edilmiş olmamasıdır. İlgili makamlar bu konu üzerinde lâyıki veçhile durmayacak olurlarsa ilerde muhtaç çiftiyi topraklandırmak için yeteri kadar toprak temin edilemeyecek ve böylece memleketimizde yapılmasına girişilen toprak reformu belki de arzu edilir şekilde neticelendirilemeyecektir. Çünkü bugünkü durumdan ancak gözü açık ve muhitinde mütegalibe olarak tanınan kimseler istifade edebilmektedir.

MER'ALARIN HUKUKÎ BÜNYESİ

Salih TANYERİ

Mer'a, köylümüzün çok yakından alâkadar olduğu önemli bir müessesedir. İkinci Dünya Harbi ve onu takip eden seneler içerisinde toprağın birdenbire büyük bir rant husule getirmesi üzerine, memleketimizin her tarafında mer'alara karşı tecavüzler başlamış, millî ekonomimizin bu pek mühim unsurunun daralmasına yol açılmıştır.

Bir taraftan hayvancılığın dumura uğramasına, diğer taraftan köyler ve köylüler arasında daimî bir ihtilâfa sebebiyet veren bu tecavüzleri önlemek, müesseseyi her türlü suiistimallere karşı mukavim bir hale getirmek zarureti hissedilmiş, bu hususda tetkikler yapılmış, neticede yeni hükümler tesisine lüzum görülmüştür.

Yukarıda arzedilen sebepler dolayisiyle son birkaç sene içerisinde esaslı bir bünye tahavvülüne uğramış olan mer'a müessesesi gerek yeni hükümler, gerekse Danıştayın çok yeni bir kararıyla yepyeni bir hüviyet iktisap etmiştir.

Noktai nazarımıza göre mer'anın bu yeni hukukî bünyesini tebarüz ettirebilmek için müessesenin tarihçesini incelemek, geçirdiği muhtelif safhalara göz atmak lâzımdır.

Bize göre sözünü ettiğimiz müesseseyi üç merhalede mütalâa etmek yerinde olur.

- 1 — Arazi kanunnamesinde mer'a
- 2 — Tapu kanununun vazettiği rejim
- 3 — 5618 sayılı kanunun getirdiği yenilik

1 — Âmme hukukumuzda mer'a ilk ve son defa olarak arazi kanununda tarif edilmiştir. Kanuna göre mer'a «bir köye minelkadim mahsub olan ve yalnız o köy hayvanatını raay edeceği» yerdire ve beşinci maddesine göre de emvali metrukeden, yâni âmme emlâkindendir.

Mer'ayı bu şekilde tarif ve hukukî bünyesini vaz eden kanun 97 nci maddesinin muhtelif fıkralarında onun alınıp satılmayacağını, üzerine ebniye yapılamayacağını, zer edilemeyeceğini bildirmiştir. Arazi kanununun beşinci maddesini inceleyen İstanbul Üniversitesinin âlim profesörü kıymetli hocamız Ebül'ula Mardin mer'ayı da içine alan arazii metrukeye şu hükümlerin teferrü ettiğini işaret etmektedirler:

- 1 — Arazii metrukeye senetsiz tasarruf edilir.
- 2 — Bu kabil arazi vergiye tabi değildir.
- 3 — Bunlarda müruru zaman cereyan etmez.
- 4 — Sulh cereyan etmez.
- 5 — Mübadele cereyan etmez.
- 6 — Zilyetlik cereyan etmez. (1)

Bütün bunlar âmme emlâkinin mümeyyiz vasıflarıdır.

Şu halde arazi kanunnamesine öre, mer'a bir köye kadim olarak terk ve tahsis edilmiş yerdır ve âmme emlâkidir.

Görülüyor ki arazi kanunnamesi mer'ayı her nevi tecavüz ve suiistimallere karşı koruyabilecek salabet ve mukavemetle hükümler sevketmiştir. Ancak şu var ki, bu kanunun halen mer'i olup olmadığı hukuk sahasında münakaşa mevzuu bulunmaktadır. Umumiyetle medenî kanunun neşriyle arazi kanunnamesinin ortadan kalkmış olduğu mütalâası hâkim bulunmaktadır. Bu fikri müdafaa edenler noktazarlarını Büyük Millet Meclisinin 501 sayılı kararına Adalet komisyonunun Tapu kanun lâyihasına yazdığı 17/12/934 tarihli esbabı mucibe lâyihasına ve Yargıtayın 27/1/ 43 tarih ve 5/7 sayılı tevhibi içtihat heyeti umumiyesi kararına istinat ettirmektedirler.

Filhakika 501 sayılı kararın C fıkrasında «arazi kanununun cari olduğu zamanlarda» ve adalet komisyonunun sözü geçen gerekçesinde «arazi kanununun mülga olduğuna dair şimdiye kadar sarih bir hüküm vaz olunmuşsa da kanunu medenî arazi kanununda yazılı hadiseler üzerine ayrı hükümler koymak suretiyle onu ortadan kaldırmış ve bu tarzı telâkki B. M. M. den çıkan 501 sayılı kararda dahi ifade edilmiş olmakla» denilmektedir. Adalet komisyonunu bu satırları yazmağa götüren saik bugün de mer'iyyette bulunan tapu kanununun hükümetten gelen lâyihasının son maddesinde arazi kanunnamesinin mülga olduğunun sarahaten ifade edilmiş olmasıdır. Hükümet gerek kanunu medenî, gerekse sonradan 2644 numarayı alan tapu kanunu ile arazi kanununun tamamen hükümsüz kaldığına kani olmuş ve bunu sarahaten ifade etmek istemiştir. İşte adalet komisyonu hükümet lâyihasından bu maddeyi tayyederken yukarıdaki izahatı vermiş ve medenî kanun ve 501 sayılı tefsirle esasen ortadan kalkmış olan bir kanunu tekrar bahis mevzuu etmeğe, umumî tabiriyle, hasılı tahsile lüzum görmemiştir.

Hal böyle olmakla beraber mesele adalet komisyonunun düşündüğü gibi olmamış, hukuk sahasında ondan sonra da münakaşa mevzuu olmakda devam etmiştir ki, bunu Yargıtayın yukarıda tarih ve numarasını zikrettiğimiz tevhibi içtihad kararından çıkarıyoruz. (2)

Biz de bu teşrii ve kazai dokümanlara ilâve olarak tapu kanununun 25 inci maddesinin arazi kanununun hiç değilse 91-102 nci maddelerini zimmen kaldırmış olduğunu iddia edebiliriz. Filhakika sözünü ettiğimiz

maddenin «mer'aların alım ve satımı ve tapuya tescili hakkında hususî hükümler vaz edilecektir» hükmü arazi kanununun hükümlerine ve vaz ettiği rejime tamamen aykırıdır.

2 — Arazi kanununun ortadan kalkınca, sayın hocamız Hukuk âlimi Sıddık Sami Onarın (3) ifade buyurdıkları gibi âmme emlâki ve biz ilâve ediyoruz, mer'a hakkındaki hukukî esaslarımızda derin bir boşluk husule gelmiştir.

Filhakika 2644 sayılı tapu kanunu hukukî bünyesini tarif ettiğimiz mer'a hakkında tarif vermeden bazı hükümler vaz etmiştir.

Bu cümleden olarak 25 inci maddesinde «1580 sayılı belediye kanununun 159 uncu maddesiyle 2510 sayılı iskân kanununun 21 inci maddesi dışında kalan mer'a, baltalık gibi köy orta malı savılan yerlerin tescil ve alım ve satım şekilleri hakkında hususî hükümler konulacaktır» denilmiştir.

Görülüyor ki kanun 159 uncu madde hükmünü mahfuz tutmakla bir tafsil yapmış, aynı müesseseyi kasabada ve köyde olduğuna göre ayrı iki hükme tabi tutmuştur. Gerçekten belediye kanununun 159 uncu maddesi ve buna müteallik teşrii tefsir bahis mevzuumuz mer'a üzerindeki belediye tasarrufunun satışa kadar şamil bir manâyı tazammun etmekte olduğunu kabul etmiştir.

Şu halde tapu kanununun koyduğu hükme göre:

1 — Belediye sınırı içindeki mer'alar serbestçe satılabilir.

2 — Köylerdeki tescil ve alım ve satım sekli için hususî hükümler konulacaktır.

İmdi kanun iki grup için alım ve satımı kabul ve bunların tescile tabi olacağını beyan etmiş ve binnetice bunun, yâni, mer'anın âmme emlâkinden olmadığını ilân etmiştir.

Şu halde ikinci merhalede mer'a, bünyesi itibariyle mühim bir tahavvüle uğramış, hukukî rejimi tamamen değişmiş, hususî emlâk kategorisine girmiştir. Filhakika 25 inci maddenin işaret ettiği hususî hükümler vaz edilmemişse de esas prensip kabul edilmiştir.

Bu netice millî ekonomimiz için önemli bir tehlike arzettiği gibi köylerde bir takım ihtilâflara, binnetice umumî bir huzursuzluğa yol açmış, bu sebeble yeni bir tesise gitmek zarureti hasıl olmuştur.

3 — Mer'anın mahiyetini ilgilendiren üçüncü merhale çiftçiyi topraklandırma kanununa ek 5618 sayılı kanunun ek altıncı maddesiyle acılmış ve müessese yeni bir hukukî bünye iktisap etmiştir. Sözü ettiğimiz madde «köy, kasaba, şehirler halkının münferiden veya müştereken faydalanmalarına terk olunan mer'a ve yaylakların özel mülkiyet konusu olamayacağı» umumî kaidelerini vaz etmiştir.

Demek oluyor ki kanun vaznı bu hükümle mer'anın hukukî bünyesini tamamen değiştirerek onu âmme emlakî kategorisine idhal etmiş ve bu suretle ona âmme emlakinin mümeyyiz vasıflarını izafe etmiştir ki, bunların başlıcaları devir ve ferağ edilememek, iktisabî ve iskatî müruru zamana mevzu teşkil edememektir. Vaznı kanun yeni maddeyi tesis ederken o kadar hassas davranmıştır ki, bu maddede tapu kanununun yukarıda işaret edilen maddesinde olduğu gibi bir tafsil yapmamış, hatta böyle bir anlayışa, yâni belediye sınırları içindeki mer'aların eskisi gibi 159 uncu madde hükmüne tabi kalacağına, mahal vermemek için köy, kasaba, şehir tabirini de kullanmak lüzumunu hissetmiş ve noktai nazarımıza göre bu hüküm muvacehesinde gerek 1580 sayılı kanunun 159 uncu maddesinin mer'aya müteallik hükmü, gerekse tapu kanununun 25 inci maddesi ortadan kalkmıştır.

Nitekim bu düşmüş tarzımız Danıştay ikinci dairesinin 16/4/952 tarih 1320/667 sayılı ve heyeti umumiyece de 52/110/122 sayılı kararla tasvip edilmiş kariyle teyid edilmiş bulunmaktadır.

Gerçekten yüksek Danıştay bu kararında «çiftçi topraklandırma kanunu ve ekleri mer'a ve yaylaklar hakkında yapılacak işlemleri açıklamakta ve bu hükümlere nazaran belediyelerin hâlen mer'a ve yaylaklar üzerinde mutlak tasarruf hakkının devamını kabule bu hükümler müsait bulunmaktadır» ve «köy, kasaba, şehir halkının münferiden veya müştereken faydalanmalarına terk olunan mer'a ve yaylaklar özel mülkiyet kanunu olamazlar hükmünün faydalanmalarına terk olunan ibresinden anlaşılacağı üzere bu maddeye tekaddüm eden ek maddelerdeki usule tevfi kan köy, kasaba, şehirlerin ihtiyaçtan fazlası alındıktan sonra kalan mer'a kısmının özel mülkiyet konusu olamayacağı ve ihtiyaçtan fazlayı takdir ise Tarım Bakanlığına ait olduğu» içtihadında bulunmuştur.

Şu halde yeni hükümlerimize göre mer'a:

1 — Özel mülkiyet konusu olamaz. Yani âmme emlakidir. Binaenaleyh :

- a) Tescile tabi değildir.
- b) Devir ve ferağ edilemez.
- c) İktisadî ve iskatî müruru zaman cereyan etmez.
- ç) İstifade eden herkesin dava hakkı vardır.

2 — Şehir, kasaba ve köylerde halkın istifadesine terk olunan mer'alar Tarım Bakanlığınca tetkike tabi tutulacak, ihtiyaçtan fazla kısmı İdarî bir kararla mer'a vasfını gaip edecektir.

3 — Eğer köydeki mer'a ihtiyaçtan noksan ise yeniden mubayaa veya istimlak olunacak arazi mer'a olarak tahsis edilecektir.

Bu hükümler âmme emlakinin tabi olduğu rejimdir.

Mer'ia müessesesini hemen yeniden denecek kadar esaslı tedvin etmiş olan 5618 sayılı kanun bir taraftan mer'ayı âmme emlakî kategorisi-

ne ithal ve onu Res publicae universitates yapmak suretiyle arazi kanunnamesi rejimine avdet etmiş, fakat orada durmayarak müesseseye tahsis nazariyesini idhâl etmekle onu arazi kanunnamesininin 98 inci maddesindeki «minelkadim hududa» itibar donuklugundan kurtarmış, canlı bir varlık yapmıştır.

Filhakika müellifler âmme emlâkini tabîi ve sun'î olmak üzere iki kısma tefrik ederler. Tabii olanlar sahiller, nehirler, denizlerdir. Sun'î olanlar ise binalar, yollar, meydanlar, mer'alar vesairedir. Tabii olanların sıfatı kendiliğinden vücade gelmiştir. Sun'î olanlar ise hukukî bir tasarruf olan tahsis ile vücade gelir ve tahsisin kaldırılmasıyla bu sıfatını gaip eder. (4)

Cemiyet hayatının mütemadiyen inkişaf eden ihtiyaçları karşısında dar mer'aları genişletmek, yeniden teşekkül eden köylere mer'a temin etmek, mer'aya ihtiyacı kalmayan yerlerde bunu daraltmak için salahiyet, şekil, maksat ve esas unsurlarını havi bir İdarî tasarrufla tahsis yapmak, yapılan tahsisi tadil, tebdil yetkisini tesis lâzımdır ki yeni kanunla vazı bunu temin etmiştir.

Kanuna göre Tarım Bakanlığı ihtiyaçdan fazla gördüğü mer'adan tahsisi kaldıracak, bu İdarî tasarrufla gayrı menkul âmme emlâki mahiyetini gaip ederek hususî emlâk arasına girecek ve mülkiyet hakkının tekml hüküm ve neticelerine maruz kalacaktır. Bunun aksine mer'ası dar bir köyde hükümet arazi satın alarak bunu mer'a olarak tahsis edecek ve bu suretle bu gayrimenkul âmme emlâki vasfını iktisap edecektir.

Gerek birinci haldeki tahsisin kaldırılması, gerekse ikinci haldeki tahsis muameleleri birer İdarî tasarruf, icraî birer karar olduğundan bu kararlar neticesinde yâni o mahalden âmme emlâki mahiyetinin kaldırılmasından veya hususî bir mülke âmme emlâki mahiyeti izafesinden menfaatleri haleldar olanlar bu kararlara karşı bir iptal davası açmağa ve kararın salâhiyet, şekil, esas maksat bakımından kanun ve nizamlara mugayeretini göstermek suretiyle onu iptal ve malın şekil ve mahiyetini muhafaza ettirmeğe muktedir olurlar,

1)Ebul'ula Mardin, Arazi notları

2)Yargıtay tevhidî içtihat heyeti umumiyesininin 27/1/43 tarih ve 5/7 sayılı kararı üçüncü tertip düstur cilt 24, sahifa 390

3)Amme emlâki teorisi (Ebul'ula Mardine armağan)

4)Sıddık Sami Onar sözü geçen makale

HAYVAN HIRSIZLIĞI

Turgut TİMUR
Yusufeli Kaymakamı

Hayvan hırsızlığı bu hırsızlığın önlenmesi bakımından idareyi keza hırsızlığın önlenmesi ve suç faillerinin meydana çıkarılması, çalınan hayvanların izlerinin takipleri ve araştırılmaları sebebiyle kolluğu ve suçluların tecziyeleri dolayısıyla adliye makamlarım ve nihayet çalınan hayvan sahiplerinin sarsılan maddî durumları itibariyle de halkı çok esaslı bir şekilde ilgilendirmektedir.

Hayvan hırsızlığı çeşitli sebepler tesiriyle memleketimizde sık sık vukua gelmekte ve kolluk makamlarını son derece meşgul etmektedir. Bunun önüne geçilmesi önleyici mahiyette alınacak tedbirlerle mümkündür.

Türkiye’de hayvan hırsızlığı olayını düzenleyen 22/3/1950 gün ve 5617 sayılı «Hayvan hırsızlığının menî hakkında kanun» şümulüne giren hayvanları büyük ve küçük baş olmak üzere ikiye ayırmış ve bunların nelerden ibaret olduğunu 2 nci maddesinde tahdidi olarak göstermiştir. Buna göre büyük baş hayvanlar: Deve, At (İğdiş, Aygır, Kısırak) Katır, Eşek, Manda, Sığır ve bunların yavruları, küçük baş hayvanlar ise koyun ve keçidir. Kanunda gösterilen hayvanlar tadadı değildir. Yani bu hayvanlar misâl kabilinden sayılmadığı için diğer hayvanları ithâl edemeyiz. Meselâ bir çoban köpeğinin alım ve satımı ve kaybolma halindeki takibi bu kanun hükümlerine tabi değildir. Böylece kanunun hükmü tahtidedir.

Hayvan hırsızlığı konusunu üç bölüm halinde mütalâa etmek lâzımdır:

I — Hayvan hırsızlığının bünye, mahiyet, hususiyet ve sebepleri,

II — Hayvan hırsızlığını önleme tedbirleri,

III — Kanunun şümulüne giren hayvanların alım-satım, çalınmaları ve bulunmaları halleri.

I — Hayvan hırsızlığının bünye, mahiyet, hususiyet ve sebepleri:

Bu kısımda şunlar incelenecektir:

- 1) Hayvan hırsızlığının bünyesi
- 2) Hayvan hırsızlığının mahiyeti
- 3) Hayvan hırsızlığının hususiyetleri

4) Hayvan hırsızlığının sebepleri

1) Hayvan hırsızlığının bünyesi

Hayvan hırsızlığı, memleketin istihsal menbainına tesir eden, iç emniyeti ilgilendiren, asayişe müessir olaylardandır.

2) Hayvan hırsızlığının mahiyeti

Hayvan hırsızlığı nevi şahsına mahsus (Süi jeneriz) bir hırsızlıktır. Bu bakımdan diğer nevi hırsızlıklardan ayrılır.

3) Hayvan hırsızlığının hususiyetleri

Hayvan hırsızlığının hususiyetleri şunlardır :

- A) Hırsızlığın iştirak halinde işlenmesi
- B) Faillerinin itiyadî suçlu olması
- C) Hayvanların hareketli olması
- D) İz takibi ve aramaların çetin olması
- A) Hırsızlığın iştirak halinde işlenmesi

Hayvan hırsızlığı çok defa ve ekseriya iştirak halinde yâni şebeke halinde işlenmektedir. Bu suretle suça bir çok asli ve ferî failler katılmaktadırlar. Münferiden bu suçu işleyenler azdır.

B) Faillerinin itiyadî suçlu olması

Hayvan hırsızları hayvan hırsızlığını itiyat haline getirmişlerdir. Bu suçu müteaddit ve muhtelif defalar işleyerek maharet kesbetmişlerdir.

C) Hayvanın hareketli olması

Hayvanlar hareketlidirler, hırsız taşıyarak veya beraber kaçarlar. Böylece hırsız ve hayvan çabuk kayıp olur.

D) İz takibi ve aramaların çetin olması

Hayvan hırsızlığı vukua geldikten sonra iz takipleri ve aramalar çok çetindir. Hayvan hırsızları hayvan izlerini kayıp etmek ve takipçileri şaşırtmak için çeşitli hileli tertipler düşünürler. Ezcümle hayvanların ayaklarına iz işareti bırakmıyacak şekilde bezler ve keçeler ve hatta lâstikler geçirirler. Naili olanlarında da ters istikamet şekli vermek için nalları çıkarıp ters çakarlar ve emsali yanıltıcı hareketler yaparlar.

Bununla beraber kuvvetli ve mahir iz takipçileri tahta dahi gezen hayvanların izlerini tesbit edebilmektedirler.

Hayvan hırsızlığının bünye, mahiyet ve hususiyetleri bunun ayrı bir kanunla tedvinini zarurî kılmıştır.

4) Hayvan hırsızlığının sebepleri

Hayvan hırsızlığının sebepleri ikidir :

- A) İktisadî sebepler
- B) İctimaî sebepler
- A) İktisadî sebepler

Hayvan hırsızlığı geçim temini gayesine matuf olarak işlenirse sebep İktisadîdir;

B) İctimaî sebepler

Hayvan hırsızlığı mukabil tarafı, sindirmek, yıldırım, ezmek, usandırmak, bıktırmak ve emsali bir amaç güdülmek suretiyle işlenirse sebep İctimaîdir.

II — Hayvan hırsızlığını önleme tedbirleri

Hayvan hırsızlığını önleme tedbirleri şunlardır:

- 1) Hayvan alım satımının satış belgesi ile yapılması
- 2) Başboş hayvan salıverilmesinin men edilmesi
- 3) Hayvan hırsızlarının ve bu hırsızlığı sanat ittihaz edenlerin başka yerlere tebitleri
- 4) Hayvan hırsızlığından hükümlü olanların cezalarının başka mahal ceza evinde çektirilmeleri

5) Hayvan hırsızlığı ile maruf eşhasın daima kollukça kontrol altında bulundurulması

6) Şüphe arzeden yabancı şahısların kimliklerinin kollukça denetlenmesi

7) Hayvan hırsızlarına ve bu hırsızlıkla ilgili suçları işleyenlere verilecek cezaların şiddetlendirilmesi

8) Hayvan hırsızlığından sanık olanların haklarında kuvvetli deliller bulunduğu takdirde muhakemelerinin tutuklu olarak yapılması

1) Hayvan alım satımının satış belgesi ile yapılması

Kanunun şumulüne giren hayvanların alım ve satımı satış belgesi ile yapılır. Satış belgeleri köy ve mahalle muhtarları tarafından parasız verilir.

Satış belgelerine:

A) Hayvanın cins ve alâmetleri

B) Hayvan sahibinin ad ve soyadı ve açık adresi yazılır.

Küçükbaş hayvanların belgelerinin ne şekilde ve nasıl verileceği ve hangi satışların belgesiz yapılabileceği küçükbaş hayvanların satış belgeleri hakkındaki tüzükte belirtilmiştir.

Hayvan hırsızlığını önlemek için bu tedbirin verim sağlayabilmesi gayesiyle belgesiz alım ve satımı yapılan hayvanlar yakalanarak karakola teslim edilmelidir. Karakol da hayvanların hırsızlık olup olmadığının iyice araştırılmalıdır. Şehirlerde, köylerde hayvan satanlar daima denetlenmelidir.

2) Başboş hayvan salıverilmesinin men edilmesi

Hayvan hırsızlığını önleyici önemli tedbirlerden birisi de başboş hayvan salıverilmesinin men edilmesidir. Çobanların ve sahibinin muhafazası altında olmayarak başboş hayvan salmak gerek köy kanunu ile gerek çiftçi mallarının korunması hakkındaki kanunu ile men edilmiş bu-

lunduğundan eski kanunda mevcut olan bu tedbir yeni kanunda ayrıca yer almamıştır.

Hayvanların ceza ehliyetini haiz çoban ve sığırtmaçların idaresine tevdiî lâzımdır.

3) Hayvan hırsızlığının ve bu hırsızlığı sanat ittihaz edenlerin başka yerlere tebitleri

Bu tedbiri iki gruba ayırabiliriz:

A) Hayvan hırsızlarına ve bununla ilgili suçları işleyenlere sürgün cezası verilmesi

B) Hayvan hırsızlığını sanat ittihaz ettikleri suyu bulanların başka yerlere tebitleri

A) Hayvan hırsızlarına ve bununla ilgili suçları (Yalnız 13. maddede derpiş edilen suçlar) işleyenlere esas cezalardan başka haklarında sürgün cezası da verilir. Sürgün cezası mahkemece verilir; mecburidir, ihtiyarî değildir.

B) Hayvan hırsızlığını sanat ittihaz ettikleri şuyu bulanların başka yerlere tebitleri

Eski hayvan sirkatinin meni hakkındaki kanuna göre kendilerinden şüphe edilen hayvan hırsızlarının faileri mensup oldukları köy veya mahalle ile civar mahalle ihtiyar heyetlerince düzenlenecek ve kollukça onanacak tutanak üzerine kolluk gözetimi altında bulunmak üzere altı ay tebitlerine mahkemece hüküm olunuyordu. Burada sürgün cezası için sabıka şartına lüzum yoktu. Yalnızca şuyu bulma muamelenin tekemmülü için kâfi idi.

Yeni hayvan hırsızlığının meni hakkındaki kanunda böyle bir tedbirden bahsedilmemiştir. Halbuki hayvan hırsızlığını önlemede bu tedbir çok önemli bir rol ifa etmekte idi. Bu tedbir için teşebbüse geçmek bile faide sağlıyordu.

Hayvan hırsızlığının önlenmesi gayesiyle böyle bir hükmü ihtiva eden tedbir gerçi görüntüde antidemokratik bir şekil arz ediyorsa da muamelenin sonuçlandırılması için nihaî ve kat'î olarak kazaî süzgeçten geçirilmesi antidemokratiğim tahfif eder mahiyettedir. Yargıca bu sahada geniş bir takdir yetkisi vermek suretiyle de tedbirin antidemokratik vasfı büsbütün kaldırılabilir.

4) Hayvan hırsızlığından hükümlü olanların cezalarının başka bir ceza evinde çektilmeleri

Hayvan hırsızlığından hükümlü (13. maddede yazılı suçlar) olanların cezalarının gerektiği takdirde başka bir mahal ceza evinde çektilmelerine de hükmolunabilir. Bu tedbir hâkim için ihtiyarîdir. Mecburî değildir.

5) Hayvan hırsızlığı ile maruf eşhasın daima kollukça kontrol altında bulundurulmaları

Hayvan hırsızlığı ile maruf eşhasın daima kollukça kontrolleri, onların teşebbüs kuvvetini kırarak hayvan hırsızlığı yapmalarına mani olur.

6) Şüphe arzeden yabancı şahısların kimliklerinin kolluk tarafından denetlenmesi

Hayvan hırsızlığı daha ziyade yabancı şahıslar bilhassa çingeneler tarafından işlendiğinden bunların kimliklerinin sıkı bir denetlenmeye tabi tutulması onların hırsızlık yapmalarına mani teşkil eder.

7) Hayvan hırsızlarına ve bununla ilgili suçları (kanunun saydığı bütün suçlar) işleyenlere verilecek cezaların şiddetlendirilmesi

Hayvan hırsızlığı ve bununla ilgili suçları işleyenlere verilecek cezaların şiddetlendirme halleri önem derecelerine göre ikiye ayrılır:

A) İki kat ceza tayinini istilzam eden fiiller

B) Üç kat ceza tayinini istilzam eden fiiller

A) İki kat ceza tayinini istilzam eden fiiller iki gruptur.

a) Fiil daha ağır cezaya müstelzim olmadığı hallerde T. C. kanununun 526. maddesinin 1. fıkrasında yazılı cezaların iki kat olarak verileceği fiiller

b) Genel hükümlere göre kovuşturma yapılarak haklarında T. C. kanununun hükümlerine göre tayin edilecek cezaların iki kat olarak verileceği fiiller

a) Fiil daha ağır cezayı müstelzim olmadığı hallerde T. C. kanununun 526. maddesinin 1. fıkrasındaki yazılı cezaların iki kat verileceği fiiller şunlardır :

aa) Büyük baş hayvanları satış belgesi olmaksızın satmak veya satın almak

bb) Belgesiz olarak alım ve satıma vasıta olmak

b) Genel hükümlere göre kovuşturma yapılarak haklarında T. C. kanununun hükümlerine göre tayin edilecek cezaların iki kat verileceği fiiller şunlardır:

aa) Büyük baş hayvanların satış belgesini sebepsiz olarak vermektan imtina etmek (Muhtarlar için)

bb) Bu hayvanların çalınmaları halinde keyfiyeti en çabuk vasıta ile vazifeli karakola bildirmemek (Muhtar veya bulunmadığı takdirde vekili ile köy korucusu, çiftçi mallarını koruma veya mahalle bekçileri için)

cc) Satış belgesi ile satılması mecburî olan hayvanların alım ve satımında bu belgenin bulunup bulunmadığını kontrol etmemek (genel ve özel kolluk kuvvetleri için)

dd) Hayvan hırsızlığının önlenmesi maksadı ile valiler, kaymakamlar ve bucak müdürlerinin il idaresi ve diğer kanunlardaki esaslar dairesinde bu kanunda (hayvan hırsızlığının menî hakkında kanun) yazılı hükümlerin yerine getirilmesini sağlamak için verecekleri emirleri yapmamak (köy ve belediye idareleri ile kolluk mensupları için)

ee) Hayvan hırsızlığının takibinde delilleri ile birlikte ve failleri yakalanıncaya kadar hayvan izlerini aralıksız olarak sürmemek ve failleri meydana çıkarmamak (Kolluk memurları için)

B) Üç kat ceza tayinini istilzam eden fuller Bu fiiller şunlardır :

a) Büyük baş hayvanları çalmak, bu suçlara iştirak etmek.

b) Bu suçların irtikâbına iştirak etmeksizin çalınan bu gibi hayvanları kabul etmek, saklamak, satın almak.

c) Her ne surette olursa olsun kabul etmek, saklamak ve satmak hususlarında tavassut eylemek.

Yukarıda a,b,c bentlerinde yazılı fiilleri işleyenlere T. C. kanununa göre verilecek cezalar üç kat olarak hükmolunur.

Büyük baş hayvan hırsızlığı failleri hakkında T.C.K 522. (Hırsızlık malın değer ve kıymetine göre verilecek cezanın azalması ve çoğalması halî) maddesi hükümleri uygulanmaz.

8) Hayvan hırsızlığından ve bu suç ile ilgili suçlardan (yalnız 13. maddedeki suçlar) sanık olanların haklarında kuvvetli deliller bulunduğu takdirde muhakemelerinin tutuklu olarak yapılması.

«13. maddede yazılı suçlardan sanık olanlardan haklarında kuvvetli deliller ve emareler bulunanların yargılanmaları tutuklu olarak yapılır. Lüzumunda mahkemeler tahliyeye yetkilidirler.» M. 14

III — Kanunun şümulüne giren hayvanların alım-satım, çalınmaları ve bulunmaları halleri :

Bu haller üçtür :

- 1) Alım - satım işlemleri
- 2) Çalınmada takip edilecek işlemler
- 3) Bulunmada yapılacak işlemler

1) Alım - satım işlemleri

Kanunun şümulüne giren hayvanların alım ve satımları hayvan satış resmini tahsille görevli olan köy veya belediye tahsildarının 'alıcının açık adresi ile adını ve soyadını satış belgesine yazıp altını tasdik ederek belgeyi alıcıya devretmesi suretiyle yapılır.

2) Çalınmada takip edilecek işlemler

Bir yerden büyük baş hayvan çalındığı zaman yapılacak işlemler şunlardır :

- A) Haber verme ve ulaştırma işlemleri
- B) İz takip işlemleri
- C) Tazmin işlemleri (yeni kanunda yoktur)
- A) Haber verme ve ulaştırma işlemleri

Haber verme ve ulaştırma işlemleri beş safha üzerinde cereyan eder. Bu safhalar şunlardır :

- a) İlgili şahısların hırsızlığı görevlilere veyahut vazifeli karakollara bildirmeleri
- b) Görevlilerin vazifeli karakola keyfiyeti ulaştırmaları
- c) Vazifeli karakolun keyfiyeti bağlı buldukları bucak veya ilçe merkezine haber vermeleri
- d) Görevli karakolun raporunu alan kolluk üstlerinin bağlı oldukları bucak, ilçe ve il makamına haber vermeleri
- e) Bucak, ilçe il makamlarının civar bucak, ilçe ve illere ve bölgeleri dahilindeki karakollara sür'atle haber ulaştırmaları
- a) İlgili şahısların hırsızlığı görevlilere veyahut vazifeli karakollara bildirmeleri :

Bir yerden büyük baş hayvan çalındığı zaman hayvan sahibi veyahut hayvanla ilgili olanlar o mahallin köy korucusuna, çiftçi mallarını koruma veya mahalle bekçisine, muhtar veya muhtar bulunmadığı hallerde ihtiyar heyeti veyahut meclis üyelerinden birine veya karakola bildirirler.

Bu bildirmede çalınmış olan hayvanların cinsleri, adetleri, şekilleri alâmet ve vasıfları eğer varsa kovuşturmaya esas olabilecek gerekli delil ve emareler ilâve edilir.

- b) Görevlilerin vazifeli karakollara keyfiyeti ulaştırmaları:

Hırsızlık haberini alan köy korucusu, çiftçi mallarını koruma veya mahalle bekçisi, muhtar veya ihtiyar heyeti veya ihtiyar meclisi üyesi en çabuk vasıta ile vazifeli en yakın karakola haber verirler.

- c) Vazifeli karakolun keyfiyeti bağlı buldukları bucak veya ilçe merkezine haber vermeleri :

Hırsızlığı haber alan karakol âmir veya komutanı bağlı bulunduğu bucak veya ilçe merkezine derhal haber verirler.

- d) Görevli karakolun raporunu alan kolluk üstlerinin bağlı oldukları bucak, ilçe ve il makamına haber vermeleri :

Karakol âmir veya komutanının hırsızlık olayına ait raporunu alan kolluk üstleri bağlı buldukları bucak, ilçe ve il makamına haber verirler.

e) Bucak, ilçe ve il makamlarının civar bucak, ilçe ve illere ve bölgeleri dahilindeki karakollara süratle haber ulaştırmaları:

Bucak, ilçe ve il makamları civar bucak, ilçe ve illere ve bölgeleri dahilindeki karakollara keyfiyeti en çabuk vasıta ile duyururlar.

Haber verme ve ulaştırma işleri çok seri olmalıdır. Hayvanları kayıp olan bir çok kimseler muayyen bir süre aradıktan sonra ilgililere ve kolluğa haber veriyorlar ki bu gecikme hiç doğru değildir. Keza kolluk tarafından kayıp olma haberinin kanunda derpiş edilen muhtelif yerlere ulaştırılması da çok sür'atli olmalıdır. Haber verme ve ulaştırmada asla gecikme olmamalıdır.

B) İz takip işlemleri :

İz takip işlemleri ilk bildirme safhasından itibaren başlar ve aralıksız devam eder. İz takip işlemlerini dört kısımda mütalâa etmek lâzımdır:

- a) Görevlilerin iz takibine çıkmaları
- b) Karakol âmir ve komutanının iz takibine katılmaları
- c) İz takibinde gerekli tutanağın düzenlenmesi
- d) İz takibinde kolluğun görev ve yetkileri

a) Görevlilerin iz takibine çıkmaları

Hırsızlıktan haberdar edilen köy korucusu çiftçi mallarını koruma veya mahalle bekçisi muhtar veya ihtiyar heyeti veyahut ihtiyar meclis üyeleri hayvan izlerini takibe çıkarlar.

b) Karakol âmir ve komutanının iz takibine katılmaları

Hırsızlığı haber alan karakol âmir ve komutanı lüzumu kadar kolluk âmir ve mensubunu da yanma alarak izleri sürenlere en kısa zamanda katılır. İzin sürülmesine bunlarla devam olunur.

c) İz takibinde gerekli tutanağın düzenlenmesi

İz takibinde çalınan hayvanların ayrı ayrı kıymetleri, sürülen izlerin başlangıç noktasından itibaren cinsleri, adetleri, şekilleri, ölçüleri ve her türlü özellikleri ile bunların uğradıkları veya geçtikleri ve kayıp oldukları yerler iz sürülmesini yapanlar tarafından düzenlenecek tutanağın altı iz sürülmesine katılanlar tarafından imza edilir. İmzadan çekinenler olursa bunun sebebini açıklayarak imza ederler. İzlerin sürülmesine katılmış olup ta bu izleri kendi köy veya mahallelerinin dışına götürmüş olan muhtar veya ihtiyar heyeti veyahut meclis üyeleri geri dönebilirler.

d) İz takibinde kolluğun görev ve yetkisi

aa) İz takibinde kolluğun kat'î ve son görevi

Hayvan hırsızlarını takibe çıkan kolluk memurları delilleri ile birlikte ve failleri yakalanıncaya kadar hayvan izlerini aralıksız olarak sürmek ve faillerini meydana çıkarmakla ödevlidirler. M. 9

bb) İz takibinde kolluğun esaslı yetkisi

«İz sürme esnasında kolluk memurları iz üzerinde rastlayacakları, hayvanların barınmasına müsait olan üstü açık veya kapalı yerler ceza muhakemeleri usulü kanunu hükümlerine tevfikân ararlar ve keyfiyeti bir tutanakla tesbit ederler.» M. 10.

C) Tazmin işlemleri. (Yeni kanunda yoktur)

Eski hayvan sirkatinin men'i hakkındaki kanuna göre iz takibinde çalınan hayvanın izi bir köye veya aşirete veya çiftliğe veya tek hane ve mandıralara müntehi olunca köy ahalişi ve çiftlik ve tek hane ve mandıra sahip veya müstecirleri üç ihtimalle karşı karşıya bulunduruluyorlardı;

- a) Ya hayvan izinin kendi hudutları haricine çıktığını isbat edecekler.
- b) Veya hırsız ihbar edecekler
- c) Veyahut hayvan bedelini ödeyecekler.

İzin kendi hudutları haricine çıktığını isbat ve hırsız ihbar edemezlerse köy veya mahalle ahalişi hayvan bedelini tazmine mecburdur. Bu tazmin işlemi bucak müdürünün veya vekilinin tahtı nezaretinde heyeti ihtiyariye tarafından icra ve zabita tarafından tahsil ve hisselerini vermekten imtina edenlerin mallarına müracaat olunuyordu. Mecanin ve mahtuhin vasiler ve muhacir ve dul kadınlar ve yetimler ve münsiz asker aileleri bedeli zamana iştirakten istisna ediliyordu.

Hisselerini vermekten imtina edenler hakkında mülga Danıştayın 21 Mayıs 335 tarihli kararı gereğince (İmtina vukuunda ahkâmı umumiyeye tevfikân mahkemeye başvurulması) karar altına alınmış ise de sonradan Danıştay Genel Kurulu 1-1-929 tarihli kararında (Hayvan bedelinin kolluk tarafından tahsiline teşebbüs edilip te imtina vuku bulduğu takdirde köy kanununun 66. maddesine göre işlem yürütülerek imtina edenin mallarına müracaat edilmesi) iştihadında bulunmuştur.

a) Tazmin sisteminin faydaları:

aa) Hayvan ve hırsızın bulunmasını tamamen değilse bile kısmen çabuklaştırması ve mümkünleştirmesi.

bb) Hayvan ve hırsız bulunmadığı takdirde hayvan sahibinin maddî durumunu eski hale getirmesi.

b) Tazmin sisteminin mahzurları

aa) Kusursuz şahısların (Belde sâkinlerinin) tazmine iştirak ettirilmek suretiyle kusursuz müşterek hukukî mes'uliyet prensibini sarsıntıya uğratması

bb) Gerek çalınan hayvan bedelinin tayin ve takdirinde ve gerekse bedellerin tevzi ve tahsilinde haksız ve kanunsuz işlemlerin yapılmasına meydan vermesi

cc) Kaste müstenit olarak hakikî ve zahirî hayvan hırsızlıklarının zuhuruna tevessül edilmesi ve bu suretle yurttaşları haksız yere zarara sokması.

3) Bulunmada yapılacak işlemler

Her ne suretle olursa olsun sahibi meçhul bir hayvanı ellerine geçirenler keyfiyeti en yakın muhtara veya karakola iki gün içinde bildirmeye ve hayvanı teslim mecburdurlar.

Başboş bulunan veya herhangi bir kimsenin elinde hırsızlık olduğu anlaşılan bir hayvanın durumu iki şekilde mütalâa edilir:

A) Hayvan sahibinin muayyen süre içinde meydana çıkması

B) Hayvan sahibinin muayyen süre içinde meydana çıkmaması

A) Hayvan sahibinin muayyen süre içinde meydana çıkması

Burada iki ihtimal vardır:

a) Hayvan sahibinin dört hafta içinde meydana çıkması .

b) Hayvan sahibinin ilân yapıldıktan sonra meydana çıkması

a) Hayvan sahibinin dört hafta içinde meydana çıkması

Başboş bulunan veya herhangi bir kimsenin elinde hırsızlık olduğu anlaşılan bir hayvan en çok dört hafta müddetle mahalli çiftçi mallarını koruma heyetince bulunmayan yerlerde belediyeler veya ihtiyar kurullarınca muhafaza olunur. Bu müddet içinde müracaat eden hayvan sahibi bakım masrafını muhafaza edenlere ödeyerek hayvanını teslim alır.

b) Hayvan sahibinin ilân yapıldıktan sonra meydana çıkması

Hayvan sahibinin meydana çıkması için ilân yapılır. Sahibi bulunmayan hayvanlar satılır. Ve bunların bakım ve ilân masrafları satış bedelinden ödenerek bedelin kalan kısmı bir yıl müddetle bekletilir. Bu müddet zarfında hayvan sahibinin araştırılmasına devam edilir.

B) Hayvan sahibinin belli süre içinde meydana çıkmaması

Bir yıl içinde hayvan sahibi meydana çıkmazsa hayvanın satış bedeli çiftçi mallarını koruma sandığına bunların bulunmadığı hallerde köy veya belediye veznelerine irat kaydedilir.

TERCÜMELER

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE HAKLAR BERATI

Yazan :
A. Bruce

Türkçeye çeviren:
İ. ERAYDIN

Doğu Avrupa memleketlerinden birinde üç kişi oturmuş, gazete okuyorlarmış. Bunlardan biri bir aralık başını kaldırmış, öteki sandalyasını kıvıltatmış. Bunu gören üçüncüsü «eğer politikadan bahsetmekte devam edecekseniz ben gidiyorum» demiş. Bu espiri bazı memleketlerde politikadan bahsetmek şüphesinin bile tehlikeli olduğunu çok güzel anlatıyor. Bize göre hür konuşma hür halk sembolüdür. Bizi ilgilendiren her hangi bir konu hakkında korkusuzca konuşabiliriz. Bu serbest konuşma hürriyeti birçok avantajlarımızdan yalnız bir tanesidir. Bu özel avantajlar yerine göre imtiyaz, hak, dokunulmazlık, hürriyet gibi isimler alırlar. Bunlarını çoğu bize gelenek yoluyla intikal etmiştir. Bir kısmını da kanunlar teminat altına almış bulunmaktadır. Çok defa imtiyazlarımızın bağımsızlık İlâniyle başladığı düşünülür. Gerçi bunların çoğu bu tarihî vesikada ifade bulan idealler arasındadır. Fakat bunların büyük ölçüde yer aldığı belge anayasanın on ek maddesi halinde kanunlaşmış olan federal (Haklar berati) dir.

Gerek bu ön ek ve gerek daha sonra kabul edilen üç tadil Birleşik Devletler yurttaşı sıfatıyla imtiyazlarımızı teminat altına almış bulunuyor ve federal hükümetin ihlallerine karşı bizi garanti ediyor. Her federe devletin kendi anayasasında da aşağı yukarı buna benzer haklar berati vardır ki federe devletler hükümetlerinin yurttaş imtiyazlarına riayetsizliklerine karşı garanti sağlar.

Teminat altına alınmış olan bu imtiyazların hiç biri uçsuz bucaksız bir genişlikte değildir. Bazılarının sınırları garanti belgelerinde de çizilmiştir. Bunların hepsi de genel güvenliğin ve bu güvenliği korumak için kabul edilmiş kanunların ışığı altında mütalâa edilmelidir. Meselâ bir kimsenin umumî bir havuzda yüzmek hürriyetini ele alalım. Eğer havuz vatandaşların içme suyu olarak faydalanmalarını sağlıyorsa halkın sıhhati bakımından bu hürriyet tahdid edilir. Yol üzerindeki diğer nakil vasıtaları için bir tehlike teşkil edecek durumda olan bir kimsenin şoförlük yapma hürriyeti de tahdid olunur. Hiç kimse için kanunsuz imtiyaz temi-

natı olamaz. Bir yanda imtiyazı garanti eden kanun, öte yanda herkese hayat, hürriyet ve refah imkânı sağlamak amacıyla imtiyazları tahdid eden diğer bir kanun bulunacaktır. Bir hâkim bir zamanlar bu hürriyeti şöyle ifade etmişti: «Benim kolumu uzatma hürriyetim başka birinin burnunun ucunda sona erer.»

Teminat altına alınmış olan şahıs hürriyetlerinin genel esenlik ile ayarlanmaları zaruret olduğundan bunların tahdid dereceleri bugüne kadar hep aynı kalmamıştır. Birleşik Devletler yüksek mahkemesinin kararları bütün memleket halkının hürriyetlerini genişletmek ve eşit hale koymak azmindedir. Mahkeme bu yetkisini (Hiç bir devlet kanunsuz bir kimseyi canından, malından ve hürriyetinden mahrum edemez,) diyen on dördüncü ek maddeyi tefsirde kullanmaktadır. Eğer ilk kongrenin bazı üyeleri hürriyetlerimizin himayesini tesadüfe bırakmamak hususunda ısrar etmemiş olsalardı bugün bu kadar hürriyete malik olamazdık. (Haklar beratı) nı anayasamızın bir parçası yapanlar onlardır.

Anayasa ekinin ilk on maddesi

1. Madde) Kongre, bir din tesisine veya bir dinin serbest faaliyetinin yasak edilmesine, konuşma veya basın hürriyetinin, veya sükûnet içinde toplanma ve bir şikâyet konusu hakkında hükümete dilekçe sunma hakkının engellenmesine dair bir kanun çıkaramaz.

2. Madde) İyi organize edilmiş bir milis kuvveti bağımsız bir devlet güvenliği için lüzumlu olduğundan halkın silâh bulundurma ve taşıma hürriyetine dokunulamaz.

3. Madde) Barış zamanında sahibinin muvafakati olmadan ve savaş zamanında kanununun tarif ettiği şekil dışında hiç bir eve asker yerleştirilemez.

4. Madde) Yakalama ve müsadereye karşı her şahsın, evinin, evrak ve eşyasının emniyette olması bir hak olduğundan yemin ve tasdik ile teyit edilmedikçe ve bilhassa aranacak yerin bulunduğu mahal ile yakalanan kimselerin ve eşyanın cins ve şekilleri tarif ve tespit edilmedikçe kimse hakkında tevkif ve arama müzekkeresi çıkarılamaz.

5. Madde) Öldürme veya ağır bir cürüm sebebiyle jüri heyetinin ithamı olmadan harp veya genel bir tehlike halinde kara, deniz ve milis kuvvetlerinde fiilî hizmet sırasındaki olaylar müstesna olmak üzere hiç kimse cevap vermeğe zorlanamaz, aynı suç sebebiyle hiç kimse tekrar- adalet kovuşturmasına tabi tutulamaz veya yargılama sırasında kendi aleyhinde şahadete zorlanamaz veya kanuni formalite hakkıyla uygulanmadan canından, malından veya hürriyetinden mahrum edilemez veya tazminatı verilmeden özel bir mal genel bir hizmette kullanılamaz.

6. Madde) Bütün ceza tatbikatında her suçlu suçun işlendiği devlet veya bölgenin tarafsız jüri heyeti huzurunda açık ve çabuk yargılanma hakkından faydalanacak, hakkındaki ithamın sebep ve mahiyetinden haberdar edilecek, aleyhindeki şahitlerle yüzleştirme yapılacak ve lehindeki şahitler zorla celp edilecek ve müdafaası bakımından yardım temin olunacaktır.

7. Madde) Gelenek hukukuna tabi dâvalarda aradaki anlaşmazlık konusunun yirmi doları geçmesi halinde jüri heyeti tarafından yargılanma hakkı muhafaza edilecek, ve jüri heyetinin verdiği karar gelenek hukukunun kaideleri dışında Birleşik Devletlerin hiç bir mahkemesi tarafından tekrar incelenemeyecektir.

8. Madde) Serbest bırakılma karşılığı çok yüksek kefalet akçası istenmeyecek, pek yüksek para cezasına hükmedilmeyecek ve âdet harici, gaddarlık sayılabilecek cezalara yer verilmeyecektir.

9. Madde) Anayasada bazı hakların teker teker sayılmış olması halkın hâlen sahip olduğu ve kullanmakta bulunduğu hakların inkârı manasına gelmez.

10. Madde) Anayasa ile Birleşik Devletlere verilmemiş ve federe devletler için de menedilmemiş olan yetkiler federe devletlere ve dolayısıyla halka ait kalacaktır.

Din hürriyeti

Federal (Haklar beratındaki ilk imtiyaz din hürriyetidir. Buna göre federal hükümet bütün halkın riayete mecbur olacağı ne yeni bir din tesis edebilir, ne de bir kimseyi kendi vicdanına göre en uygun bulduğu bir dine bağlamaktan menedebilir.

İlk zamanlarda federal hükümetin yapamadığı bu hareketi federe devletler yapabiliyorlardı. Bugün her devletin anayasasına aynı teminat girmiş bulunmaktadır. Mahkeme kararları bu teminatın mahiyetini açıklamış ve bu hükümlere göre yapılması veya yapılmaması gereken şeyler hakkında şüpheli bir nokta bırakmamıştır. Meselâ bir din cemaatinin caddelerde broşür dağıtması ve iane toplamasını paralı lisansa tabi tutmanın bu hürriyet inkâr olacağına mahkeme karar vermiştir. Halkın hayatını, sıhhatini ve ahlâkını korumak için çıkarılan kanunlar kadar mahkeme tefsirleri de din hürriyetini oldukça tahdid etmişlerdir. Yangın söndürme tertibatı bulunmayan bir binayı toplantı yeri yapmaya cemaatin hakkı yoktur. Başka toplantılarda olduğu gibi din amacıyla yapılacaklarda da sükûnun muhafazasından cemaat sorumludur. İnsan kurban edilmesini kabul eden bir dinin faaliyetine memleketimizin hiç bir yerinde tehammül gösterilemez. Tarihimizin bir devresinde yapılmasına müsaade edilen bir hareket başka bir çağda yasak edilmiştir. Utah halkının hemen

hepsi (polygamy) yi mukaddes bir müessesese sayan Mormon dinine mensup kimselerden teşekkül ediyordu. Bunların ancak yüzde üçünün birkaç zevce almak yolunu tutmuş olmasına rağmen kongre bu sistemi büsbütün yasak eden bir kanun kabul etmiştir. Bu kanunun hürriyeti inkâr mâhiyetinde olduğuna dair bir dava Birleşik Devletler yüksek mahkemesi önüne getirildiği zaman mahkeme kongreyi desteklemiş ve bir inanç ile bu inanca göre hareket etmenin başka başka şeyler olduğunu belirtmiştir.

İnanç ile bu inanca göre hareket arasındaki fark şimdi mahkeme kararlarının temelini teşkil etmektedir. Bazı din inançlarına göre telkin yaparak hastalık tedavi edenlerin durumlarına gelince burada da halis bir din telkini yapanla din perdesi altında doktorlara rekabet edecek şekilde tedaviye girişenleri birbirinden ayırmalıdır. Eğitim alanında da bunun tesirleri görülür. 1920 de federe bir devlet tekâmül (evolution) nazariyesini din bakımından halk için zararlı bularak bunun öğretimini yasak eden bir kanun kabul etmişti. Bu kanuna aykırı hareketinden dolayı mahkeme önüne getirilen bir öğretmen savunması sırasında bir dinin ötekine tercih edilmesini yasak eden (haklar berati) na bizzat bu devlet kanunun aykırı olduğunu iddia etmiş ve para cezasına mahkûm edilmesi üzerine davayı devlet yüksek mahkemesinde temyiz etmiştir. Yüksek mahkeme kararı bozmakla beraber bu konuda çeşitli din mensuplarının başka başka görüş tarzları bulunduğunu ileri sürerek kanunu iptal etmemiştir.

Genel okullarla birlikte din öğretimi yapan mekteplerde federal bütçeden ödenek verilmesi üzerine 1949 da anayasanın birinci tadil maddesi tekrar ön plâna gelmişti. Din cemaatlerince idare edilmekte olan okulların genel bütçeden yardım görmesi bu maddenin ihlâli midir? değil midir? Bazı kongre üyeleri (hiç bir din) tabirini kullanan kanunun yeter derecede açık olduğunu, bazıları ise kanunun (bir tek din) demek istediğini ve bu suretle bazı dinlerin yardımsız kalmamasını amaç tuttuğunu ve bu suretle ödenek vermekte mahzur olmadığını ve bir üçüncü zümre ise bu husustaki kararın ödenek alacak devletlerce verilmesinin uygun olacağını bildirmişlerdir.

Söz ve basın hürriyeti

«Hükümetimizin temelini halk efkârı teşkil ettiğine göre ilk hedefimiz bunun sağlamlığını muhafaza etmektir, basınsız bir hükümet mi olmalı, yoksa hükümete bir basın mı diye bana sorsalar hiç tereddütsüz İkincisini tercih ettiğimi söylerim. Ben isterim ki, herkes gazete alsın ve okuyabilsin. «Bu sözleriyle Thomas Jefferson anayasanın birinci tadil maddesindeki diğer iki hürriyetin önemine bir kerre daha işaret etmiş oluyordu. İfade hürriyeti yoksa demokrasi de yoktur. Yurttaşlar genel işler hakkındaki olaylara ve düşüncelere vakıf olmadıkça bunlardan kendi-

leri için bir netice çıkaramazlar. Ve yine bu neticeleri serbestçe ifade edemedikçe hükümetleri arzularına göre hareket imkânı bulamaz. Emniyetle söylenebilir ki ifade hürriyeti olmadan öteki hürriyetlerden hiç biri varlığını muhafaza edemez. Din hürriyetinde olduğu gibi bu konuda da federal anayasaya benzer şekildeki garantiler federe devlet anayasalarına da konmuştur. Bu hürriyet bugün hoparlör, radyo, sesli film ve televizyon gibi yeni yayın vasıtalarına da teşmil edilmiştir.

İfade hürriyeti ne demektir? Konuşmak ve yayın yapmakta halk ne dereceye kadar serbesttir? Bu sorular ilk defa ortaya atıldığı zaman (haklar berati) nın mürekkebi daha yeni kurulmuştu. Federal hükümetçe alınmış bir tedbire gurup halinde muhalefet etmeyi, hükümet veya memurlar hakkında iskânda yaratıcı veya kötü niyetli sözler söylemeyi veya yayınlamayı cinayet sayan (Fesat kanunu) nu kabul etmek suretiyle 1798 de bu hürriyeti bizzat kongre tahdid etmiştir. Bu kanunun amacı Avrupa harbinden uzak kalmak ve hükümetin dış politikasına tevcih edilen tenkitleri tadil etmektir. İfade hürriyetine gem takmağa yeltenen bu kanun tenkitleri susturmağa yaramamış, belki daha da artırmıştır. Bu sebeple kanun kısa ömürlü olmuş ve bu yüzden mahkûm edilenler de serbest bırakılmışlardır. Harp zamanında, şüphesiz, federal hükümet haberleri kısmak, kanunlarla söz ve yayın konularını tespit etmek suretiyle bu hürriyeti tahdide yetkilidir. Savaş sırasında kötü niyetli bir muhalefet millî kudreti zayıflatabilir.

Bir askeri kaçmaya teşvik etmek ağır suçtur. İfade hürriyetinin hükümeti cebir ve şiddetle devirmeyi telkin yolunda kullanılması da cinayettir. Askerî birlikler içinde itaatsizlik ve isyan mahiyetini alacak şekilde erlerin bu imtiyazdan faydalanmaya kalkışmalarını da kanun cezalandırmaktadır.

Bu imtiyazın kötüye kullanılmasını federe devlet kanunları çoktan beri cezalandırmakta idi. Her devlette başka bir ceza kabul edilmiş ve daha ziyade günlük işler göz önünde tutulmuştu. Kanun söz ve yazı ile bir kimseyi dolandırmayı, şantaj ve tehdide bulunmayı, yanlış ve kötü niyetli beyanlarla bir kimsenin şöhretine zarar verecek şekilde iftira ve hakareti ağır suç saymıştır.

Savaş zamanı haricinde basınınız istediğini yayınlamakta serbesttir. Fakat bir yazının neşrinden sonra gerekirse kanunlara göre kovuşturma yapılır. Haklı sebep olmadıkça bir kimseyi gülünç yapmağa veya herhangi bir suretle şöhretini kırmaya mütemayil yazılar yayınlayan gazeteler cezasız kalmaz. Ahlâk standardı bakımından da basın kayıtlara tabidir.

Birleşik Devletler mahkemesi basın hürriyetinin koruganıdır. Devletlerden biri kötü niyetli, skandal ve hakaret saçan yayınların önlenme-

si maksadiyle bir kanun çıkarmıştı. Bu kanuna göre cezalandırılan bir gazete davayı 1930 da yüksek mahkemede temyiz edince mahkeme neşredilen konuya karşı nefretini izhar etmekle beraber verdiği kararda şöyle demektedir: «En iyi insanların hakları en kötü ve şerirlerin hakları korunmak suretiyle teminat altında bulundurulabilir.» İlgili devlet kanunu basın hürriyetinden mahrumiyet yarattığı için anayasaya aykırı (unconstitutional) olduğuna karar vermiştir.

Birkaç yıl sonra başka bir devlet memlekette büyük ölçüde sürüm yapan basın kazançları üzerine özel bir vergi koyan bir kanun kabul etmişti. Mahkeme bu kanunu da incelemiş ve tarihimizin sömürge ve millî devre çağlarında istenmiyen ve politik bakımdan uygun görülmeyen gazeteleri bertaraf etmek için özel vergi sisteminin çok defa kullanılmış olduğunu belirterek kanunun anayasaya aykırı olduğuna karar vermiştir. 1940 da posta başkanlığı bir derginin ikinci sınıf ücret permisini kaldırmıştı. Yüksek mahkemede posta başkanlığı savunma yaparken bu derginin «genel efkârı ilgilendirir haberleri ve edebiyat, fen, sanat ve endüstri.. hakkındaki yazıları yayınlamak» gibi kanun şartlarını bulunmadığını ileri sürmüştü de mahkeme bu özel alanlarda posta başkanlığının yetkisini aşmış bulunduğunu beyan ederek verilen emrin hükümsüzlüğüne karar vermiştir.

Yeni yayın vasıtaları kendileriyle birlikte yeni meseleler de getirmişlerdir. 1930 yılında halkın azamî istifadesini temin ve menfaatlerini sağlamak bakımından telsiz dalga uzunluklarını ayarlamak üzere federal bir ulaştırma komisyonu kurulmuştur. Şimdi her radyo istasyonu lisans almağa ve gerekli şartları temine mecburdur. Bundan başka diğer ifade vasıtaları için konmuş olan hükümler bu konuda da uygulanır. Bu sebeple bir gazete ve dergi yolu ile işlenen iftira ve hakaret suçları radyo yayınlarında da cezayı çeker.

Film böyle değildir. Ancak federe bir devlet sınırından sokulurken gayri ahlâkî bir film için ceza uygulanabilir. Yabancı bir film ahlâk standardı bakımından şartları haiz bulunmuyor veya cinayet ve isyan telkini yapıyorsa memlekete sokulmaz. Federe devletlerden ve şehirden bazıları filmleri kontrol etmek ve uygunsuz parçaları çıkarmak yetkileriyle birer komisyon kurmuşlardır. Film müesseselerinin kendi sansür heyetleri de vardır ki, bunlar sonradan filmlerin kontrol komisyonlarınca red edilmemesi, su veya bu maksadla boykota maruz kalmaması için satışa şevkten önce her filmi esaslı surette gözden geçirirler.

Başka değerleri baltalamadan ve teminatlı imtiyazı kaybetmeden ifade hürriyetinin genişlik ölçüsünü nasıl tayin etmelidir? Bu konuyu inceleyen bir bilgin «söylenme değeri olan her şey söylenmelidir» diyor.

Söylenme değeri olan şeyler üzerinde birleşebilmek belki daha güçtür. Bu hususta yüksek mahkeme şöyle düşünüyor: «Hiç ateşten eser olmadığı halde bir kimsenin (yangın var) diye bağırıp bir tiyatro binasında panik yaratması ifade hürriyeti olamaz. Bir kimsenin söyleyebileceği veya yayınlatabileceği şeyler o andaki şartlara göre değişir. Normal halde müsaade edilen bir hürriyet milletin açık ve kesin bir tehlike karşısında bulunması halinde kontrol altına alınabilir. »

Toplanma hürriyeti

Sükûn içinde toplanma ve hükümete dilekçe sunma hürriyetleri (haklar beratı) nın garanti ettiği imtiyazlar sırasında üçüncü ve dördüncü gelmektedir. Bazılarına göre bu ikisinin birbirinden ayrı olarak incelenmelerine imkân yoktur. Fakat haklar beratının kurucuları halkın ibadet maksadiyle bir araya gelmeleriyle müşterek meseleleri görüşmek üzere toplanmalarının ve birlikte hareket etmelerinin ehemmiyetini takdir ediyorlardı. Bu sebeple hem toplantı yapmayı ve hem de dilekçe sunmayı ayrı ayrı teminat altına almaya özel bir önem vermişlerdir.

Federal haklar beratı kongrenin bu hürriyetlere riayetsizliğini nasıl menetmişse federe devletler kanunları da kendi meclislerinin müdahalelerini yasak etmişlerdir. Bu imtiyazlar hiç bir zaman mutlak değil belki «sükûnet içinde» olmak kaydıyla mukayyet tutulmuştur. Toplantı hürriyeti kavga etmek, gürültü çıkarmak, birbirine girmek, otoriteye karşı gelmek ve başka kanunlara riayetsizlik etmek üzere halkın bir araya gelmesi için bahşedilmemiştir. Sahiplerinden izin almadan özel mülklerde veya özel haklarla ilgili mahallerde, seyrüsefere engel olacak veya diğer halkın rahatını ve selâmetini bozacak şekilde umuma ait yerlerde toplantı yapılamaz.

Şehirlerde umumî yerlerde yapılacak toplantılar için daha önce polis dairelerinden permi sağlanması gelenek olmuştur. Savaş zamanlarında toplanma imtiyazı özel kanunlara tâbidir. Meselâ ikinci cihan harbinde uzak mesafelerden büyük ölçüde sivil halkın iştirakini icap ettirecek toplantılar yasak edilmişti. Çünkü ulaştırma vasıtaları daha önemli maksatlara tahsis edilmişti. Karartma projesi hazırlandıktan sonra hemen bütün mahalli mitinklere izin verilmez olmuştur.

Bir veya birçok kimselerin herhangi bir makama dilekçe sunma hürriyetleri de düzenlik içinde kullanılmalıdır. Herşeyden önce dilekçe, müessir olmak için belediye başkanı, teşri meclisi vesaire gibi istenen şeyi yapmağa yetkili bir makama sunulmalıdır. Bu husustaki anayasa teminatı dilekçenin hazırlanması, imzalanması ve sunulması sırasında idare makamlarınca güçlük çıkarılmasını önler. Dilekçenin sunulması isteğin herhalde yerine getirileceği mânasına gelmez, Olabilir ki isteğin yerine

getirilmesi genel menfaatlere uygun değildir, belki neticede dilekçelerin düşünemedikleri bazı sakıncalar doğabilecektir. Dilekçe red edilmiş dahi olsa bir konuya dikkati çekmiş olması bakımından büyük değeri vardır.

Genel mahallerde yapılmak istenen mitinklerin gürültü ve karışıklıklar çıkması ihtimaline karşı yasak edildiği olur. Gürültü ve kargaşalığı önlemek amacıyla bir şehirde mitinglere izin vermemek yetkisini polis şefine tanıyan bir emir çıkarılmıştı. Bu emre dayanan polis o kadar çok izin isteğini red etmişti ki, bir çok teşkiller meseleyi yüksek mahkeme önüne götürmeğe mecbur kaldılar. Mahkeme kargaşalık çıkması ihtimaline dair bir memurun düşünce beyan etmesi üzerine toplantı isteklerinin reddini uygun bulmayarak emrin kaldırılmasına karar verdi. Mahkemenin belirttiğine göre ancak umumî yerlerdeki halkın huzur ve rahatının bozulması ihtimali bu gibi kararlara esas tutulmalıdır. Miting amacının bir zümre tarafından kötüye kullanılarak bir bir karışıklığa sebebiyet verileceği açık surette belli ise toplanma izni verilemez.

Özel hayatımızın himayesi

Eski sömürge evlerinin İngiliz memurları tarafından işgalini gözönünde tutan (haklar berati) kurucuları özel hayatımızın himayesi konusunda iki hüküm daha koymuşlardır. Bunlardan biri barış zamanında askerin barındırılması ve karınlarının doyurulması mecburiyetine karşı halkı himaye eder. Buna göre harp zamanında bile kongrenin çıkaracağı kanun hükümleri dışında bir mükellefiyet halka yüklenemez. Bu garanti o kadar açık ve kesin ifade edilmişti ki şimdiye kadar bunun tefsirinden doğmuş ve yüksek mahkemeye kadar aksetmiş anlaşmazlıklara rastlanmamıştır. Hatta bir zamanlar evlerimizin bu maksatla işgal edilmiş olduğunu bile bugün unutmşuzdur.

Öteki hükmün tatbikatına hemen her gün şahit olmaktadır. Bu imtiyaz mesken masunluğunun sivil makamlar tarafından ihlâl edilmesini ve evlerimizin, şahıslarımızın sebepsiz araştırmalara tabi tutulmasını önler. Diyelim ki polisçe aranan bir kimsenin bir evde saklanmakta olduğuna veya bazı binalar içinde kaçak uyuşturucu madde depo edilmiş olduğuna inanmak için yeter sebep vardır. Bu takdirde polis araştırma ve müsadere yapabilir. Bazı acele haller müstesna olmak üzere, vatandaş hakları bu takdirde bile yargılama usulleriyle himaye altına alınmıştır.

Polis memuru araştırma yetkisine başvurmadan önce mevcut sebepleri mahkemeye sunarak yeminle beyanda bulunacaktır. Eğer olaylar mahkemeye kanaat verecek derecede kuvvetli ise bir müzekkere çıkarılır. Bu müzekkerede arama yapılacak yer ile müsadere edilecek şeyler ve yakalanacak kişiler doğru ve tam olarak açıklanmış olmalıdır. Tarif edilen yerden ve kimseden başkası hakkında bu müzekkere uygulanamaz.

Bu kaidenin istisnaları malumdur. Bir cürüm işlemekte olan veya bir cürüm işlemiş olduğuna makul sebepler bulunan kimse derhal yakalanabilir ve ilgili eşya müsadere edilebilir. Suç delillerinden olan çalınmış eşya ile suçu işlemekte kullandığı âletleri meydana çıkarmak maksadıyla yakalanan kimse araştırmaya da tabi tutulabilir. Böyle bir araştırmannın kanuna uygun sayılabilmesi için yakalama ile aynı zamanda olması şarttır. Bir cürümün henüz işlenmiş olması halinde suç mahallinin en yakın yerlerinde de araştırma yapılabilirse de bunun müzekkeresiz genişletilmesi caiz değildir. Eğer o kimse bina dışında yakalanmışsa derhal evine girip içerde araştırma yapılamaz.

Bir istisnannın hâlen de meriyeti hakkında verilmiş yüksek mahkeme kararı enteresandır. Sekizinci anayasa tadilinin meriyette olduğu zaman mahkeme, içinde alkol bulunduğu hakkında şüpheye düşmek için makul sebepler bulunan otomobilin durdurulup araştırmaya tabi tutulabileceğini ve şüpheyi kuvvetlendirecek eşyanın bulunması halinde içindekilerin tevkif edilebileceklerini kabul etmişti. O zaman suç maksadıyla kullanıldığına inanmak için makul sebepler oldukça otomobil ve kamyonların araştırılmasında mahkeme müzekkeresi aranmazdı. Bu kaide deniz motörleri ile uçaklar hakkında da uygulanmaktadır.

Son yirmi yıl içinde suç izlerini gizlemekte son derece maharet sahibi çok iyi organize edilmiş gangster çeteleri görmekteyiz. Halkı bunların zararından korumak için polisin telefon konuşmalarını dinlemeye imkân veren âletler ve cihazlarla teçhizine zaruret hasıl olmuş ve bunların kullanılması da özel dokunulmazlıkların ihlâli bakımından yeni meseleler ortaya çıkarmıştır. 1943 ulaştırma kanunu bu gibi âletlerin izinsiz kullanılmasını yasak etmiştir. Birleşik Devletler yüksek mahkemesi tellerden gizlice çalınmış konuşmaları delil olarak kabul etmemekte ve fakat federe devletlerin bu gibi hallerde serbest kalmak haklarını tanımaktadır. Bu sebeple devletlerin çoğu bir takım şartlar altında polisin dinleme cihazları kullanmasına izin vermiştir. New York devleti bu izni mahkeme müzekkeresine bağlamıştır. Böyle dinleme âletleriyle sağlanmış delillerin değeri üzerinde düşünce ayrılıkları büyüktür.

Kanunlar karşısında eşitlik

Hükümetimizin kurulduğu devirde dünyanın başka çevrelerinde kanunlar herkesi aynı şekilde bağlamazdı. İstisnalar vardı. Gerçi anayasamız bazı garantiler sağlamıştı, fakat (haklar berati) daha ileri giderek bütün bu teminatı takviye etmiştir. Federe devletler de aynı hükümleri kendi kanunlarına almışlardır.

Anayasanın ilk metninde işlendiği sırada kanuna göre suç teşkil etmeyen bir hareket sebebiyle kimsenin cezalandırılmıyacağı yazılı idi.

Kanuna aykırı hareket etmiş olmak şüphesiyle belirsiz müddetle bir kimsenin nezarete tutulmasına veya aleni surette yargılanmadan 'mahkûm edilmesine karşı da teminat vardı. Haklar beratı hukuk mahkemeleriyle bazı ceza mahkemelerindeki usuller hakkında yeni garanti hükümleri koymuştur.

Ceza davaları cemiyetin himayesiyle ilgili suçlar içindir, yargılama masrafları devlet bütçesinden ödenir. Bir kimse ne kadar ağır bir suçla itham edilirse haksızlığa uğramasını önlemek için hakkındaki himaye ihtiyacı o kadar büyük olur. Bu sebeple bizim sistemimizde ölüm cezasıyla bir sene ve daha fazla hapis cezasını gerektiren hallerde suçlu için özel teminat konmuştur. Mahkeme önüne getirilmeden önce suçlu, hakkındaki ithamların ve jüri heyetince aleyhinde görülen delillerin nelerden ibaret bulunduğunu öğrenmiş olmalıdır. Bazı federe devletlerde bir genel savcı vardı ki federe devletin veya (commune) ün halkını temsil eder, delilleri vargıca getirir ve ondan yargılamaya başlama izni alır.

Jüri suçun işlendiği memleket halkından ayrılmış bir yurttaş gurubudur. Jüri suçlu aleyhindeki ithamı inceler ve bu bazan haftalarca sürer, bazan da birkaç dakika içinde biter. Eğer jüri ithamı kabul ederse bu o kimsenin suçlu olduğu mânasını getirmez. Suçlu olması ihtimal içinde demektir ki yargılama sonunda suçluluğu veya masumluğu sabit olacaktır. Eğer jüri delilleri kifayetsiz bulursa bu takdirde şüphe altındaki kimse masumiyetini ispat yolunda karşılaşacağı yargı külfetlerinden kurtulmuş olur. Bu suretle mahkemenin bu işe hasredeceği zaman ve mahkeme masrafları da kazanılmış olur.

Jüri heyeti bir ithamı kabul etmiş olsa dahi şüphe altındaki kimse, suçu sabit oluncaya kadar masum sayılır ve suçun ispatı itham edenlere düşer. Eğer serbest bırakılmasının âme güvenliğini tehlikeye koyacağına inanmak için sebep yoksa suçlu yargılama gününe kadar para kefaletiyle bırakılabilir. (Haklar beratı) na göre bu para çok yüksek olmamalıdır. Eğer suçlu bunu çok yüksek bulursa, netice yargıcın takdirine bağlı kalmak üzere, bir dilekçe ile indirilmesini isteyebilir. Yargılamanın bir mahkeme yargıcı tarafından mı yoksa bir jüri, heyeti önünde mi yapılacağı suçlunun isteği tayin eder. Savunmak suçlunun hakkıdır; Kovuşturmanın esasını teşkil eden ithamların nelerden ibaret olduğunu teker teker öğrenmek ve buna göre savunma hazırlığı yapmak için makul bir müddete sahip olmak ve istediği avukatı tutmak ta hakkıdır. Eğer bunu sağlayacak narası yoksa devlet parasıyla bir avukat tutulur. Ancak suçun işlendiği bölge mahkemesinde yargılanabilir. Eğer bu mahkemede, tarafsız bir yargılama olmayacağını hissediyorsa başka bir bölge mahkemesine naklini isteyebilir. Eğer jüri önünde yargılanma istemişse bu takdirde

suçlu veya suçsuz olduğu hakkındaki kararı bir tek yargıç değil, on iki yurttaştan mürekkep bir heyet verecektir.

Haklar beratı (jüri heyeti tarafsız olmalıdır) diyor. Savunma avukatı jüri heyetinden bir üyenin bu dava ile şu veya bu şekilde ilgisi olduğu, bu halin itham edilen kimseye zarar verebileceği veya o üyenin kafasında daha şimdiden hazırlanmış bir hüküm mevcut olduğunu ileri sürerek itirazda bulunabilir. Önceden suçluya bildirilmemiş hiç bir itham mahkemede ortaya atılamaz. Genel olarak kendini suçlu düşürecek hiç bir defter veya vesikanın ibrazı suçludan istenemez. Kendi aleyhinde şahadette bulunmağa ne suçlu ne de karısı zorlanabilir. Aleyhinde şahitlik edenlerle yüzleştirme yapılmalı ve lehinde şahitlik yapması muhtemel kimseler de celp edilerek dinlenmelidir. Özel düşünceler veya rivayet beyanları delil sayılamaz. Jüri heyeti kararını bütün deliller sunulduktan sonra verir. Bir insan hayatı bahis konusu olduğu zaman federe devlet kanunlarının çoğu jüriden oy birliğiyle karar vermesini ister. Eğer jüri birleşmezse veya hüküm veremezse yeni bir yargılama tertip olunur veya büsbütün düşebilir. Jüri bir suçtan dolayı beraat kararı verirse o suçtan dolayı veya aynı jüri huzurunda tekrar yargılanamaz. Haklar beratı bunu teminat altına almıştır. Fakat suçlu, hareketiyle aynı zamanda federal kanunu da ihlâl etmişse bu bakımdan federal mahkemede de yargılanabilir. Eğer jüri «suçlu» kararına varırsa yine haklar beratı onu himaye eder. Anayasanın sekizinci ek maddesi «çok yüksek para cezası, âdet dışında ve gaddarlık derecesinde diğer cezalar tatbik edilemez» diyor. Yargıca bir dereceye kadar takdir hakkı bırakılmış olmakla beraber cezalar suçun ağırlığı ile mütenasip ve kanunların tespit ettiği miktarda olacaktır.

Hangi çeşit ceza olursa olsun hiç biri suçlunun ailesine çektirilemez. Bütün teminata rağmen mahkûm edilen kimse mahkemenin adalet dairesinde görülmediğini, veya yargılama sırasında kendisinde olmayan bir delili sonradan elde ettiğini ileri sürerek daha yüksek bir mahkemede davasının incelenmesini isteyebilir. Bu takdirde kararın bozulması mümkündür.

Mahkemelere daha büyük sayıda şahıs ve tasarruf haklarıyla ilgili hukuk davaları gelir. Bir kimse diğerini kendisine hakaret ettiğiinden veya arabasına zarar verdiğiinden mahkemeye götürebilir. Dava konusu 20 doları aşılıyorsa yargılamanın jüri heyeti önünde yapılmasını istemek dava edilenin hakkıdır. Böyle olmakla beraber dava konusu 20 doların çok üstünde olduğu hallerde bile bugün hukuk davalarının çoğu yargıçlar tarafından görülmektedir. Genel olarak denebilir ki ceza davalarında suçlu kanun himayesinde ise hukuk davalarında da dava edilen aynı teminattan faydalanmaktadır.

Kendini koruma hakkı

Kanun ve nizam kuvvetlerinin hazır bulunmadıkları veya işlemez bir halde olduğu veya bizzat millî hükümetin zalim hareket ettiği zamanlarda kullanılmak üzere (haklar berati) nin sağladığı bir garanti de halkın silâh taşıma hakkıdır. Çok zamanlardan beri artık bu garantiye ihtiyaç kalmamıştır. Şimdi mal ve can emniyeti ödenekleri devlet bütçesinden verilen iyi yetiştirilmiş muntazam polis kuvvetlerinin sorumluluğu içindedir. Millî hayatımızdaki değişiklik artık her evde silâh bulundurmaya lüzumsuz ve hatta bazan zararlı hale koymuştur. Bugün bu hakkı anayasalarıyla teminat altına almış devletler bile şu veya bu şekilde bu hakkı tahdid yoluna gitmişlerdir. Şimdi satıcılar satacakları silâhları tescil ettirmeğe ve alıcılar da lisans temin etmeğe mecburdurlar. Bazı sebeplerle bir kimse silâh taşımak veya evinde bulundurmak zorunda ise herhalde bir izin belgesi almalıdır. Gangsterliği azaltmak gayretiyle federal hükümet silâh alım satımını çok sıkı tahdidlere tabi tutmuş ve evvelce mahkûmluğu olanlara belge vermeyi kesin olarak red etmiştir. Birleşik Devletlerden hiç birinde Hitler ve Mussolini'yi iktidara getiren özel bir milis kuvveti tesis edilemez.

İNGİLİZ BELEDİYELERİNİN MERKEZDEN DENETLENMESİ USULÜ

Yazan :
Hukuk mezunu ve Felsefe Doktoru
William Bennett Munro
Harvard Üniversitesinde -Profesör

Çeviren:
Vecihi TÖNÜK
Danıştay Üyesi

Bir İngiliz-Amerikan Tezadı

Amerikan şehirleri (city) gibi İngiliz kasabaları (borough) da yüksek orunların ihdaskerdesidir. Fakat arada bazı farklar vardır: Birçok hallerde Amerikan şehirleri anayasa hükümleriyle yüksek orunların müdahalelerine karşı himaye edilmişlerdir. Meselâ federasyona dahil devletlerin anayasaları çok kere şehirler için ayrıca özel kanunlar çıkarılmayacağı ve şehirlerin kendi mahallî memurlarını kendilerinin seçmesi hakkının ihlâl olunamayacağı hakkında hükümleri ihtiva etmektedir.

Gerçekten, bazı Amerikan şehirlerine halkın rey ve kabulüyle kendi beledi beratlarını kendilerinin tanzim etmesi ve münhasıran beledi işlere taallük etmek şartıyla bu husustaki özerkliğin (muhtariyetin) teşriî müdahaleden âzade kalması hakkı verilmiş bulunmaktadır.

İngiltere’de ise kasabalar böyle bir anayasa inancasından yoksundurlar. Parlatentonun müdahalesine engel olabilecek teknik bir mânia yoktur. Parlatento üstün ve bağımsız bir durumdadır. Herhangi bir İngiliz belediyesinin idare şeklini değiştirebilir. Görev ve yetkilerini geri almak ve vermek hususunda hiçbir kayıtlı bağı değildir. Hattâ isterse kasabaların belediye idarelerini tamamiyle kaldıracabilir de. Bütün bunlar bir hukukçu ağzıyla söylenebilecek şeylerdir. Fakat daha geniş anlamda İngiliz belediyeleri teşriî müdahaleye karşı geniş ölçüde anayasa himayesine mazhardırlar. Belediyeler uzun zamanlardan beri devam edegelen ve sağlam geleneklere dayanan bir himayeye erişmişlerdir. İngiliz anayasası örf, âdet ve geleneklerden vücut bulmuştur. Bunlar da hemen hemen aynı derecede ve hattâ belki de daha çok yazılı bir vesika kadar parlatentoyu bağlamaktadır. Bu geleneklerin en eskilerinden ve çok kökleşmiş bulunanlarından biri de mahallen kendi kendini idare (local self-government) ilkesidir.

Amerika'da biz, daha çok yazılı bir vesikaya itibar ve itimat etmek temayülündeyizdir. Meselâ anayasaya sırf bir şehirin idaresine ait olarak yasayıcı kurulca özel bir kanun çıkarılmayacağı hakkında bir hüküm koruz. Sonra yasayıcı kurul 400.000 den fazla ve fakat yarım milyondan az nüfusu olan bütün şehirler ibaresini kullanarak bir kanun yapar ve bu şartı haiz ancak tek bir şehir mevcut bulunduğu için bu gibi hükümler yalnız bu şehire münhasır kalır. Böylece kanun küçük bir arazi parçasına malik tek bir şehri kapsayan yeni bir belediye idaresi ortaya çıkarmış olur ve anayasanın ibaresine göre bir belediye sayılamayacak olan bu idare bölgesi için istenildiği gibi yasa konur. Kırksekiz Amerikan Cumhuriyetinde tek bir tanesi yoktur ki mahallen kendi kendini idare usulü hakkındaki anayasa hükümleri böylece delik deşik edilmemiş olsun.

Bağımsızlığı hakkında yazılı hiçbir inancaya dayanmadığı halde İngiliz belediyeleri çok daha iyi bir durumda bulunmaktadırlar. Halkının arzusuna aykırı olarak tek bir kasabanın beledi işlerine parlamentonun müdahalesi çok nâdirdir. Talep ve istida edildiği ve bu talep ve istidanın genel menfaatlere uygunluğu isbat edildiği takdirde parlamento belediye idareleri hakkında özel kanunlar çıkarmaktadır. Parlamento mahallî arzu ve temayüllere meydan okuyarak ve parti menfaatini gözönüne alarak kendi teşebbüsü ile müdahalelerde bulunmamaktadır. Teşriî müdahaleye karşı himaye bahsinde Amerikan belediyeleri muhtariyeti haiz bir durumda buldukları halde İngiliz belediyeleri daha iyi teşhiz edilmişlerdir.

Lord Bryce, «Bir kişi için âdet ne ise bir millet için de yüzyıllar sürüp gelen an'aneler odur» diyor. Bir milletin varlığının mânevî sürekliliği geleneklerinde saklıdır. Gelenekler, bir milletin içtimaî miraslarıdır. Aristo'nun zamanından beri ruhiyatçılar ferdi fiil ve hareketlerin temeli olmak bakımından âdetlerin yüksek önemi hakkında çok şeyler yazmış ve söylemişlerdir. Fakat, siyasal ve sosyal ilimlerle uğraşanlar, geleneklerin topluluk içindeki insanların hareket tarzlarına yaptığı tesire aynı derecede önem vermiş değillerdir. Halbuki bunların da öyle yapmaları gerekirdi. Zira, bizim aldanmalarımızın, hayal kırıklıklarımızın çoğu geleneklerin kanunlardan ve hattâ anayasa dediğimiz temek kanunlardan bile daha kuvvetli olduğunu takdir ve idrâk edemememizden neş'et etmektedir. Bir yasama kurulu, şehir ve kasabaların işlerine karışmamak, Onları kendi hallerine bırakmak itiyadını inkişaf ettirirse bu takdirde açık bir yasak koymaya lüzum yoktur. Bilâkis, mahallî işlere karışmak itiyadı almış yürümüş ve bu uzun itiyatlarla kuvvet bulmuş ise onu yolundan çevirebilmek için bir kalem darbesi yetmez.

Teşriî Murakabe ile İdarî Murakabe Arasındaki Tezat

Çok defa Amerikan parlamentosunun değilse de, federasyona dahil devletlerin teşriî heyetlerinin belediye işlerine fazla müdahale ettiklerin

den bahisle şikâyet olunur. Fakat, meseleyi böyle vaz ve kabul etmek pek doğru bir yol değildir. İngiliz belediyelerinin teşriî müdahaleden daha ziyade âzade ve masun buldukları şüphesiz doğrudur. Fakat, İngiliz belediyeleri de daha geniş ölçüde İdarî mürakabeye tabidirler. Bu itibarla, mürakabe bakımından daha yüksek makamlarla olan münasebetler cihetinden İngiliz belediyeleri ile Amerikan belediyeleri arasındaki fark esastan ziyade usule taallük etmektedir. İngiliz belediyelerine kanunla geniş ölçüde vazife ve salahiyetler teffiz olunmuştur. Fakat, bunların ifa ve istimali de o nisbette Sağlık Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı gibi merkezî, İdarî makamların sıkı nezaret ve murakabesi altına konmuş bulunmaktadır. Amerikan belediyelerine kanunlar daha az yetki tanımıştır. Federasyona dahil devletlerin teşri heyetleri de bu yetkilerin kullanılması tarz ve suretleri hakkında çeşitli sınırlar çizmiştir. Fakat, belediye makamları bu sınırları içinde istedikleri gibi hareket etmek serbestisine maliktirler. Belediye makamları, kendi yetki çevrelerine giren hususlarda hiçbir devlet dairesinin tasvip ve muvafakatini almak ihtiyacında değildirler. İngiliz usulüyle Amerikan usulü arasındaki tezdâdı belirtmek için şöyle söylenebilir: Birleşik Devletlerde belediye işlerine kanunlarla pek çok karışılmaktadır. Hattâ bu müdahaleler, particilik mülâhazalarına müstenit, yersiz ve lüzumsuzdurlar ve belediyeler için de tatsız şeylerdir. Fakat, buna mukabil belediye işleri üzerinde devlet idare makamlarının çok az nezaret hakkı vardır. İngiltere’de vaziyet tamamen berakistir. Orada idare makamları parlamentonun ajanı sıfatıyla hareket ederler ve belediye işlerine karışırlar. Bütün bunlar kül halinde nazara alındığı takdirde İngiliz sisteminin rüçhan sebeplerini haiz olduğu ve daha büyük meziyetlere sahip bulunduğu neticesine varılır.

İngiltere’de Merkezî Murakabenin Gelişmesinin Şekil ve Sureti

İngiliz belediye işleri üzerinde bugünkü merkezî murakabe usulü, hemen hemen tamamıyla geçen yüzyılın hasılasıdır. 1835 tarihli kanundan evvel merkezî murakabe yok denilecek derecede azdı. İşte belediyeler üzerinde bu merkezî murakabenin fikdânî ve sık sık bazı belediyeler lehinde özel kanunlar çıkarılmasıdır ki belediye idarelerinin eski zamanlardaki suiistimal ve suyi-idarelerinin belli başlı sebepleri arasında yer almaktadır. Hususiyile Yoksullara Yardım Kanununun tatbikatında merkezî idare makamların mürakabe salâhiyetlerinin mefkudiyeti sebebiyle istenildiği gibi hareket edilmek imkânı hasıl olmuş ve birçok israf ve suiistimalleri tevhit ve intaç etmiştir ⁽¹⁾.

¹ İngiltere’de tam bir ademi merkeziyetten sarfınazar olunarak merkezî makamların murakabesi usulünün tesisini imkân dahiline sokan sebepler ve ihdas olunan yeni merkezî murakabe uzuvları ve İngiliz halk efkârının bu konuda uğradığı değişiklik A. V. Dicey’nin Law and Public Opinion in England adlı eserinde etraflı bir surette izah münakaşa olunmuştur.

Bu itibarla, 1834 tarihli Yoksullara Yardım Kanununa (Poor Law) mahallî idarelerin bu konudaki iş ve çalışmalarını denetlemek göreviyle ödevli merkezî bir komisyon kurulması hakkında hükümler konmuştur. Her ne kadar bu komisyon halk tarafından sevilmemiş idiyse de vazifesini o kadar güzel başarmıştı ki. merkezî murakabenin lüzum ve faydası herkes tarafından kabul ve tasdik edilmişti. Bu sebeple 1847 yılında bu komisyonun yerine Yoksullara Yardım Kanunu Konseyi adıyla kabine üyelerinden müteşekkil ve bir başkan ile dört üyeden mürekkep bir uzuv vücade getirilmişti. Bu suretle parlamento ile bu hey'et arasında doğrudan doğruya temas imkânı da sağlanmış oldu. Bir rubu asır sonra, 1871 de Yoksullara Yardım Kanunu Konseyi yeniden teşkilâtlandırıldı. Ve Mahallî İdareler Konseyi ünvanını aldı. Belediyelerin geniş ölçüde mürakabesi de bu kurula tevdi olundu. Bununla beraber, bu konsey ismi var cismi yok bir kurul hâlinde kaldı. Çünkü, kurulun bütün görevlerini yalnız başkan görüyordu. Konseyin kabine üyelerinden alınan diğer âzası sadece üyelik ünvanını taşıyorlar ve işlerle fiilen meşgul olamıyorlardı. Sonradan çıkarılan kanunlarla konseyin görev ve yetkileri o kadar genişledi ki İngiliz belediyeleri üzerinde mürakabe salâhiyetini haiz bulunan çeşitli merkezî uzuvlarının en kuvvetlisi haline geldi. Yarım asırlık bir hayat ve tarihten sonra 1919 yılında Mahallî İdareler Konseyi ortadan kaldırıldı, görev ve yetkileri de yeni kurulan Sağlık Bakanlığına devir ve tevdi olundu (2).

Bu yoldaki hareket, Yoksullara Yardım Komisyonu kurulması ve Mahallî İdareler Konseyinin ihdasiyle kalmadı. 1848 yılında memlekette sağlık işleri sahasında yapılan ıslâhatta yüksek Sağlık Şûrası kurulmuştu. Bu Şûra on yıl vazife gördükten sonra ilga olundu, görev ve yetkileri de diğer merkezî dairelere taksim ve tevzi olundu. Mahallî maarif işlerini mürakabe etmek üzere merkezde komiteler ihdas edildi. Daha sonra bunlar birleştirilerek tek bir merkezî kurul vücade getirildi. Buna Maarif Şûrası veya Maarif Nezareti (Board of Education) adı verildi. Bunun gibi diğer iki özel komisyonun birleştirilmesiyle de Tarım Bakanlığı veya Ziraat Şûrası (Board of Agriculture) kuruldu. Bundan başka, mevcut bazı merkez dairelerine de tedrici bir surette mürakabe vazifeleri verildi. Meselâ, bu arada on dokuzuncu yüzyılın başlangıcında faal bir bakanlık olmaktan çıkmış bulunan İçişleri Bakanlığı (Home Office) Mahallî zabıta teşkilâtının nezaret ve mürakabesinde üzerine önemli vazifeler aldı. Eski Ziraat ve Ticaret Şûrası (Council for Trade and Plantations) aslî vazifelerinin birçoğunu üzerinden attıktan ve yeni adıyla ve yeni görevlerle

² Mahallî İdareler Konseyi 1919 yılında ilga edildiği vakit bir başkan ile sekiz üyesi vardı. Konseyin bütün görevlerini de başkan yerine getiriyordu. Konseyin üyeleri kabineye dahil zatlardan bulunduğu için aslî vazifeleriyle meşgul oluyorlar ve Konseyin işleriyle ilgilenmiyorlardı.

Ticaret Nezareti (Board of Trade) olarak faaliyete geçince mahallî idarelerin kamu faydasına giriştikleri teşebbüs ve işletmelerin mürakabesini üzerine almış oldu. Nihayet, 1912 yılında doklar, kanallar, tramvaylar, omnibuslar gibi ulaştırma vasıtaları üzerinde çeşitli mürakabe salâhiyetlerine mâlik olarak Ulaştırma Bakanlığının teşkili gelir. Bunlardan başka, Has Şûra (Privy Council) yı da zikretmek lâzımdır. Bu Şûra yine eskisi gibi kasaba beratlarının verilmesiyle meşgul olmaktadır. Diğer merkezî bir makam, Bayındırlık İstikraz Kurulu (Public Works Loan Board) belediyelerin çeşitli kamusal teşebbüsleri için yapacakları istikrazlar hakkında Hâzineye mütalâa vermekte bulunmuştur. Belediye idareleri üzerinde ve çeşitli konularda nezaret ve mürakabe salâhiyetini haiz bulunan merkezî makamlar bunlardan da ibaret değildir. Maliye Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı, Emekli İşleri Bakanlığı gibi daha bazı merkez dairelerinin de belediyeler üzerinde belli mürakabe ve nezaret hak ve salâhiyetleri mevcuttur.

Ondokuzuncu yüzyıl boyunca İngiltere’de belediyelerin merkezden denetlenmesi hususunda teessüs ve inkişaf eden usul ve sistem işte bu merkezî nezaret ve mürakabe makam ve mercilerinin eseridir ⁽³⁾. Bu itibarla, bunların bünye, vazife ve salâhiyetlerinin kısaca izahı icabetmektedir.

Belediye İdareleri Üzerinde Nezaret ve Mürakabe Salâhiyetini

Haiz Bulunan Bugünkü Merkez Daireleri

I. — Sağlık Bakanlığı (Ministry of Health)

Sağlık Bakanlığı, evvelce de beyan olunduğu gibi, 1871 yılından 1919 yıla kadar vazife ifa etmiş bulunan Mahallî İdareler Kurulu (Local Government Board) nun yerine geçmiş bulunmaktadır ⁽⁴⁾. 1919 tarihli Sağlık Bakanlığı Kanunu ile bu yeni bakanlığa Mahallî İdareler Kurulunun haiz olduğu bütün görev ve yetkilerle beraber Maarif ve İçişleri Bakan-

³ Bu konudaki usul ve sistemin gelişmesi, Redlich ile Hirst’in Local Government in England adlı eseriyile M. R. Maltbie’nin English Local Government of Today adlı eserinde gayet güzel bir surette irdelenmiş ve ortaya konmuş bulunmaktadır

⁴ Mahallî idareler Kurulunun tarihi ve zamanında başardığı güzel işler kendisinin neşrettiği yıllık raporlardan ve W. A. Casson’un Decisions of the Local Government Board adlı eserinden tetkik ve mütalâa olunabilir. Fakat, konunun umumî olarak tetkik ve münakaşası M. R. Maltbie’nin üç ayda bir defa neşredilmekte olan Siyasî İlimler Dergisinin (Political Science Quarterly) XIII üncü cildinin 232 nci sayfasında çıkan yazısıyla Litniby’nin Mahallî İdareler Hukuku Ansiklopedisi (Encyclopedia of Local Government Law) indeki Mahallî İdareler Kurulu (Local Government Board) makalesinde yapılmış bulunmaktadır.

lıklarının az veya çok umumî sıhhatla alâkalı çeşitli nezaret ve murakabe vazifeleri de devir ve tevdi olundu. 1919 tarihli kanunla Sağlık Bakanlığı hassatan aşağıdaki görev, ödev ve yetkileri elde etmiş oldu:

a) Mahallî İdareler Kurulunun haiz olduğu bütün görev ve yetkileri, bunlardan yalnız mahallî idarelerin tramvay, demiryolu, liman ve otel inşası için yapılacak istikrazlar istisna edilmiş ve bu görev Ulaştırma Bakanlığına tevdi olunmuştur.

b) Sigortalar Kurumu üyelerinin (Insurance Commissioners) haiz oldukları bütün görev ve yetkileri,

c) Çocukların sağlık muayeneleri ve analık yardımları hususlarında Millî Eğitim Bakanlığının haiz olduğu bütün görev ve yetkileri,

d) 1902 ve 1918 tarihli Ebeler Kanunlarıyla (Midwives Acts) Has Şûra (Privy Council) ile başkanına verilmiş olan bütün yetkileri,

e) 1908 tarihli Çocuklar Kanunu (Children Act) ile İçişleri Bakanlığının (Home Office) haiz olduğu bütün yetkileri,

f) Delilerin ve akıl zayıflığına müptelâ olanların nezaret altında bulundurulması, Kanun bu hususta cevazı mutazammın bir hüküm taşıyordu. Bu görevin İçişleri Bakanlığından bu bakanlığa devri ancak 1920 yılında tahakkuk etmiştir.

g) Hasta askerlere ihtimam gösterilmesi ve bunların tedavileri, (Bu görev Bakanlar Kurulu kararıyle Emekli İşleri Bakanlığı Ministry of Pensions) na devir ve tevdi olunabilir.)

h) Halkın sağlığı ile ilgili olmak üzere herhangi bir devlet dairesinin haiz bulunduğu görev ve yetkileri.

Yeni kurulan bu daireye bugün verilmiş olan Sağlık Bakanlığı adı, eski adı olan Mahallî İdareler Kurulu kadar uygun düşmemektedir. Zira, Sağlık Bakanlığı her ne kadar kelimenin tam mânasile halkın sağlık işleriyle de uğraşmakta ise de bu bakanlık aynı zamanda yoksullara yardım, belediye sınırlarını tayin ve tesbit, belediye istatistikleri toplamak, belediye istikrazlarını tasvip, belediyelerin hesaplarını tetkik ve teftiş etmek gibi hususlarla da meşgul olmaktadır. Fransa'da olduğu gibi bu bakanlığı, İçişleri Bakanlığı (Ministry of Interior) diye adlandırmak daha doğru olabilirse de İngiltere'de yalnız mahallî zabıta işlerinde salâhiyet sahibi bulunan bir İçişleri Bakanlığı (Home Office) bulunduğu cihetle, yeni kurulan bu daireye bu adın verilmesi karışıklığa sebep olabilir. Büyük Britanya'da belediye tekbir bakanlık meşgul olmaz. Şüphesiz, .Sağlık Bakanlığı belediye işleriyle daha yakından ilgilidir. Fakat, diğer bakanlıklar ve merkezî dairelerde bu bakanlık kadar ve hattâ belki de daha fazla mahallî idareler üzerinde murakabe ve nezaret hakkını haizdir.

Sağlık Bakanlığının Teşkilâtı

Sağlık Bakanlığının başında kabine üyelerinden birisi bulunur ⁽⁵⁾. Diğer Bakanlar gibi Sağlık İşleri Bakanı da Başbakan tarafından intihap ve tayin olunur. Sağlık İşleri Bakanının da parlamentonun iki meclisinin birisinde bir sandalyası vardır. Fakat, daha çok Avam Kamarasında yer alması âdet hükmündedir. Sağlık Bakanının görevi siyasidir. Bu itibarla kabinede değişiklik olunca o da yerini terkeder. Bakanın maiyetinde birinci ve ikinci müsteşarlar, müsteşar muavinleri, müfettişler, murakıplar, her çeşitten uzmanlar da dahil olduğu halde geniş ölçüde sürekli bir personel kadrosu bulunur. Bunların çoğu devlet memurları statüsüne göre atanır ve aşağı derecelerden üst derecelere terfi yoluyla tayin edilir. Bu memurlar heyeti sürekli olup kabine gelip gittikçe bu personelde değişiklik pek de vuku bulmaz ⁽⁶⁾.

Sağlık Bakanlığının Görev ve Yetkileri

Sağlık Bakanlığı, her ne kadar yetkilerini esas itibariyle Mahallî İdareler Kurulu (Local Government Board) un ihdas ve tesisine mütedair bulunan 1871 tarihli kanun ile 1875 tarihli Umumi Hıfzıssıhha Kanunu (Public Health Act) ndan almakta ise de bu bakanlığın kurulmasına dair olan 1919 tarihli kanun bu yetkilerde önemli değişiklikler yapmıştır. Bununla beraber, bu son kanun bakanlığın çeşitli görevlerini tamamiyle ve birer birer saymaya da özenmemiştir. Eğer böyle bir teşebbüse girişmiş olsaydı parlamentoyu şaşkırtmış olurdu. Bundan başka, bakanlığın görevlerinin birer birer tadât edilmesi büyük bir fayda da sağlamış olmazdı. Zira, bu tadât bir kaç yıl içinde nâkıs ve sıhatsız bir hâle gelmiye mahkûmdu. Çünkü, parlamentonun çıkardığı kanunların her hangi bir maddesiyle Sağlık Bakanlığına munzam salâhiyetler vermediği veya yeni ödevler yüklediği her hangi bir toplantı devresinin geçtiğini görmek çok nâdirdir. Böylece, bakanlığı nişleri sürekli bir şekilde gittikçe çoğalmakta ve genişlemektedir. Bakanlığın görev ve yetkilerinin bu genişleme ve çoğalması o kadar karışık bir hâl almış ve o kadar çeşitlenmiştir ki, bunlar hakkında yalnız bakanlığın uzmanları açık bir fikir ve bilgi sahibidirler.

⁵ Sağlık Bakanlığının teşkilatı, görevleri ve çalışma tarzı hakkında daha fazla malûmat almak için Sır Arthur Eewsholme'ün The Ministry of Health adlı eserine müracaat olunmalıdır.

⁶ Parlamento müsteşarının mevkiî siyasî olduğu için buna istisna teşkil eder. Binaenaleyh, parlamento müsteşarı sürekli memurlar heyetine dahil değildir.

Böyle olmakla beraber bu bakanlık tarafından görülen işleri teşriî, İdarî, istişarî ve malî nitelikte olmak üzere genel olarak dört zümrede toplamak kabildir.

I. Sağlık Bakanlığının Teşriî ve Tanzimi Mahiyetteki

Görev ve Yetkileri

A) Yoksullara Yardım Konusundaki Görevleri :

Sağlık Bakanlığı, Mahallî İdareler Kurulunun haiz bulunduğu önemli yetkilerden İdarî makamların nizamnameler koymak yoluyla teşriî tasarruflarda bulunmak salâhiyetini de tevârüs etmişti. Bu konudaki yetki bilhassa yoksullara yardım hususunda İngiltere’de câri usulde kendisini göstermektedir (7).

⁷ İngiltere’de uygulanan İçtimaî yardım sistemi ile teşkilât ve tarihi hakkında fazla bilgi almak isteyenler, Sir George Nicholls ile Thomas Mackay’in History of the English Poor Law (3 vols. London, 1912) adlı eseriyle P. F. Aschrott’un The English Poor Law System, Past and Present adlı eserine, T. W. Fowle’in The Poor Law adlı kitabında müracaat edebilirler.

YABANCI MEVZUAT

ROMANYA’NIN 1938 TARİHLİ MÜLKÎ VE MAHALLÎ İDARELER KANUNU (1)

Çeviren :
Vecihi TÖNÜK
Danıştay Üyesi

KESİM : 2

Gelirler

Madde 162 — Bölge ve komünlerin gelirleri, âdi, fevkalâde ve tahsisi ciheti belli olmak üzere üçe ayrılır.

Âdi gelirler, vergi ve resimlerden, beledi teşebbüs ve İktisadî faaliyetlerle emval ve emlak gelirlerinden tahassul eder.

Fevkalâde gelirler, emval satışından, bağışlama ve vasiyetlerden, kapanan bütçe yılı bakayasiyle bütçede derpiş edilmemiş bulunan sair arazi ve tesadüfî tahsilâtan hasıl olur.

Tahsisi ciheti belli olan gelirler, bunları ihdas eden kanun veya tasarrufla bu mahiyet izâfe edilmiş olan gelirlerden ibarettir.

S. I. — Âdi Gelirler

Madde 163 — Vasatasız Vergiler Kanunuyla konmuş bulunan hükümler hilâfına aşağıdaki âdi gelirler, bundan böyle sınırları dahilinde tahsil edilen komünlere tahsis olunmuştur :

- a) Ziraî işletmelerin gelirleri üzerine konmuş bulunan verginin yüzde on ikisi,
Reji tarzında işletilen ziraî mülkiyetler üzerine konmuş bulunan verginin yüzde ondokuzu,
Kiraya verilmek suretiyle işletilen ziraî mülkiyetler üzerine konmuş bulunan verginin yüzde yirmisi,
Ortakçılıkla işletilen ziraî mülkiyetler üzerine konmuş bulunan verginin yüzde otuz yedisi,
İşletilen ormanlar üzerine konmuş bulunan verginin yüzde yirmisi,
Ziraata elverişli bir hâle koymak için işletilen ormanlar üzerine konmuş bulunan verginin yüzde yirmi sekizi.
- b) Komün sınırları dahilinde meyvalardan imâl edilen rakı ve müştaqları üzerine konmuş bulunan istihlâk vergisinin yüzde yirmibeşi,
- c) Komün İşletmeleri hakkındaki kanun hükümlerine tevfikan verilecek pay.

¹ İşbu kanunun baş tarafı İdare Dergisinin 206, 208-209 ve 217 nci sayılarındadır.

Bu paylar, tahsilât yapıldıkça doğrudan doğruya komün veznesine yatırılır.

Komün işletmelerinin üzerine konmuş ve komünlerce tahsil edilmiş bulunan vergi hasılasının yüzde ellisi bölgeye aittir ve tahsilât yapıldıkça bölgeye verilir.

Madde 164 — Ziraî işletmelerin gelirleri üzerine konacak vergiyi, komünler tahrir esasına göre vazedirler.

Gelirlerin tahmini, hektar hesabıyla ve işletmenin mahiyetine veya bölgesine göre hektar başına vasatı gelir tesbit olunarak Vasitasız Vergiler Kanununun tayin ettiği usul ve şeraite tevfikân yapılır.

Arazi tahriri her beş yılda bir defa yapılır.

Takdir Komisyonları, köy komünlerinde bucak müdüründen, Vasitasız Vergiler Kanununun 77 nci maddesine tevfikân mükellefler tarafından tayin olunacak bir salgıt (murahhas) ile bölgenin bir salgıtından kurulur. Şehir komünlerinde, bucak müdürünün yerine komün başkanı tarafından maliye servisine mensup memurlar arasından tayin edilen bir salgıt kaim olur.

Komisyonlar vazifelerini, Vasitasız Vergiler Kanunu hükümleriyle işbu kanunun uygulanması tarzını gösteren tüzük hükümlerine ve İçişleri Bakanlığının önergelerine (talimatına) tevfikân yaparlar.

Takdire müteallik ihbarnamelerin tebliği üzerine mükellefler Vasitasız Vergiler Kanuniyle derpiş edilmiş bulunan müddet ve şartlar içinde yapılan takdire itiraz edebilirler.

İtirazlar bir İstinaf Komisyonu tarafından incelenir. Bu komisyon:

a) Sulh yargıcı,

b) Bölgenin bir salgıtı,

c) Vasitasız Vergiler Kanununun 77 nci maddesindeki şartlara göre mükellefler tarafından tayin edilmiş bulunan bir salgıtın tereküp eder.

İstinaf komisyonu, Vasitasız Vergiler Kanuniyle derpiş edilmiş bulunan usule tevfikân tetkikler yapar ve karar verir.

Vasitasız Vergiler Kanununun bu verginin tespit, tahmin ve vaz'ı hakkındaki hükümlerinden işbu kanun hükümlerine mugayir olmayanları mer'î ve muteberdir.

Madde 165 — Komünlerle bölgeler, Vasitasız Vergiler Kanuniyle derpiş edilmiş bulunan hadler içinde kalmak şartıyla, ziraî vergiler hariç olmak üzere, aslı vergilere kendi lehlerine munzam kesirler ihdas ve vazedebilirler.

Bölgelerle komünler, İçişleri ve Maliye Bakanlıklarının müsaadesiyle ve yalnız mahallî menfaatler için girişilen büyük işler veya komün

bütçelerinin muvazenesinin sağlanması maksadıyla muvakkat mahiyette tamamlayıcı munzam hisseler de tesis ve ihdas edebilirler.

Madde 166 — Komünler masraflarını kapatmak maksadıyla işbu kanunun tamamlayıcı bir parçasını teşkil eden merbut tabloda gösterilmiş olan hadeler dahilinde vergi ve resimler ihdas edebilirler.

Madde 167 — Komünler, aşağıda yazılı konular için tüzüklerle resim ihdas ve vazededebilirler :

a) Belde halkının özel surette faydalanmaları için teşkilâtlandırılmış çeşitli hizmetler veya yolların ağır nakliyat için istisnâ tarzda kullanılması veyahut doğrudan doğruya veya bilvâsıta ifa olunan hizmetlerden faydalanılması, tanzifat ve tenvirat hizmetleri, kanal ve su servisleri, hayvan kesimi, lâğım temizlenmesi, eşyanın ölçülmesi, bacaların temizlenmesi, ekmek imâliyle ölçülerin denetlenmesi ve sair suretlerle fertlere yapılan hizmetler karşılığı olmak üzere vazedecek resimler.

(Komünler belde halkının istifadesi için teşkilâtlandırılmış bulunan hizmetlerin mecburiliği esasını koyabilmek hakkına malikdirler.)

b) Komün meclisleri, su baskını, yangın, karların kaldırılması ve umumî felâketler gibi hal ve vaziyetlerde istisnâ ve muvakkat mahiyette olmak üzere aynî ve bedenî hizmet ve mecburiyetler koyabilirler.

Komün meclisleri, komün yollarının onarılması için de aynî ve bedenî mükellefiyetler ihdas edebilirler. Bu mükellefiyet, yılda beş günü geçemez. Bedenî mükellefiyeti yerine getirmeyenler buna karşılık olmak üzere her bir çalışma günü için elli ley hesabıyla nakdî bir mükellefiyete tabi tutulurlar. Bedenî mükellefiyeti yerine getirmek istemiyenler ise her bir çalışma günü için yetmişbeş ley öderler.

Küçüklerle kadınlar ve altmış yaşını geçkin erkekler bu mükellefiyetten muafırlar.

Madde 168 — Hiçbir âmme idare ve müesseseleri komünlerce ifa olunan hizmetlerin karşılığı olan resimleri ödemekten muaf ve müstesna tutulamazlar.

Komün makam veya işletme idareleri tarafından tesbit ve tayin olunacak belli bir nisbet ve miktar üstünde istihlâkâtta bulunan veya belli bir haddi aşan derecede hizmetlerden faydalanan kamu idare ve müesseseleri için tercihli tarifeler yapılır.

Madde 169 — Menkul ve gayrimenkul malların işletilmesinden hasıl olan gelirler ile âmme emlakının muvakkat işgalinden doğan gelirler de âdi gelirler arasında yer alır.

Madde 170 — Komün teşebbüsleri, bu husustaki özel kanun hükümlerine göre idare olunur.

Bölge ve komünlerin İktisadî bir nitelik taşıyan ve yukarıki fıkrada derpiş olunan teşebbüslerden farklı bulunan teşebbüsleri Devlet Malları ve İşletmeleri Kanunları hükümleriyle özel kanunlar hükümlerine tevfikan idare olunurlar.

§ 2 — Olağanüstü Gelirler

Madde 171 — Menkul ve gayrimenkul malların satışından, tahsisi ciheti bildirilmeksizin yapılan hibe ve vasiyetlerden hasıl olan gelirler fevkalâde gelirler arasında yer alır ve münhasıran gayrimenkul alımına özgülenir.

§ 3 — Tahsisi Ciheti Belli (Özel Özgül eme Yeri) Olan Gelirler

Madde 172 — Belli ve özel harcama yeri olan gelirler bu yerlerden başka bir yere harcanmazlar.

Devlet veya herhangi bir kimse tarafından belli bir amaç için yapılan para yardımları ancak ve ancak bu maksat ve gaye uğrunda harcanır.

Madde 173 — Komünlerle bölgeler, yeni hizmetler ihdas ve idâmesi yahutta kamu nef'ine olmakla beraber bölgenin veya komünün bir parçasının veya bir mahalle veya sokağın özel surette faydalanacağı ve âdi gelirlerle karşılanmasına imkân görülmeyen ameliyat ve inşaat için özel iştirak hisseleri tarh ve tahsil edebilirler.

Bu iştirak hisseleri, yalnız ihdas ve idâme olunan ameliyat ve hizmetten özel surette istifade eden sâkinlerden tahsil olunur.

İştirak hisselerinin mükelleflere tarh ve taksimi ve yürürlükte kalacağı süre ilgili makamlar tarafından ve önceden alâkalılarla konuşulup görüşülerek kararlaştırılır.

İştirak hisselerinin tevzi ve taksimi mümkün mertebe yapılacak iş ve hizmetten faydalanma derecesine göre tayin ve tesbit olunur.

İştirak hisseleri, ilgililerin çoğunluğu tarafından onanınca herkes hakkında mecburî bir mahiyet iktisâb eder ve Vergi Kütüklerine kaydolunur.

§ 4 — İstikrazlar

Madde 174 — Komünlerle bölgeler tarafından istikraz yapılmasına bunların meclisleri karar verir ve kır komünlerinki vali ve şehir komünlerinki genel vali tarafından onaylanır. Münisilerle hava tebdili ve banyo yeri olan komünlerle bölgelerin meclislerinin istikraz akdi hakkındaki kararları İçişleri Bakanınca onaylanır.

Şayet istikraz edilecek meblâğın miktarı, âdi bütçenin beşte birini aşmakta ise bunun kanunla onaylanması lâzımdır.

Hiç bir halükârda istikrazın miktarı iki yıllık âdi gelir miktarını aşamaz.

Bayındırlık sözleşmeleri ile imtiyazları ve satınalma mukaveleleri ve ödeme süresi bir malî yılı aşan tediyeleri gerektiren diğer bütün işler ve teşebbüsler istikraz hükmündedir ve aynı kanunî merasime tabidir.

Yıllık ödeme miktarlarının bütçe gelirleri ile ödenmesi imkân dahilinde bulunduğu önceden tesbit ve tayin edilmeksizin hiçbir istikraz akdi onaylanamaz.

Yıllık taksitler, başka bir yere özgülenemez ve istikraz itfa edilinceye kadar mecburî gider niteliğini taşımak suretiyle gider bütçesinde yer alır.

KESİM : 3

Giderler

Madde 175 — Mahallî idarelerin giderleri, âdi gideler, olağanüstü giderler ve harcama yeri belli olan giderler diye üçe ayrılır.

§ 1 — Âdi Giderler

A. — Genel Hükümler

Madde 176 — Âdi giderler, mecburî ve ihtiyarî olmak üzere ikiye ayrılır. İhtiyarî giderler, mecburî masraflar ödendikten sonra âdi gelirlerle karşılanır.

B. — Komünler için mecburî giderler şunlardır :

I. — Teşkilâtın işlemesi için gerekli masraflar :

- 1 — Aylık ve ödenekler,
- 2 — Seçim, nüfus yazımı, medenî hal ve kalem masrafları,
- 3 — Resmî Gazete ve Bölge Belletenine abonman ücreti,
- 4 — Bina kiralari,
- 5 — Malların idaresi ve binaların İçişleri Bakanlığı Sigorta Sandığına sigorta ettirilmesi için gerekli masraflar,
- 6 — Ekonomik teşebbüslerin işletilmesi giderleri,
- 7 — Komün borçlarının itfası için ödenecek yıllık taksitler,
- 8 — Köy komünlerinde bekçilik giderleri,
- 9 — Sistemleştirme plânlarının yıllık iştirak hisseleri,

10 — Hava taarruzlarına karşı aktif ve pasif korunma tesisatı vücade getirilmesine ve malzeme mübayasına ve hava meydanları inşa ve işletilmesine tahsis edilmek üzere âdi gelirlerin yüzde üçü nisbetinde ayrılacak iştirak payı,

II. — Öğretim ve din işleri giderleri :

- 1 — İlkokullar için bina tedariki, ısıtma ve aydınlatma masrafları,
- 2 — Kiliselere yardım,
- 3 — İnsan ve hayvan mezarlıkları tesis ve idâme masrafları,

- 4 — Mecburî İctimaî yardım giderleri,
- 5 — Kültürel ve sosyal tesislere yardım giderleri.

III. — Yollar giderleri :

- 1 — Komün yollarının personel giderleri,
- 2 — Komün yol ve köprülerinin tesis ve idâme masrafları,
- 3 — Komün yollarının ağaçlanacak mntakalarının ağaçlandırılması ve bakımı giderleri,
- 4 — Yolların ve işaret vericilerin aydınlatılması giderleri.

IV. — Tarım ve zootekni giderleri :

- 1 — Komün veterinerlerinin personel masrafları,
- 2 — Hayvan ve nebat hastalıkları ile mücadele ve tedavi giderleri,
- 3 — Tohumluk hayvanların tedarik ve bakımı giderleri.

V. — Sağlık işleri ve sosyal yardım giderleri:

Ziraî işletmeler hasılatının yüzde üçünü geçmiyecek nisbet ve miktarda sağlık işleri için tesis olunan fondaya nakdî yardım sağlanır.

Şehir komünlerinde, yukarıki fıkrada yazılı masraflardan başka bulunmuş çocuklara, manen metruk küçüklere, fakirlere ve mâtüllere yardım masraflarının da mecburî giderler arasına konması lâzımdır.

C. — Bölgenin Mecburî Giderleri

Madde 177 — Aşağıdaki giderlerin bölge bütçesine konması mecburidir;

I. — Teşkilâtın çalışma ve işleme giderleri :

- 1 — Aylıklar ve ödenekler,
- 2 — Bölgenin kirası altında bulunan yerlerin kiralari,
- 3 — Büro, seçim ve temsil giderleri,
- 4 — Malzeme masrafları, (Resmî Gazete ile Bölge Belletenine abonman giderler ve neşriyat masrafları ile matbualar mübayaası esmanı ve saire)
- 5 — Bölgeye ait binaların idare ve idâme masrafları ile bunların İçişleri Bakanlığı Sigorta Sandığına sigorta ettirilmesi giderleri,
- 6 — Teşebbüslerin işletilmesi giderleri,
- 7 — Bölge tarafından aktedilmiş bulunan istikrazların yıllık amortismanları,
- 8 — Köprü ve yolların inşa ve idâme giderleri,
- 9 — Koruyucu tababet ve sağlık giderleri,
- 10 — Nebat ve hayvan parazitleriyle mücadele malzemesi giderleri,

11 — Hava taarruzlarına karşı aktif ve pasif korunma giderleri,

12 — Mecburî sosyal hizmetlere nakdî yardımlar.

KESİM : 4

Özel Hükümler

Madde 178 — Karşılığının para olarak mevcut bulunduğu sıhhatla tayin ve tesbit edilmeksizin mahallî idarelere işbu kanunla derpiş ve tahmil edilmiş bulunan mükellefiyetler dışında hiçbir mükellefiyet yükletilemez. Aksi takdirde bölgelerle komünler bu gibi masraflar için bütçelerine ödenek koymaktan istinkâf etmek hakkına maliktirler.

BÖLÜM : II

Bütçenin İcra ve Murakabesi

KESİM : I

Genel Hükümler

Madde 179 — Önceden Muhasebe Şefinin yazılı fikir ve mütalâası alınmadan hiç bir masraf taahhüdüne girişilemez. Muhasebe şefleri, lüzumlu ödeneğin mevcudiyet veya ademi mevcudiyetini göstermeye ve bildirmeye mecburdurlar.

Komün noterleri (bucak müdürleri), köy komünlerinin gelir ve giderlerinin muhasebe şefleridirler. Komünleri, komün tahsildarları marifetiyle ve bunların bulunmadığı yerlerde komün başkanının tayin edeceği kâtipler veya diğer memurlar tarafından tahsil ve cibayet olunur.

Muhasebe şefleri, bütçenin her maddesine taallük eden bütün tediye taahhütlerini tescil etmek için bir defter tutmaya mecburdurlar.

Usulü dairesinde tanzim edilmiş bir tediye emrine müstenit olmadıkça mahallî idareler nam ve hesabına hiçbir tediye yapılamaz.

KESİM : 2

Mahallî İdarelerin Mallarının Borç için Takibi Usulü

Madde 180 — Komünlerle bölgelerin menkul ve gayrimenkul malları ile gelirleri yalnız Millî İktisat ve Posta çekleri Sandığı, Komünler ve İller İtibar Sandığı, İçişleri Bakanlığı Sigorta Sandığı, Mevduat Sandığı ile Genel Emekli Sandığı tarafından ve ancak bu müesseselerce komünlerle bölgelere yapılmış olan ikrazlar sebebiyle veya Genel Emekli Sandığı nam ve hesabına bu idarelerce maaş ve ücretlerden yapılan tevkifattan dolayı borç için takip olunabilir.

Diğer borçların alacaklıları, tahakkuk etmiş, tasfiyesi gerekli ve ödenmesi zamanı gelmiş ve kanunî yollarla veya icrası lâzım bir vesika ile mevcudiyeti sabit bulunan alacaklarını, yapacakları müracaat tarihini takip eden yıl bütçesine konacak tahsissattan ve müracaat sırasına göre tahsil ve takip edebilmek yetkisine sahiptirler.

Şu kadar ki bu kabil borçların ödenmesi için bütçeye konacak ödenek miktarı âdi gelirlerin onda birini aşamaz.

Daha evvelki yıllara ait bütçelere taallük eden borçlar her yılın bütçesine bu borçların toplamının beşte biri nisbetinde ödenek konmak suretiyle işbu kanunun neşrinden itibaren beş yıl içinde tediye ve tasfiye olunur.

İşbu kanunun tatbikatı neticesi olarak mülga sancakların bütün hak ve borçlarının itfası için istisnaî bir tarzda ve istikrazlar hakkındaki kanunî hükümlere uymak şartıyla ve İçişleri ile Maliye Bakanlığının tasvibi alınmak suretiyle tahvilât ihraç edebilirler. Bu tahvillerin alacaklılar tarafından tediye makamında kabulü mecburidir. İşbu tahviller, faize tabi olup 10-30 yıl içinde itfa olunur.

Tahvillerin hamilleri, hazine bonolarının hamillerinin haiz buldukları bütün haklardan faydalanırlar.

İşbu kanunun hükümlerine aykırı olarak mahallî idarelerin mallarının borç için takip ve haczi memuriyet vazife ve salâhiyetini suiistimal sayılır ve Ceza Kanununun 245 inci maddesine tevfikân cezalandırılır.

KESİM : 3

Gelirlerin Tarh, Tahakkuk Ve Tahsili

Madde 181 — Mahallî idarelerin, ziraî işletmeler vergisi hariç olmak üzere vasıtasız vergilerle vasıtalı vergilerden tahassul eden gelirleri Maliye Bakanlığının salâhiyetli organlarının tahakkuk ettirilir.

İşbu kanuna bağlı cetvelde derpiş ve irae olunan komün vergi ve resimleriyle mahallî mükellefiyetlerden hasıl olan gelirler, mahallî idarelerin kendi yetkili uzuvları tarafından tarh ve tahakkuk ettirilir.

Madde 182 — Mahallî idarelere ait vergi ve resimleri tarh ve tahakkuk ettirecek komisyon :

a) Şehirlerde, maliye servisinden komün başkanınca tayin edilen bir salgtı (delegue) ile Vasıtasız Vergilerin Tevhidi Hakkındaki Kanunun 77 nci maddesine tevfikân mükellefler tarafından seçilen salgtıdan,

b) Köy komünlerinde bucak müdürü ile komün başkanı tarafından tayin edilen bir komün meclisi üyesinden, tereküp eder.

Madde 183 — Tarh ve Tahakkuk Komisyonunun kararlarına karşı yirmi gün içinde istinafen itiraz olunabilir. İtiraznameler, komün başkanına verilir. Komün başkanı, itirazları, İstinaf Komisyonuna tevdi eder.

İstinaf Komisyonu, sulh yargıcının başkanlığı altında komün başkanının bir salgtı (delegue; temsilci) ile Vasıtasız Vergiler, Kanununun hükümlerine tevfikân yirmi mükellefin adını ihtiva eden bir listeden sulh hâkimince ad çekme ile ayrılacak bir mükellefler salgtından teşekkül eder.

Bu ad çekmede bir de yedek ayrılır.

İstinaf süresinin başlangıcı, komün ve bölge idareleri için tarh ve tahakkuk tutanağının düzenlendiği ve mükellefler için tutanağın kendilerine tebliği tarihidir.

Köy komünlerinde, İstinaf Komisyonu, sulh mahkemesinin bulunduğu binada toplanır. Diğer komünlerde komisyonun toplanıp çalışacağı yeri komün başkanı tayin ve irae eder.

İstinaf Komisyonu kararları aleyhine Vasıtasız Vergiler Kanuniyle belli süre ve şartlar dahilinde mahkemeye müracaat olunabilir.

Madde 184 — Tarım vergisiyle işbu kanuna bağlı cetvelde derpiş ve irae edilmiş bulunan komün vergi ve resimleri, köy komünlerinde komün başkanıyla bucak müdürü ve kaymakamın ve şehir komünlerinde komün başkanının mürakabe ve mesuliyeti altında komün tahsildarları tarafından tahsil olunur.

Bölgelere verilmesi gerekli hisseler, tahsilât yapıldıkça peyderpey ilgili bölge nam ve hesabına maliye idaresine yatırılır.

Komün tahsildarları, Umumi Muhasebe Kanuniyle derpiş ve vaz edilmiş bulunan teminatı vermeye mecburdurlar.

Tahsilâtın vuku bulduğu tarihten itibaren üç gün içinde bölgenin hissesinin yatırılmaması fiili vazifeyi suiistimal sayılır ve Ceza Kanununun 245 inci maddesine tevfikân cezalandırılır.

Devlet vergilerinden ayrılarak komün ve bölgelere verilmesi gerekli hisseler, tahsilât vukubulur bulmaz Tahsilât Dairelerince derhal komün ve bölge idarelerine yatırılır. Aksi hal azli muciptir.

Genel valilerle komün başkanları veya tevkil edecekleri memurlar, bu mükellefiyetin ifa edilip edilmediğini tetkik ve mürakabeye yetkilidirler. Bu tetkik ve mürakabenin yapılabilmesi için tahsilât daireleri gerekli evrak ve vesika dosyalarını bunlara tevdi etmeye mecburdurlar.

Mahallî idarelere verilmesi gerekli paraların tahsilâtı müteakip otuz gün içinde bu idarelere verilmemesi fiili memuriyet vazifesini suiistimal suçunu teşkil eder ve bu suçun mürtekiği Ceza Kanununun 245 inci maddesine tevfikân cezalandırılır.

KESİM : 4

Kamuya Yararlı Kurumların Bütçeleri

Madde 185 — Mahallî idarelere bağlı kamuya yararlı kurumların bütçeleri ilgili mahallî idarenin meclisinin tasvibine sunulur.

Bu meclisler, kurumların kuruluş statüleriyle belli amaçlarını gerçekleştirmek maksadiyle bütçelerde değişiklikler yapabilirler.

KESİM : 5

Hesapların Kapatılması

Madde 186 — Mahallî idarelerin âmirleri, veznedar ve muhasebe şefleriyle varidat ve masraf hesaplarını, bütçe yılının hitamından itibaren üç ay zarfında kapatmaya mecburdurlar. Kesin hesaplar ve ayniyatın listesi (inventaire) ilgili mahallî idare meclisinin tasvibine sunulur.

Hesapların tetkik ve tasvibi, bütçenin tanzim ve tahriri hakkında cari olan usul ve şartlar dairesinde umumun ıttılâma arz olunur. Belli yerlere tâlik etmek suretiyle ilân ve itirazlarla hesapların tasdikinde bütçenin tasdiki için derpiş ve vazedilmiş bulunan usuller uygulanır.

Vesâyet uzuvlarının kesin hesaplar hakkındaki kararları işbu hesaplarla birlikte tetkik edilmek üzere Sayıştaya tevdi olunur.

Kesin hesapların Sayıştayda tetkik ve muhakemesi sırasında usul ve kanuna aykırılıklar görüldüğü takdirde, Umumi Muhasebe Kanuniyle Sayıştay Kanununun bu hususa taallük eden hükümleri dairesinde muamele yapılır.

Madde 187 — Mahallî idarelere bağlı kamuya yararlı kurumlara ayrı bir bütçeye ve sahip buldukları takdirde bunlar da kesin hesaplarını yukarıki maddelerde yazılı hükümlere uygun olarak düzenlerler.

Bu hesaplar da kurumların bağlı buldukları mahallî idarelerin hesaplarını tetkik ve tasdik ile görevli uzuvlar tarafından tetkik ve tasvip olunur.

KESİM : 6

Özel Hükümler

Madde 188 — Komünlerin tahakkuk memurları, kesin vergi kütüklerine göre tarım vergisinin miktarını bölgeye bildirmeye mecburdurlar. Bu mütalar, il merkezlerinde toplanır ve sonra bölgeye gönderilir.

Maliye Bakanlığının tahakkuk memurları, devlet vergilerinden komünlerle bölgeler lehine hasıl olan hisselerin miktarlarını mahallî makamlara bildirmeye mecburdurlar. Genel valiler, bu miktarların doğruluğunu tetkik ve murakabeyle mükelleftirler.

Madde 189 — Bayındırlığa, mübayaata, kiraya, işletmeye, imtiyaza müteallik olarak mahallî idarelerce yapılacak bütün sözleşmelerin açık artırma ve eksiltme usulüyle ve Devlet Muhasebesi Kanunu hükümlerine tevfikân ifası muktezi merasimin tamamen yerine getirilmesi suretiyle yapılması mecburidir.

Artırma ve eksiltmeler, bir komisyon marifetiyle yapılır. Bu komisyon, üç üyeden kurulur. Komisyon üyelerini ilgili idarelerin şefleri tayin eder. Üyelerden ikisi servis şefleri arasından, birisi de ilgili idarelerin meclislerinin seçilmiş üyeleri arasından tayin olunur.

Artırma ve eksiltme ile yaptırılan işi veya malzemeyi kabul edecek ve teslim alacak heyetlerde bulunacak meclis üyeleri, bu komisyona aza tayin edilemezler. Artırma ve eksiltme suretiyle yapılan ihâlelere müteallik muameleler, Merkez İhâle Ofisi Teşkilî Hakkındaki Kanun hükümlerinden müstesna tutulmak suretiyle ihâleyi yapan mahallî idarenin şefinin tasvibine sunulur.

Komün ve bölge meclisleri, üyeleri arasından ikisini kabul ve teslim heyetlerinde bulunmak üzere salgıt (delegue-temsîlci) olarak intihap ve tayin ederler.

Seçilecek bu üyelerden birinin mümkün mertebe kabul ve teslim edilecek malzeme ve işin mahiyetine göre uzman olan üyeler arasından seçilmesine dikkat edilir. Köy komünlerinde bucak müdürünün kabul ve teslim heyetlerinde bulunması mecburidir.

Madde 190 — Umumî meydan, cadde ve yolların istikamet ve güzergâhlarının tayin ve tanzimi sebebiyle hasıl olan ve üzerine bina inşası imkân dahilinde bulunmayan arsa parçaları artırma ve eksiltme hükümleri uygulanmaksızın teknik servis tarafından takdir ve komün başkanınca tasvip olunacak bedel mukabilinde bitişigindeki mülk sahibine satılır. Şayet, mülk sahipleri satın almaktan imtina ederlerse mülk sahiplerinin arsaları bu artıklarla birleştirilmek üzere istimlak olunur.

Bölgelerle münisipler ve komünler, vesayet uzuvlarının mezuniyetini almak şartıyla tebdil hava ve banyo yeri olan yerlerdeki arsaları hastahane, sanatoryum, istirahatthane, okul kampı, otel yapılmak üzere ve bu yerlerin güzelleştirilmesini ve inkişafını sağlamak maksadiyle ve tasdikli plânlarla belli parseller halinde pazarlıkla satabilirler.

BÖLÜM : III

Menkul ve Gayrimenkul Mallar ve Bunların

Defter ve Kütüklerinin Tanzimi

Madde : 191. - Her cüz'i - İdarî, menkul ve gayrimenkul mallariyle hukuk ve vعاibinin defterini tanzim eder. Bu defter, biri ilgili idarede kalmak ve diğeri vesayet makamına tevdi olunmak üzere iki nüsha olarak düzenlenir.

Gayrimenkul malların düzenlenecek defterine bunların evsaf ve hudutlarını gösteren plânların bağlanması lâzımdır.

Her mâli yılın sonunda vukua gelmiş bulunan bütün değişiklikler tesbit ve keyfiyetten vesayet uzuvları da haberdar edilir.

Defterler, mürakabe uzuvlarıncı tetkik ve doğruluğu tesbit olunur.

Mahallî idarelerin şefleri, vazifeye başladıkları zaman defterde yazılı menkul ve gayrimenkul malların mevcudiyetini ve ne halde bulduklarını tahkik ve tesbit ile mükelleftirler.

İşbu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde menkul ve gayrimenkul malların defterlerini tanzim etmeyen mahallî idarelerinin şefleri azl olunur.

DOKUZUNCU BAŞLIK

Mahallî İdarelerin Mürakabesi ve Vesayet Altında Bulundurulması

Madde 192 — Mahallî idareleri murakabe edecek uzuvlar şunlardır:

- a) İçişleri Bakanı,
- b) Genel Vali,
- c) Vali,
- d) Kaymakam.

Bu murakabe uzuvları, murakabe salâhiyetlerini meratip silsilesine tevfi kanunla icra ve istimal ederler.

Mahallî idarelerin vesayet uzuvları ise şunlardan ibarettir :

- a) Bükreş münisipi ile bölgeler hakkında İçişleri Bakanı,
- b) Münisiplerle banyo ve tebdil hava yeri olan komünler ve bölge merkezi olan komünler hakkında genel vali,
- c) Diğer komünler hakkında vali.

Kanunların vesayet uzuvlarının tasvip ve tasdikine lüzum gösterdiği işler hakkında vesayet salâhiyetini yukarıda gösterilen uzuvlar icra ve istimal ederler. Şu kadar ki, özel kanunlarla belli işler hakkında vesayet hakkını istimal edecek uzuvlar açıkça gösterilmiş bulunduğu takdirde bu salâhiyet, onlar tarafından istimal olunur.

Vesayet uzuvları, evrakı aldıkları tarihten itibaren otuz gün içinde kararlarını vermiye mecburdurlar.

Vesayet uzuvlarının tasvibine sunulacak işlerin evrak ve vesikalarını muhtevî dosyalarıyla gönderilmesi lâzımdır.

Vesayet uzuvlarınca otuz günlük süre içinde tasvip veya ademi tasvip sadedinde bir karar alınmaması halinde muamele tasvip edilmiş sayılır.

ONUNCU BAŞLIK

Dilekçe Verme ve Verilen Dilekçelerin Cevaplandırılması Usulü

Madde 193 — İçişleri Bakanlığı ile bütün mahallî idarelerde özel bir büro teşkil edilir. Bu büro, bakanlığa ve mahallî idarelere sunulan dilekçeleri özel bir deftere kayıt ve işbu kayıt tarihinden itibaren otuz gün içinde dilekçilerin dilekleri hakkında ilgili idarelerin bir karar almasını takip ve sonuçlarını da kendilerine ikametgâhlarında tebliğ eder.

Bucak müdürleri, köylüler tarafından kamu idarelerine hitaben yazılıp verilen dilekçeleri almaya ve bunları hemen mercilerine göndermi-

ye mecburdurlar. Bunun için gerekli posta ücretleri, dilekçi tarafından ödenir.

Doğrudan doğruya üst mercilere sunulan dilekçeler hakkında bu mercilerce hiç bir karar alınmaksızın yetkili ast mercilere gönderilir. Bu dilekçeler de yukarıdaki kaidelerle belirtilen usullere tabi tutulur.

ONBİRİNCİ BAŞLIK

Nihaî ve İntikali Hükümler

Madde 194 — İşbu kanun neşri tarihinden itibaren yürürlüğe girer. İki yıllık bir tatbikat süresi geçmeden evvel de tadel edilemez.

İşbu kanunun genel vali, vali, komün başkanı (maire), köy salğıtları (delegue de villages) ve mahallî idarelerin meclislerinin üyelerinin seçimine taallük eden hükümleri Bakanlar Kurulu karariyle tedricen uygulanır.

Mahallî idarelerin yeni meclisleri teşekkül edinciye kadar bunların görev ve yetkileri genel valilerle komün başkanları tarafından ifa ve istimal olunur.

İşbu kanunun neşri tarihinden itibaren iki aylık bir süre içinde valilerle kaymakamlar köy salğıtlarının da mütalâalarını alarak bu kanun hükümleri dairesinde komünlerin gelir durumlarını tetkik ve teftiş etmekle ödevlidirler. Kanun hükümleri dairesinde salğıt göndermiye hakkı olan köyleri belirtmek de vali ve kaymakamlara aittir.

Köy komünlerinin başkanlarıyla köylerin salğıtlarının tayinleri bu komünlerin yeni sınırları İçişleri Bakanlığınca tasvip edildikten sonra yapılır.

İçişleri Bakanlığı, işbu kanunun 6 ncı maddesindeki şartlara uygun olarak bugünkü komünlerin adlarını altı aylık bir süre zarfında yeniden gözden geçirerek gerekli kararları alır.

İlgili komün makamlarının mütalâaları alındıktan sonra İçişleri Bakanlığınca tesbit edilen yeni komün adları Yüksek Kıral Kararnamesiyle onaylanır ve ondan sonra ancak bir kanunla değıştirilebilir.

Sokakların adları da yeniden gözden geçirilir. Kıral ailesine mensup olanlar müstesna olmak üzere sokaklara sağ olan şahısların adları verilemez.

Madde 195 — İşbu kanunun ilk uygulanişında bir defaya mahsus olmak üzere istisnaen valilik, komün başkanlığı, müddeiumumilik, profesörlük, mühendislik, doktorluk yapmış veya yapmakta bulunan ve vazifesinde temayüz etmiş olan devlet memurlarıyla İçişleri Bakanlığının yüksek dereceli memurları da vali tayin olunabilir. En az yarbaylık rütbesinde bulunan subaylar da vali atanabilir.

Devlet memurlarından olup ta vali tayin edilmiş bulunanlar yeni memuriyetleri kesinleşinceye kadar izinli sayılırlar. Bunların valilikde geçirdikleri müddet eski memuriyetlerinin bir devamı addolunur.

Evvelce subaylıktan getirilmiş olup ta en az on yıl hizmet etmiş ve iyi sicil almış ve olağanüstü başarı göstermek suretiyle temayüz etmiş olan halihazırdaki kaymakamlarla mutasarrıflar işbu kanunun ilk uygulamasında bir defaya mahsus olmak üzere istisnaen terfi yoluyla vali atanabilirler.

Bölge genel kâtiplerinin İdarî meratip silsilesinden terfi yoluyla atanabilecekleri zaman gelinceye kadar bunlar, bakanlık müdürleri ile müfettişleri veya bölge idare divanları üyeleri veya işbu kanununun 195 inci maddesinin birinci fıkrasında yazılı bulunan şahıslar arasından atanabilirler.

İdarî tümler Yüksek Okulu ile Devlet İdaresi Bilgileri Okulunu veya lise tahsilini veya bunlara muadil okulları ikmal etmiş olup ta İdare Meslek ve Tekniğine Hazırlama Merkezinden diploma almış olanlar kamu idarelerinde servis şefliği de dahil olmak üzere bu derecelere kadar terfi edebilirler.

İşbu kanunun tatbikatına müteallik bütün tedbirleri almak ve bakanın nezaret ve murakabesi altında olmak üzere İçişleri Bakanlığında bir komisyon teşkil olunur. Bu komisyon, işbu kanunun uygulanması suretini gösteren tüzüğü en geç üç ay içinde hazırlamaya mecburdur.

Umumî Menfaatler için Yanılacak İstimlâkler Hakkındaki 1864 tarihli kanun ile muahhar tarihlerdeki tadilleri yürürlükte kalacaktır.

Bükreş Münisipinin Teşkilâtı Hakkındaki kanun hükümleri ile işbu kanun hükümleri tevhit ve telif olunacaktır.

Madde 196 — İşbu kanunun tatbikatı neticesi olarak illere ait olan bütün vergilerle Vasıtasız Vergiler Kanununda derpiş edilmiş bulunan munzam kesirlerle mallar, haklar ve borçlar bölgelere intikal edecektir, tiler lehine vazedilmiş olan vergiler İçişleri Bakanlığı tarafından verilecek emir ve direktifler dairesinde tahsil ve bölgelere teslim olunacaktır.

Kanun hükümleri dairesinde illerle aktedilmiş olan her çeşit ve nitelikteki sözleşmeler, mer'î ve muteber tutul aralar

İşbu kanunun tatbikatı neticesi olarak genel valilerin tayini tarihinden itibaren 54 üncü maddenin ikinci fıkrasında derpiş edilmiş bulunanlar müstesna olmak üzere bakanlıkların bütün taşra kuruluşları bu kanunla derpiş edilmiş olan İdarî bölgelere hem sayı hem de vüs'at ve şümul itibariyle tenazur edecek şekilde on bölge teşkilâtına ayrılır. Bu teşkilât, işbu kanunun tatbikatını temin maksadiyle kurulmuş olan komisyonun

vereceği mütalâa ve İçişleri Bakanlığı ile ilgili bakanlığın teklifi üzerine Yüksek Kıral Kararnamesiyle yapılır.

Komisyonun bu hususları tetkik edeceği ve mütalâa vereceği zamanlarda ilgili her bakanlığın bir temsilcisi de komisyon üyeleri arasına katılır.

Bölgelere yatırılacak paralar illerin Tediye ve Tahsilât Dairelerince bölge merkezlerindeki Tediye ve Tahsilât Dairelerinde temerküz ettirilir.

Ziraî işletmeler gelirleri üzerine mevzu vergi, 1 Nisan 1939 tarihinden itibaren tarh ve tahsil olunur. Bu vergi, bugün devlete, illere, komünlere, ziraat odalarına, sağlık işlerine, yollara ve ziraatın teşvikine ait olan bütün hisseleri tevhit edilmiş bir şekilde kapsar.

İlk tahrir, 1939-1940 malî yılında mer'iyete konmak üzere 1939 yılının sonbaharında yapılır.

İl sınırları içinde yanılacak sarfiyat için genel valiler, valilere vekâlet ve mezuniyet verebilirler. Bu takdirde valiler, ikinci derecede itâ âmiri sıfatını alırlar ve bu sıfatla hareket ederler.

Madde 197 — İdarî adaleti dağıtacak uzuvlar, kanunla vücade getirilir.

İdarî mahkemelerin salâhiyet çevreleri, bugünkü bölgelerin sınırlarıyla çevrelenmiştir.

İşbu kanunun nesrinden evvel acılmış olan dâvalar, bunlara elkoymuş olan mahkemelerce rü'yet ve intaç olunur.

Craiova, Cernauti, Chisinau da kurulmuş olan idare divanlarının birer dairesi ilga olunmuş ve Albaiulia, Galati ve Constanta'da birer İdarî mahkeme kurulmuştur. İlga olunan dairelerin üyeleriyle diğer memurları yeniden kurulan bu divanlara tevzi olunur.

Sancakların (districts) ilgasiyle açıkta kalan memurlar, hizmet ve teşkilâtın ihtiyaçları ve memurların ailevî durumları gözönünde tutularak bölgelerde, illerde, ve mahallî idarelerde münhal bulunan yerlere atanırlar.

Memur tayini hususunda işbu kanunla derpiş ve vaz edilmiş olan hükümler, bağlı tabloya uyularak müteakip bütçe yılının iptidasında tatbik sahasına konulur.

Komün İşletmeleri Hakkındaki 6 Mayıs 1938 tarihli özel kanun işbu kanunla tadil edilmiş değildir.

İşbu kanuna bağlı cetvelde Gösterilmiş olan resimlerle Komün İşletmeleri Kanununda yazılı bulunan resimler yalnız Komün İşletmeleri Kanununun uygulanmadığı yerlerde tahsil olunur.

25 Mart 1936 tarihli Mülkî ve Mahallî İdareler Kanunu ile işbu kanuna aykırı olan bütün kanunlar ve hükümler ilga olunmuştur.

İşbu kanuna lâhika olarak aşağıda yazılı ekler ilâve olunmuştur:

- 1 — Komün vergi ve resimlerine müteallik bir cetvel,
- 2 — Mahallî idarelerin meratip silsilesinde bulunan derece ve sınıfların Devlet Memurları Kanununa göre teadül ve tekabül ettiği derece ve sınıfları gösteren bir cetvel,
- 3 — Komün kâtipleri kadrolarındaki görevlerin Devlet Memurları Kanununa nazaran muadil ve mümasil sayılacakları sınıf ve dereceleri gösteren bir cetvel,
- 4 — Romanya'nın yeni mülkî idare teşkilâtını temsil ve irae eden bir harita.

İDARİ COĞRAFYA

ARAÇ İLÇESİNİN İDARİ COĞRAFYASI

M. Emin YÜZBAŞOĞLU
Araç Kaymakamı

1 — Tabii Coğrafya Durum :

Güzey Anadolunun Karadeniz havzasının güney kenarında bulunan araç ilçesi doğudan Kastamonu, güzeyden daday ve Safranbolu ilçeleri, batıdan Safranbolu ve çerkeç ilçeleri ve güneyden de kurşunlu ve Ilgaz ilçeleriyle çevrilmiştir ?

İklimi yayla iklimi ve mutedildir. Karadeniz ve Ilgaz dağları eteğinde bulunmaktadır. İklim ratıp sayılmaz. Sıcaklık senenin yaz mevsiminde 36 en soğuk günlerinde de 30 zu bulur.

Avarız : Merkez kasabamın güzeyinde kar kalmaz ve güneyinde Ilgaz ormanları vardır. Bunların dışında Gellersin ve sıra gömü yaylası ve daha birçok ormanlar mevcuttur. İlçe hemen hemen Ormanlık saha sayılmaktadır.

İlçenin doğudan batısına doğru Araç ve Soğanlı çayları akmaktadır. Bu çaylardan birçok köylüler bağ ve bahçeleri için istifade etmektedir.

2 — İdarî durum :

Araç ilçesi 1266 yılında bucak iken 1284 yılında ilçeye çevrilmiştir. İlçenin üç bucağı vardır. Iğdır, Mergüze ve Boyalıdır.

Iğdır Bucağı eskiden sırt namı altında kaza iken 1284 yılında Bucağa çevrilmiştir. Mergüze ve Boyalı Bucakları 1284 den evvel bucak olarak sırt namı altında bulunan kazaya bağlı iken araç ilçeye çevrildikten sonra bu ilçeye bağlanmışlardır.

İlçenin 141 köyü ile 4 mahallesi vardır. Merkez bucağının 38 köyü ile 4 mahalle Iğdır Bucağı 53, Mergüze Bucağı 25 ve Boyalı bucağının 25 köyü vardır. Bucak ve köylerde belediye teşkilatı yoktur.

3 — Nüfus ve İskân Durumu :

İlçenin genel Nüfusu 24534 kadın 23307 erkek olmak üzere 47841 dir. Doğum nisbeti % 4 dür ölüm % 1 dir. Merkez kasabamın nüfusu 885 kadın 892 erkek olmak üzere 1777 dir. İlçe itibariyle kilo metre kareye 26 Nüfus isabet etmektedir.

İlçe halkı tamamen Türktür. Sakinlerinden bir kısmı İsfendiyar oğullarının işgalinden sonra yerleşmiş Türklere aittir. Bilhassa Bucak köyleri ise yine eskiden yerleşmiş Türklere aittir.

4 — İlçe Teşkilatı ve Memuru :

İçişleri: Kaymakam, Üç Bucak Müdürü, Bir tahrirat kâtibi, Bir Nüfus Memuru; Bir Nüfus Kâtibi ve iki odacıdır.

Jandarma: Bir Jandarma BL.K. Vekili bir assubay, 6 onbaşı ve miktarı kâfi jandarmadır.

Adalet: Bir C. savcı yardımcısı, bir Hukuk yargıcı, bir ceza yargıcı, bir sorgu yargıcı, bir başkâtip (Noter işlerine de bakar) bir icra memuru, dört zabıt kâtibi, iki mübaşir bir ceza evi memuru, bir odacıdır.

5 — Askerlik Şubesi :

Bir Şube Başkan vekili bir de Muamele memurudur.

Maliye : Bir Malmüdürü, bir gelir Memuru; bir gelir kâtibi bir tahsil Memuru; bir tahsil kâtibi, bir veznedar, bir Muhasebe kâtibi 4 tahsildar ve bir odacıdır.

Millî Eğitim : bir Millî eğitim Memuru, 12 Öğretmen 24 Enstitü mezunu öğretmen, 43 eğitimci, iki odacı, bir orta okul Müdürü; bir öğretmen ve bir odacı bir müfettişten ibarettir.

Sağlık : Bir hükümet tabibi, bir muayene ve tedavi evi sağlık memuru, bir gezici sağlık memuru, bir köyler gurubu sağlık memuru; bir köyler gurubu köy ebisi ve bir odacıdır.

Tarım : Bir tarım muallimi, bir daimi selektör makinisti.

Özel İdare : Özel idare Memuru, bir gelir Memuru, iki Gelir kâtibi dört tahsildar ve bir odacıdır.

Tapu Sicil : Bir Memur bir kâtiptir.

P.T.T. : Bir müdür, bir muhabere Memuru bir Şehirler arası Telefon Memuru, bir hat bakıcısı, 3 atlı iki yaya dağıtıcı ayrıca Iğdır Bucağında bir P.T.T. Şefi iki atlı dağıtıcı vardır.

Tekel : Bir Memur, bir takip Memuru ve bir odacıdır.

Orman İşletmesi : Bir müdür, bir müdür muavini, 6 mühendis yardımcısı; bir baş kâtip, beş kâtip bir muhasebe Memuru, beş depo Memuru, 4 depo bekçisi, iki odacı 6 seyis ve bir bekçiden ibarettir.

Diyanet : Bir Müftü

Ziraat Bankası : Bir müdür; bir müdür muavini bir veznedar, bir tahsildar bir gece bekçisi ve bir odacıdır.

Belediye : Belediye Başkanı, bir muhasip, bir kâtip, bir tahsildar, iki zabıta memuru iki temizlik amelesi, 4 iftayıeden ibarettir.

5 — Bayındırlık İşleri :

İlçenin ortasından geçen Kastamonu - Karabük devlet şosesi tamamen yapılmıştır. İlçeden Mergüze - Kastamonu yolu tesviye edilmiş henüz taş dökülmemiştir. Başkaca yapılmış yolu yoktur.

Arazinin ormanlık olması yüzünden kış hariç diğer mevsimlerde ilçenin her köyü ile bir birine tekerlekli taşıt araçlarının kolaylıkla işleyebilecekleri ham yollarla bağlıdır. Komşu ilçelerden Safranbolu ve Kastamonu hariç hepsi aynı şekilde ham yollardan gelip gidilir.

Araç çayı ve Boyalıdan geçen Soğanlı çayından başka adı sayılacak suyu yoktur. İlçe araç çayından istifade eder. Bir elektriği vardır. Kasabanın tenviratını karşılamaktadır. Suyun donduğu ve her hangi bir sebeble arıza yaptığı an için ayrıca bir dizel motoru mevcut ise de bu motorun bazı aksamı tamire muhtaç bulunduğundan tamir ettirilmektedir.

6 — Ekonomik Durum :

İlçenin Kastamonu - Karabük ve Safranbolu ile ekonomik durumu ve bağılılığı pek sıkıdır. İlçe halkı mallarını bu pazarlarda değerlendirirler. Ve İlçede temin edilmeyen her türlü ihtiyaçlarını bu şehirlerden sağlarlar. Kastamonu Karabük yolunun ilçenin tam ortasından geçmiş olması da iktisadi münasebetleri artırıcı bir faktördür. Araç - Boyalı yolu inşa ve ikmal edilince ilçe köylerinin iktisadi durumunda daha ziyade bir gelişme ve ferahlık meydana geleceği aşikârdır. İlçede sanâi müessese yoktur.

7 — Ticari Durum :

İlçe köylüleri umumiyetle tarım, orman işleri ve hayvancılıkla iştigal ederler. İğdir Bucağında az miktarda bağcılık varsa da son senelerde araç çayı üzerinde meyvecilik ve bağcılık yapmağa önem verilmiştir. Bazı köylerde de dokuma işlerine alışılmış olup bunlarda Dril, Bez, Yatak çarşafı dokumaktadırlar. Pasif ve sanayiî halindedir. Kasaba merkezinde dokumacılık hayli ilerlemiştir.

8 — Tarım Durumu :

İlçe merkez ve köylerinde ziraata elverişli arazi miktarı 41347 hektar olup tamamı işlenmektedir.

İlçenin tarım istihsalı Buğday, Arpa, Mahlut, kaplıca, mısır patates, fasulye, nohut, mercimek ve az miktarda kendirdir.

Halk pulluk ile ziraata yeni yeni önem vermektedir. İlçenin ormanlık ve çok arızalı bulunmasından Motörlü çift alâtu bulunmamaktadır.

İlçede bir seyyar selektür vardır. Halk bundan tohumunu temizlemeğe alışmış ve büyük randımanlar almağa başlamış olduğundan bütün köy çiftçileri tohumlarını bu selektörden geçirmektedirler.

9 — Sağlık Durum :

İlçe merkezinde iki yataklı bir dispanser vardır. Boyalı bucağında da bir sağlık evi vardır, eczahane yoktur.

İlçede sarı hastalık yoktur. Kasaba merkezinde fenne uygun içme suyu vardır. Köylerinde içme suları henüz yeni yeni yapılmaktadır.

İlçede Bulgaristandan gelen göçmenlerin iskânı için kasaba merkezinde on ve köylerinde 20 ev inşa ettirilmiştir. Bunlardan kasaba merkezinde bir ve İğdir bucağında iki eve göçmen yerleştirilmiş olup diğerlerine henüz yerleştirilmiş göçmen yoktur.

10 — Sosyal Durum :

Halk umumiyetle ziraat ve hayvancılıkla uğraşır. Toprak azdır. Bununla beraber hayvancılığa nazaran ziraatın gelişmesi çeşitli toprak anlaşmazlıkları doğurmaktadır.

Asıl olan ziraat ve hayvancılıkla beraber, çeşitli işlerle uğraşan, bağ ve meyvecilik yetiştiren, bunların ürünlerinin ticaretiyle işgal eden köyler halkı daha varlıklıdır. Bazıları istisna edilirse köylünün gelenek icabı fakir dekoru içinde toprak mahsullerinin de değerlendirildiği son seneler zarfında kendi çaplarında iyi bir hayat seviyesine ulaşmış buldukları gözden katıyen kaçmaz. Kıyafetleri düzgündür. Ev eşyaları iyi ve bile değilse de esash sebebi yoksulluktur. Bunda en ziyade görgü ve gelenek aramalıdır.

İlçemizde fakir halkın mevcudiyetine rağmen bir tek dilenci yoktur. Halk orta halli sayılır. Kasabada bir kaç zengin varsada bunların hepsi köylerden görülebilir. Kasaba ve köylüleri çocuklarını okutmağa çok heveslidir. Yüksek tahsile de göndermektedirler.

Kızları erken evlendirirler. Başlık adı altında oğlan tarafından mühimce bir para alırlar. Bu gelenekten köylü kurtarılamamıştır. Kız kaçırma olaylarının çoğu başlık yüzünden ileri gelmektedir.

İlçede Asayişe müessir hadise zuhur etmez. Toprak kavgaları ve aile meselelerinden başka dâvâları nadirdir. Kasabalılar içkiye ve kumara düşkündür.

Memleketin her yanında olduğu gibi köylülerimiz çok misafirperverdir. Köylerde kahve gibi umumi yer yoktur. Buna rağmen iyi hallilerin oturma ve misafir odaları vardır. Halk geleneklerine bağlıdır.